

*«Қазақстанның жоғары мектебі. Высшая школа
Казахстана. Higher education in Kazakhstan» №4 (44) / 2023*

ISSN 2413-5488

ИНДЕКС 76088

**ҒЫЛЫМИ-АНАЛИТИКАЛЫҚ ЖУРНАЛ
НАУЧНО-АНАЛИТИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ
SCIENTIFIC AND ANALYTICAL JOURNAL**

***ҚАЗАҚСТАННЫҢ ЖОҒАРЫ МЕКТЕБІ
ВЫСШАЯ ШКОЛА КАЗАХСТАНА
HIGHER EDUCATION IN KAZAKHSTAN***

№4 (44) / 2023

**ЖЫЛЫНА 4 РЕТ ШЫҒАРЫЛАДЫ
ВЫПУСКАЕТСЯ 4 РАЗА В ГОД
PUBLISHED 4 TIMES A YEAR**

**2013 ЖЫЛДАН БАСТАП ШЫҒАДЫ
ИЗДАЕТСЯ С 2013 г.
FOUNDED SINCE 2013**

Астана, 2023 жыл

Бас редактор

А.А. МҰҚАТАЕВ - ҚР ҒЖБМ Жоғары білім беруді дамыту ұлттық орталығының ғылыми консультанты, педагогика ғылымдарының кандидаты, доцент (h-index - 4)

Меншік иесі:

ҚР ҒЖБМ «Жоғары білім беруді дамыту ұлттық орталығы» ШЖҚ РМК

Шығарушы редактор

Ю.М. ИДИЯТОВА

Техникалық редактор

С.Н. ТОКСАНОВ

Журнал Қазақстан

Республикасы Инвестициялар және даму министрлігінің Байланыс, ақпараттандыру және ақпарат комитетінің Мерзімді баспасөз басылымын, ақпарат агенттікті есепке қою туралы 2015 жылғы 5 қарашадағы №15650-Ж куәлігімен тіркелген (бастапқы есепке қою – 2013 жылғы 25 қаңтардағы № 13306-Ж Куәлігі)

РЕДАКЦИЯ АЛҚАСЫ:

А.А. НҰРМАҒАМБЕТОВ - ҚР ҒЖБМ Жоғары білім беруді дамыту ұлттық орталығы директорының кеңесшісі, саяси ғылымдарының докторы, профессор

С.М. ӨМІРБАЕВ - Astana IT University Бірінші проректоры, экономика ғылымдарының докторы, профессор (h-index - 3)

А.Д. ЖАКУПОВА - Ш.Уәлиханов атындағы Көкшетау университетінің ғылыми жұмыс және облыспен өзара іс-қимыл жөніндегі проректоры, филология ғылымдарының докторы, профессор (h-index - 1)

З.А. МОВКЕБАЕВА - ЖОО үшін инклюзивті білім беру және Превентивті суицидология бойынша ресурстық консультативтік орталықтың директоры, педагогика ғылымдарының докторы, Абай атындағы ҚазҰПУ (h-index - 3)

Е.Қ. ШАРИПОВА - Ош мемлекеттік университетінің профессоры, философия ғылымдарының докторы, Қырғыз Республикасы

Н.А. ШЕРМУХАМЕДОВА - Мирзо Улугбек атындағы Өзбекстан Ұлттық университетінің профессоры, философия ғылымдарының докторы, Өзбекстан Республикасы (h-index - 1)

БАЙБА РАМИНА - Академиялық ақпарат орталығының директоры, Латвия

МЭТТ РОЗЕНШТЕЙН - Иллинойс университетінің Ғаламдық білім және оқыту орталығының директоры, философия докторы (PhD), Америка Құрама Штаттары

Басуға 30.12.2023 ж. қол қойылды. Пішімі 60×84 1/8. Қағазы офсеттік. Көлемі 13,3 б.т. Таралымы 200 дана. Бағасы келісім бойынша. Тапсырыс № 26.

Дизайн, беттеу және басып шығару: С.Н. Токсанов

ҚАЗАҚСТАННЫҢ ЖОҒАРЫ МЕКТЕБІ. «Педагогикалық ғылымдар» сериясы.

©ҚР ҒЖБМ "Жоғары білім беруді дамыту ұлттық орталығы" ШЖҚ РМК

ВЫСШАЯ ШКОЛА КАЗАХСТАНА

НАУЧНО-АНАЛИТИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ

№4 (44) / 2023
ИЗДАЕТСЯ С 2013 г.

Главный редактор

МУХАТАЕВ А.А. - Научный консультант Национального центра развития высшего образования Министерства науки и высшего образования Республики Казахстан, кандидат педагогических наук, доцент (h-index - 4)

Собственник:

РГП на ПХВ «Национальный Центр развития высшего образования» МНВО РК

Выпускающий редактор:

ИДИЯТОВА Ю.М.

Технический редактор:

ТОКСАНОВ С.Н.

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ:

НУРМАГАМБЕТОВ А.А. - Советник директора Национального центра развития высшего образования Министерства науки и высшего образования Республики Казахстан, доктор политических наук, профессор

ОМИРБАЕВ С.М. - Первый проректор Astana IT University, доктор экономических наук, профессор (h-index 3)

ЖАКУПОВА А.Д. - Проректор по научной работе и взаимодействию с регионом, доктор филологических наук, профессор, Кокшетауский университет им.Ш.Уалиханова (h-index 1)

МОВКЕБАЕВА З.А. - Директор Ресурсного консультативного центра по инклюзивному образованию для вузов и превентивной суицидологии, доктор педагогических наук, КазНПУ им. Абая (h-index 3)

ШАРИПОВА Э.К. - Профессор, доктор философских наук, Ошский государственный университет, Кыргызская Республика

ШЕРМУХАМЕДОВА Н.А. - Профессор, доктор философских наук,, Национальный университет Узбекистана имени Мирзо Улугбека, Узбекистан (h-index 1)

БАЙБА РАМИНА - директор Академического информационного центра, Латвия

МЭТТ РОЗЕНШТЕЙН - Директор Центра по Глобальному образованию и обучению, Иллинойский университет, доктор философии (PhD), Соединенные Штаты Америки

Свидетельство о постановке на учет периодического печатного издания и информационного агентства в Комитете связи, информатизации и информации Министерства по инвестициям и развитию РК № 15650-Ж от 05.11.2015 г. (первичная постановка на учет – Свидетельство № 13306-Ж от 25 января 2013 года).

Подписано в печать 30.12.2023.
Формат 60x84 1/8. Бумага офсетная. Объем 13,3 п.л.
Тираж 200 экз. Заказ N26.

Дизайн, верстка и печать:
С.Н. Токсанов

ВЫСШАЯ ШКОЛА КАЗАХСТАНА. Серия «Педагогические науки».

© РГП на ПХВ "Национальный Центр развития высшего образования" МНВО РК

Editor-in-chief

AIDOS MUKHATAYEV

Scientific Advisor of the Higher Education Development National Center, Ministry of Science and Higher Education of the Republic of Kazakhstan, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (h-index - 4)

The owner:

Higher Education
Development National Center
MSHE RK of the Republic of
Kazakhstan

Executive editor

YULIYA IDIYATOVA

Technical editor

SAPAR TOKSANOV

EDITORIAL BOARD:

AMANTAY NURMAGAMBETOV

Adviser to the Director of the Higher Education Development National Center, Ministry of Science and Higher Education of the Republic of Kazakhstan, Doctor of Political Science, Professor

SERIK OMIRBAYEV - First Vice-Rector of the Astana IT University, Doctor of Economic Sciences, Professor (h-index - 3)

AIGUL ZHAKUPOVA - Vice-rector for scientific work and interaction with the region, Doctor of Philological Sciences, Professor, Sh.Ualikhanov Kokshetau University (h-index - 1)

ZULFIYA MOVKEBAEVA - Director of the Resource Advisory Center for Inclusive Education for Universities and Preventive Suicidology, Doctor of Pedagogical Sciences, KazNPU named after Abay (h-index - 3)

ERKAIYM SHARIPOVA - Professor, Doctor of Philosophical Sciences, Osh State University, Kyrgyz Republic

NIGINAKHON SHERMUKHAMEDOVA - Professor, Doctor of Philosophical Sciences,, National University of Uzbekistan named after Mirzo Ulugbek, Republic of Uzbekistan (h-index - 1)

BAIBA RAMINA - Director of the Academic Information Centre, Latvia

MATTHEW A. ROSENSTEIN - Director of the Center for Global Education and Learning, University of Illinois, Doctor of Philosophy (PhD), the United States of America

Certificate No. 15650-Ж of
November 5, 2015 on
registration, rediscount of
periodical
printed publication and
informational agencies of the
Committee for
Communication,
Informatization and
Information of the Ministry
for Investments and
Development of the Republic
of Kazakhstan (primary
registration – Certificate No.
13306-Ж of January 25,
2013).

Signed in print 30.12.2023.
Format 60×84 1/8. Offset
paper. Volume 13,3 p.sh.
Circulation 200 copies.
Order № 26.

Design, layout and printing:
S.Toksanov

МАЗМҰНЫ / СОДЕРЖАНИЕ / CONTENTS

ЖОҒАРЫ БІЛІМ БЕРУ САПАСЫН ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУ / ОБЕСПЕЧЕНИЕ КАЧЕСТВА ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ / ISSUES OF QUALITY ASSURANCE IN HIGHER EDUCATION	
A.Biloshchytskyi, A.Nurmagambetov, A.Mukhatayev, Y.Idiyatova	7
DESIGNING OF INTEGRATION TECHNOLOGY OF APPLIED BACHELOR'S DEGREE INTO THE HIGHER EDUCATION SYSTEM AND A MODEL FOR ITS DEVELOPMENT	
Мухамбетова А.А., Мухатаев А.А., Боргекова Қ.Б., Темирова Г.Г.	20
РЕЕСТР ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ПРОГРАММ КАК ИНСТРУМЕНТ ОБЕСПЕЧЕНИЯ КАЧЕСТВА ВЫСШЕГО И ПОСЛЕВУЗОВСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ	
ОҚУ ЖӘНЕ ОҚЫТУДАҒЫ ИННОВАЦИЯЛАР / ВНЕДРЕНИЕ ИННОВАЦИЙ В ОБУЧЕНИЕ И ПРЕПОДАВАНИЕ / INTRODUCING INNOVATIONS IN LEARNING AND TEACHING	
Сарсенбаев А.Б., Аширбаев Г.К.	34
SERVICE LEARNING ПӘНІН ҚОЛДАНЫСТАҒЫ ПӘНДЕРГЕ БІРІКТІРУ МӘСЕЛЕЛЕРІ	
Попандопуло А.С., Кудышева А.А., Кажикенова Г.М., Нургалиева М.Е., Кударова Н.А.	47
МЕКТЕП ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ МЕКТЕП БІЛІМ АЛУШЫЛАРЫНЫҢ МЕТАКОГНИТИВТІК ҚАБІЛЕТТЕРІН ДАМУ ТУРАСЫНДАҒЫ САБАҚТАСТЫҒЫ	
Мурзалинова А.Ж., Сакаева А.Н., Уалиева Н.Т., Кабдирова А.А., Мукушева С.Б.	64
ФОРМИРОВАНИЕ КОМПЕТЕНЦИЙ НЕПРЕРЫВНОГО ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ КАК БАЗОВЫХ В ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКЕ БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ	
ЖОҒАРЫ БІЛІМ БЕРУДІ ЦИФРАНДЫРУ / ЦИФРОВИЗАЦИЯ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ / DIGITALIZATION OF HIGHER EDUCATION	
Медешова А.Б., Акимова С.М., Курмашева Д.Н.	75
ДИСТАНЦИОННОЕ ОБУЧЕНИЕ В ВУЗЕ: ПРЕИМУЩЕСТВА И НЕДОСТАТКИ	
ОҚИҒАЛАР КАЛЕЙДОСКОПЫ / КАЛЕЙДОСКОП СОБЫТИЙ / KALEIDOSCOPE OF EVENTS	
Авторлардың назарына / К сведению авторов / Information for authors	84

¹A.Biloshchytskyi, ²A.Nurmagambetov, ³A.Mukhatayev, ⁴Y.Idiyatova

¹Department of Information Technologies, Kyiv National University of Construction and Architecture, Ukraine

^{2,3,4}Higher Education Development National Center, Kazakhstan

³Astana IT University, Kazakhstan

DESIGNING OF INTEGRATION TECHNOLOGY OF APPLIED BACHELOR'S DEGREE INTO THE HIGHER EDUCATION SYSTEM AND A MODEL FOR ITS DEVELOPMENT

Abstract: Modern issues of training personnel with secondary qualifications are of great relevance for higher and postgraduate education in Kazakhstan. The article provides a technology for integrating applied bachelor's degree into the higher education system, and a model for its development. Using modeling methods, the corresponding multi-stage technology of integration of applied bachelor's degree into the higher education system as its short cycle, and the structural model of applied bachelor's degree development were designed. A methodological concept of embedding the applied bachelor degree in the system of higher education using competence-based approach and learning outcomes was developed. The obtained results will help in restructuring the system of post-secondary education, thus contributing to the training of highly competitive specialists with applied skills for the country's economy.

Keywords: applied bachelor's degree, short cycle, integration into higher education, applied bachelor's degree model.

Introduction

The role of the applied bachelor's degree programs at personnel training for the economy is determined by training of specialists ready for continuous learning and self-improvement, and building practical skills and competencies that can be immediately applied practically, as well as in-depth studying of specific disciplines relevant to a particular industry or profession. In this regard, applied bachelor's degree programs play a very important role in the innovative economy, as compared to traditional (academic) bachelor's degree programs, they have such advantages as:

- flexibility, variability of programs;
- practice-oriented nature of programs;
- reducing the period to enter the labor market for young people [1].

The flexibility of the applied bachelor's degree programs is achieved through the use of a modular approach, which implies courses with adaptive and mobile-friendly content. This approach provides an opportunity to replace individual elements of the program, primarily variable subjects, whole modules or even parts of a particular module.

The concept of "applied bachelor's degree" in Kazakhstan and abroad has its own peculiarities. The issue of implementation of the applied bachelor's degree in higher education system remained under the jurisdiction of TVPSE (Technical and Vocational, Post-Secondary Education) for a long time. However, in a number of countries it belongs to a short cycle of higher education.

In Kazakhstan, the training at applied bachelor's degree programs is provided by the system of post-secondary education, according to the current legislation.

For the first time the concepts of "applied bachelor's degree" and "applied bachelor" awarded to persons who have mastered educational programs of post-secondary education, were introduced in the Law of the Republic of Kazakhstan "On Education" [2] in November 2015 (with amendments and additions as of 13.11.2015).

In May 2016, these concepts appeared in the State Compulsory Standard for Technical and Vocational Education and Post-Secondary Education [3].

The State Compulsory Standard for Technical and Vocational Education and Post-Secondary Education reflected the possibility of implementing educational programs of post-secondary education aimed at training an applied bachelors among citizens with secondary education (general secondary or technical and vocational education). At the same time, differences in the model curricula were allowed, considering training of specialists of applied bachelor, middle level, or advanced level of qualification on the basis of vocational education. The state obligatory Standard of technical and vocational education and post-secondary education provided that upon completion of the applied bachelor's degree program, the graduate is awarded the qualification of applied bachelor (junior engineer).

An applied bachelor's degree may also become the best option for individuals with a non-classical educational pathway with long breaks in education or career changes, as well as for those who have accessed higher education through the recognition of their professional qualifications (professional experience and secondary special education).

However, there is a big problem related to the transition from NQF level 5 to level 6 for tertiary education. Applied bachelors have no advantages for continuing their studies at higher education institutions and are admitted just like mid-career professionals (NQF level 4).

In this regard, students enrolled in an applied bachelor's degree program in the TVET system have no possibility to attend higher education (dead-end learning path). This is fraught with subsequent frustration for them and problems with sustainable integration in the labor market. In addition, providers of applied bachelor's programs do not possibly conduct information work effectively, as the main channel of dissemination of information on applied bachelor's degree remains informal - family, friends, and acquaintances.

There is also an aspect related to the indirect indicator of satisfaction with applied bachelor programs by graduates. Perhaps, applied bachelor programs do not sufficiently meet the expectations of the labor market, which leads graduates to think about the wrong choice of study program; the problem possibly lies in the low status of some working professions in Kazakhstan. This issue requires a more in-depth study and analysis of applied bachelor's degree programs and the overall situation with working professions in the country.

A systemic solution to the issue is integration of applied bachelor's degree into the system of higher education as short cycle according to the experience of a number of EHEA countries. In this way it is possible to solve the problem of training personnel with instrumental knowledge and increase the attractiveness of applied bachelor's degree as a level of NQF. For this purpose, it is necessary to develop technology and model for the development of applied bachelor's degree, which is the subject of our research.

Research methodology and methods.

The study included two stages: the first one was to analyze scientific literature, regulatory and legal documents, Bologna Process sources in the field of post-secondary education. Theoretical methods comprise a review of scientific literature, review and analysis of documents regulating applied bachelor's degree; content analysis of secondary data.

The results obtained during the first phase were used to develop a technology for integrating applied bachelor's degree into the higher education system, and a model for its development, which was the second phase of the study. Using modeling methods, the corresponding multi-stage technology of integration of applied bachelor's degree into the

higher education system as its short cycle, and the structural model of applied bachelor's degree development were designed.

Literature review

The last quarter of the XX century raised the necessity for radical modernization of education systems caused by the rapid development of new technologies. In modern conditions, skilled workers should not just be able to perform a set of operations, but also adequately perceive changes, be ready for innovations, and understand how technologies change [4].

One of the solutions to the problem of imbalance between theoretical and practical training of graduates is implementation of short-cycle programs focused on practice and providing students with professional knowledge, skills and competencies that facilitate access to the labor market [5]. In a number of countries these programs are called applied bachelor's degree programs (in the thesaurus of other countries - technical, professional bachelor's degree program).

In economically developed countries, applied bachelor's degree appeared almost half a century ago: in the 1970s, as production became more sophisticated, the need for highly qualified middle-level specialists grew. This trend was true not only in high-tech industries and rapidly developing service sectors (tourism, consumer services, banking and finance, insurance, public transportation, health care, social security), but also in traditional fields such as management, manufacturing, trade and construction. However, applied bachelor programs are most common for technical sector [6].

Finley [7] argues that applied learning experiences can be integrated into the liberal arts curriculum, providing students with critical thinking and communication skills that are valued in the workplace. By combining theoretical knowledge with practical skills, students are better prepared for the employment.

According to OECD data, more than 40% of the population aged 19-20 in almost half of OECD countries are enrolled in tertiary education. At the same time, 17% of first-time entrants to tertiary education enter short-cycle programs [8].

The Paris Communiqué of the Bologna Process Ministerial Conference noted that "...ECTS-based short cycle qualifications play an increasingly important role in preparing students for employment and further studies as well in improving social cohesion by facilitating access for many who would otherwise not have considered higher education".

A number of authors have considered applied bachelor's degree in conjunction with dual education. For example, researchers [10] identified, systematized and recommended further ways to improve the system of dual education at the level of applied bachelor's degree in the Republic of Kazakhstan.

Short-cycle higher education has been largely neglected in the literature, and yet it serves a growing number of students in Europe. Some studies [11, 12, 13, 14, 15] discuss the realities and challenges of short-cycle higher education in the European Higher Education Area. Therefore, the review of literature and legal acts shows that the problem of integrating the applied bachelor's degree into the higher education system as short cycle is very relevant.

Results and discussion

The technology of integrating applied bachelor's degree in higher education as short cycle programs

The integration process of applied bachelor's degree into the higher education system is not a simple mechanical step. It is necessary to synchronize the principles and visions of building an applied bachelor educational program with competency-based approach of academic bachelor degree. Therefore, applied bachelor programs should be written in the language of learning outcomes, describing the planned specific achievements of students -

knowledge, skills and abilities that graduates will possess after the program, and what competencies they will obtain. ECTS should be used to synchronize applied and academic bachelor's degree programs. Considering the focus of the applied bachelor's degree on the labor market demands, it is necessary to provide flexibility of the program, as well as possibility of including micro-qualifications, distance learning opportunities and MOOCs. These conditions would allow the graduate to fully start work in the profession from the first employment.

It is also necessary to build an effective student support system. Today, students of applied bachelor's degree programs study on a fee basis: at their own expense, or at the expense of sponsors. There is no state-commissioned education provided for them. For this reason universities should provide students with all possible support, including system of counseling and searching for financial support within the framework of enterprise-commissioned orders.

In order to analyze the mastering of the educational program by students it is necessary to conduct regular assessment of their knowledge and determine which modules are difficult to learn. Then, to work on the improvement of the educational process on the basis of feedback.

Collaboration with employers' organizations remains an essential element and should start at the stage of program development. Employers should clearly formulate a set of skills and knowledge their future employees should have. University developers of the program should include it using learning outcomes. Subsequently, when implementing the program it is necessary to involve employers as trainers of practical blocks of the program.

An important issue is the accreditation of applied bachelor's degree programs. Since the applied bachelor's degree is integrated into the higher education system, it should meet all standards of internal and external quality assurance and undergo regular accreditation.

In our opinion, the technology of integrating applied bachelor's degree in higher education as short cycle programs should include the following stages (Fig. 1):

1) Legislative integration of the applied bachelor's degree into the higher education system:

a) In order to successfully integrate the applied bachelor's degree into the higher education system with its recognition as short cycle programs, it is necessary to solve the issue of delimitation of competencies between the Ministry of Education and the Ministry of Science and Higher Education for training at NQF level 5, as well as competencies transfer for the development of state generally binding standards for post-secondary education to the Ministry of Higher Education.

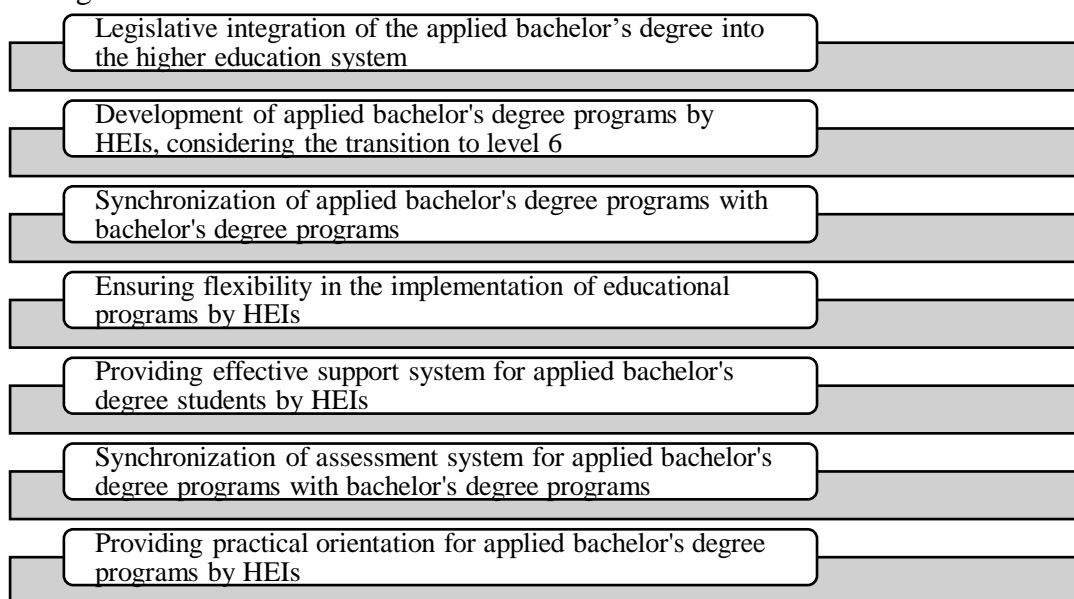

Fig. 1. The technology of integrating applied bachelor's degree in higher education

b) it is necessary to make amendments and additions to the following normative legal acts:

- Model Rules for the Activities of Organisations of Higher and Postgraduate Education: to add the provision on implementation of applied bachelor's degree programs by HEIs with further credit transfer;
- Rules for the Organization of the Educational Process in Higher Education Institutions Using Credit Transfer in Education: to supplement the procedure for the educational process organization of applied bachelor's degree;
- State Obligatory Standard of Higher and Postgraduate Education: to supplement with the State Obligatory Standard of Applied Bachelor Degree (at present State Obligatory Standard of Post-secondary Education is approved by the order of the Minister of Education and refers to the level of TVET);
- Model Rules for Admission of Students to Higher Education Programs: to supplement with simplified procedure for admission to bachelor's degree programs for shortened terms of study on related programs with the recognition of learning outcomes and credit transfer of applied bachelor's degree programs.

2) Development of a short-cycle program using competence-based approach and focusing on learning outcomes, as well as taking into account the correlation with the EHEA QF short-cycle descriptors. It is necessarily to consider the continuity of applied bachelor degree programs with the Level 6 programs.

Program development includes following steps:

a) Identification of current and future market demand:

- to study the need for applied bachelor's degree level specialists as well as modern and future requirements for them;
- employment prospects of graduates;

b) Analysis of the personnel training market: technical and vocational education, post-secondary education and bachelor's degree:

- on the presence of competitors in the market of personnel training at the national and regional levels;
- opportunities and threats in the implementation of the program;
- strengths/weaknesses of competitors

c) Analysis of HEI's capabilities for the implementation of the program:

- availability of necessary human resources;
- availability of necessary material-technical, information and financial resources;
- compliance of the possibility to implement the program with the requirements of Part 1 of ESG (Standards and Guidelines for Internal Quality Assurance)/accreditation standards.

After analyzing the relevance, personnel training market and capabilities of HEIs, the Academic Committee for the program development is created to design, develop and improve the educational program.

The Academic Committee includes:

- 1) representatives of the HEI from among the faculty members. In order to ensure an interdisciplinary approach, representatives of both specialized and providing general education and basic training academic units (departments, schools, etc.) are involved;
- 2) representatives of students;
- 3) representatives of employers;
- 4) representatives of specialized state bodies (if necessary).

The Academic Committee should review the documents for the formation of competencies (domestic and foreign NQFs, Sectoral Qualification Frameworks and Professional Standards; State Obligatory Standards of Education; Qualification Requirements for Positions, etc.), identifying professionally significant competencies. At the same time, the main job functions are reflected at competences and learning outcomes.

The most important stage of program development is formulating the program learning outcomes based on the detailing of competences, as well as the definition of the relationship between learning outcomes and assessment criteria.

Each learning outcome should be measurable and have criteria for assessing its achievability. For this purpose, methods and means of assessing the achievement of learning outcomes are designed (using measurable assessment methods based on specific criteria). Resource needs are determined by the qualification requirements for educational activities. At the next stage, the content of program is designed in accordance with learning outcomes, and methods and strategies of teaching and assessment.

When forming the content of the program (courses, etc.) it is necessary to take into account that the program of applied bachelor degree is practice-oriented, so a high level of practice-oriented content is provided (not lower than 80%).

Also, when developing the program special attention is paid to the graduate's competence model design for applied bachelor degree program defining the relationship between competencies, learning outcomes, methods and criteria for evaluation.

3) Synchronization with the bachelor degree.

At the stage of synchronization with NQF 6th level (Bachelor's degree) it is necessary to pay attention to the establishment of bridges between the short-cycle program and the regular Bachelor's degree for the possibility of transition and obtaining a higher degree.

For this purpose, it is important to maintain the ratio of general studies and core/specialized studies (16-17% and 80%) to enable a graduate of an applied bachelor's degree to continue further studies at the bachelor's with recognition of learning outcomes and transfer of credits after acquiring a certain number of credits.

Maintaining a low share of general studies (16-17 %) and a high share of core and specialized studies is necessary to provide an opportunity for students to acquire more complex professional knowledge, innovative thinking and soft skills.

4) Provision of flexibility of the program implementation by HEIs.

Provision of flexible study schedules, distance learning opportunities and student mobility to meet diverse needs at the applied bachelor level is important.

Providing the possibility to accumulate skills and additional credits by completing certain lifelong learning modules within the concept of lifelong learning will make the applied bachelor degree a more attractive level in the holistic learning process.

5) Support of applied bachelor's degree students by HEIs.

In order to increase the attractiveness of short-cycle programs, HEIs need to create support systems for students, including academic and career counseling, as well as financial assistance. It is also necessary to systematically collect, analyze and disseminate information to students about short-cycle programs, including information on the average earnings of graduates and employment rates.

6) Synchronization of the assessment system of applied bachelor's degree with undergraduate degrees.

To ensure continuity and transfer of credits, it is necessary to bring the assessment system of applied bachelor's degree into uniformity with the undergraduate assessment system, i.e. introducing ECTS.

Providing regular feedback from students, teachers and employers is necessary to analyze the daily and long-term activities within the educational program.

Monitoring and quality control of all types of educational activities should be done as part of the internal quality assurance system of the university.

7) Provision of practical orientation of applied bachelor's degree programs by HEIs. For this purpose it is necessary to:

- a) Establish close interaction with employers, providing practical opportunities and involving industry representatives in assessing the quality of the program;
- b) Strengthen the university's partnerships with enterprises and organizations of the real economy sector and increase linkages in the professional-educational and business community as well as links with public associations and non-profit organizations expressing the interests of employers and professional communities;
- c) Organization of meetings and surveys of employers in order to update the structure and content of educational programs;
- d) Involvement of employers in teaching and implementing the dual training format.

If the above conditions are met, there will be a possibility of painless transition of NQF level 5 from the state of "post-secondary education" to the "short cycle" of higher education. This, in turn, will increase the attractiveness of applied bachelor's degree programs, ensuring the saturation of the labor market with specialists of instrumental level, junior engineers and, as a result, solving the issue of middle-level professionals' deficit.

At the same time, students will have an opportunity to obtain a profession in a short period of time and further continue their studies at an "accelerated" pace. It will also enable HEIs to further improve the quality of the student population through selection from short cycle to higher levels of study.

Model design for the applied bachelor's degree development

The current model of the applied bachelor program provides 180 credits for high school graduates and 120 credits for college graduates as part of the state compulsory postsecondary education standards.

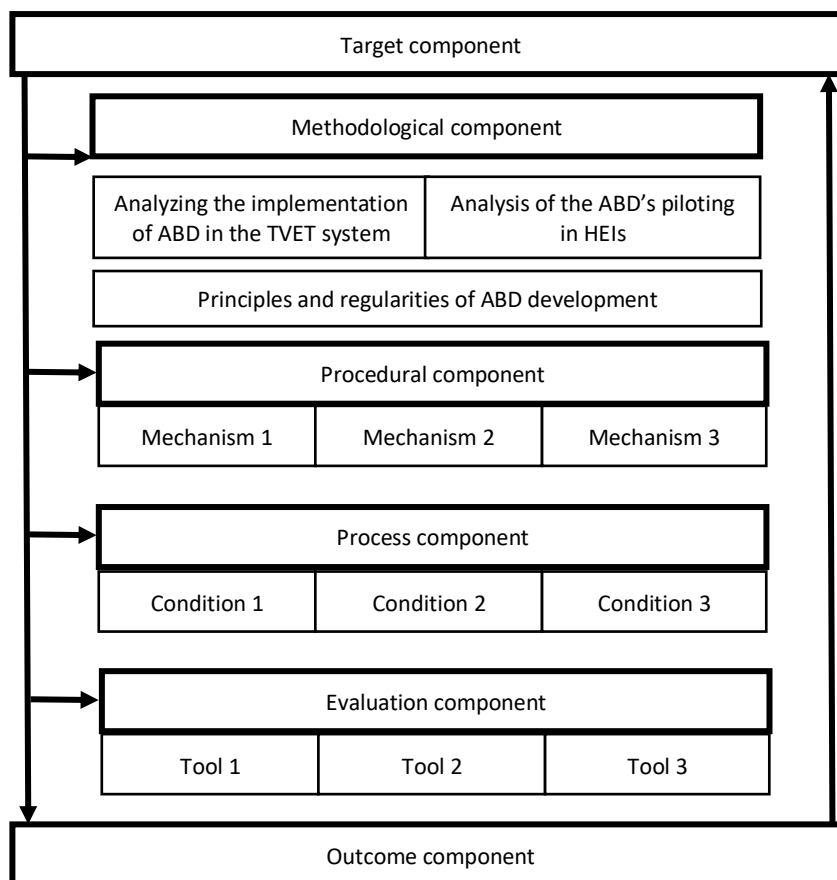

Fig. 2. Model Structure for the applied bachelor's degree development

The main goal of this program is to prepare a specialist to start production activity immediately after graduation without additional training. At the same time, graduates of the applied bachelor's degree should have sufficient theoretical knowledge that allows them to independently update their proficiency and acquire the necessary skills depending on the newly emerging production requirements. In this regard, the model of training of applied bachelor's degree should include the following steps:

- 1) determination of the purpose and relevance of applied bachelor's degree development;
- 2) analyzing the existing system of training on applied bachelor's degree program;
- 3) determination of mechanisms for further implementation at the level of higher education system;
- 4) determination of conditions for the development of applied bachelor's degree in Kazakhstan;
- 5) identification of tools for monitoring and evaluation of the development of applied bachelor's degree.

The above-mentioned components of the model can be structured as follows in accordance with the modeling theory (Fig. 2).

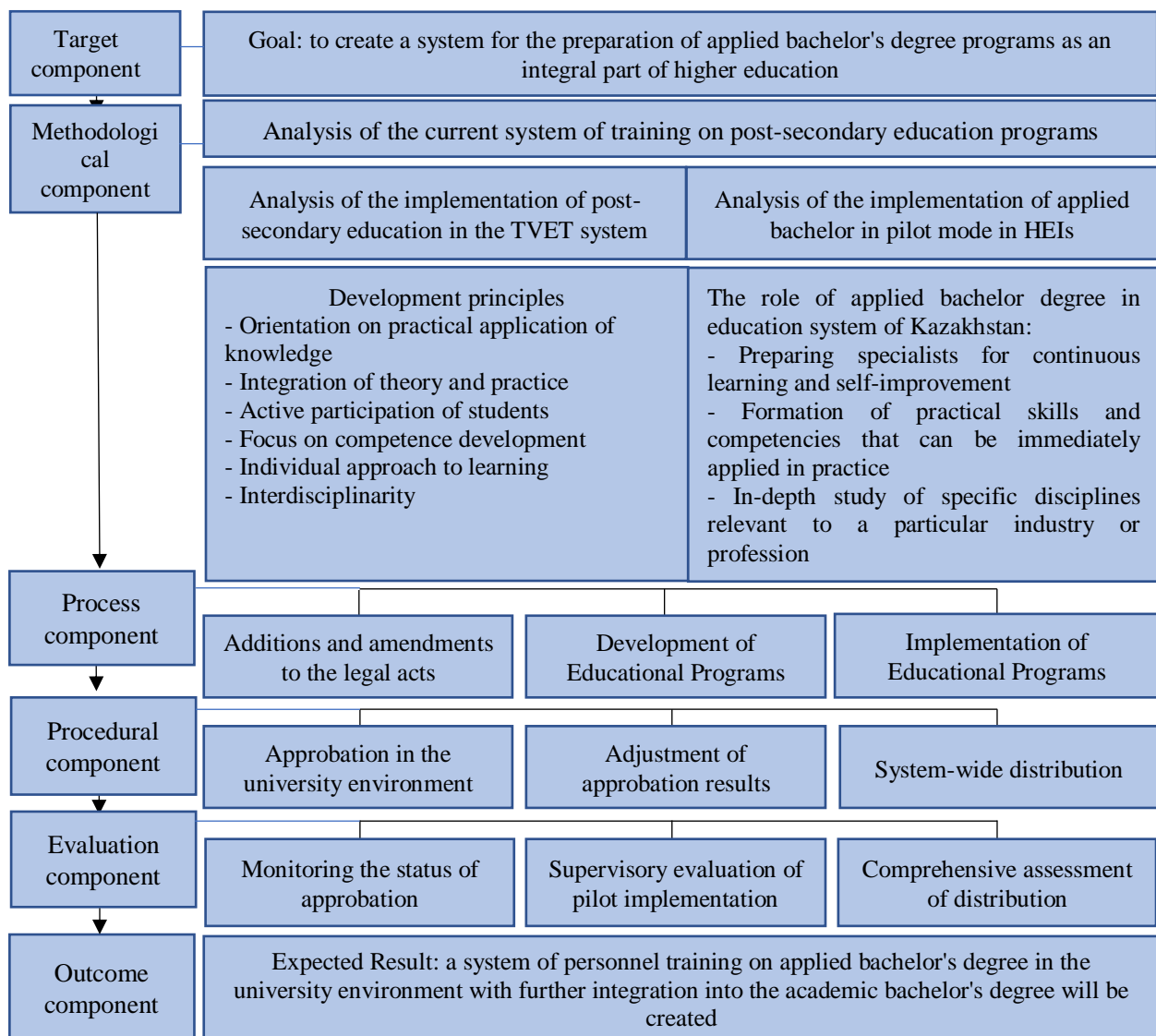

Fig. 3. Model for the applied bachelor's degree development

When modeling applied bachelor's degree development, the cross-cutting relationship of its components should be noted: each component is a part of the whole. Based on the research conducted in the and the above structure, the model of applied bachelor's degree development can be presented as follows (Fig. 3).

As can be seen from the model, the main goal is to create a system of personnel training on applied bachelor's degree programs as a higher education short cycle. Here, it is necessary to take into account the difference between applied and academic bachelor's degrees goals.

The analysis of postsecondary education status allowed us to draw conclusions that the peculiarity of applied bachelor is its increased practice-oriented base and short terms to obtain.

In this regard, the main principles of applied bachelor's degree development are:

- Orientation on practical application of knowledge;
- Integration of theory and practice;
- Active participation of students;
- Focus on competence development;
- Individual approach to learning;
- Interdisciplinarity.

During the screening it was also possible to formulate the role of applied bachelor's degree in the education system of Kazakhstan. These are:

- preparation of specialists ready for continuous learning and self-improvement.
- formation of practical skills and competencies that can be immediately applied in practice.
- in-depth study of specific disciplines relevant to a particular industry or profession.

After determining the methodological framework, the model structure requires creation of conditions for the applied bachelor degree development in higher education system (regulatory and legal conditions - making the necessary additions and amendments to the normative legal acts; organizational conditions - development and implementation of applied bachelor degree programs; material, technical, financial conditions, etc.).

For effective creation of the a system of personnel training on applied bachelor's degree programs and its functioning, it should be piloted under real conditions. Afterwards when positive results and adjustments are obtained based on monitoring and evaluation, it is possible to extend it to the whole system of higher education. Therefore, procedural and evaluative components have found their place in the model.

The expected outcomes are defined in the result component - system of personnel training on applied bachelor's degree programs in the university environment with further integration into the academic bachelor's degree will be created. The expected result reflects the achievement of the model goal.

In general, the development of the applied bachelor degree as a short cycle of higher education requires an analysis of the labor market and society, conducting research to determine the current needs and to identify the areas in which specialists with applied skills are required.

The development of relevant courses and programs, i.e. the creation of content focused on applied skills and knowledge in accordance with market needs, is important. Obviously, the programs should be relevant and flexible to provide skills and knowledge according to the specific needs of the future workplace. When developing the program, the participation of representatives of the industry and business for which professional are being prepared, is inevitably. Employers should also act as experts in the development of training programs. With employers' support, the new modules will be amended in the implemented programs in order to respond flexibly to market demands.

Participation of external stakeholders in the training of applied bachelor's degree is a very important condition, as they formulate the requirements of the labor market, thus allowing to

update educational programs. According to their proposals, new modules or micro-qualifications can be included in the program, which will ensure the adaptability of graduates and employability.

Regular assessment of students' learning achievements, constant monitoring of knowledge and skills acquired is very important too. It allows to track the completion of program by students, and if necessary, to make changes in program structure and include new educational and practical blocks.

Such a model of integration of applied bachelor's degree into the system of higher education will allow to develop and constantly update applied bachelor's degree programs, which will effectively prepare students for the modern needs of the labor market.

Conclusions

Modern issues of training personnel with secondary qualifications are of great relevance for higher and postgraduate education in Kazakhstan. Kazakhstan, as a full member of the European Higher Education Area, should move towards the integration of applied bachelors degree in the higher education system and as a short cycle, and ensure its quality on the basis of the Standards and Guidelines for Quality Assurance in the EHEA (ESG). This not only the commitments undertaken by Kazakhstani, but also meeting the internal needs of education and national demands, as well as economy needs.

In the framework of our research we have developed a methodological concept of embedding the applied bachelor degree in the system of higher education using competence-based approach and learning outcomes.

We also proposed a model of applied bachelor degree development based on the approaches of the European Higher Education Area, which, in our opinion, will allow developing and constantly updating applied bachelor degree programs, effectively preparing students for the modern needs of the labor market.

The obtained results will help in restructuring the system of post-secondary education, thus contributing to the training of highly competitive specialists with applied skills for the country's economy.

Funding information

This research has been funded by the Committee of Science of the Ministry of Science and Higher Education of the Republic of Kazakhstan (Grant No. BR18574103 To increase the competitiveness of universities in Kazakhstan through the reengineering of the national system of quality assurance of higher education).

Conflict of Interest Statement

The authors declare no potential conflicts of interest regarding the research, authorship, or publication of this article.

References

1. Blinov V., Dudyrev F., Leibovich A., Yesenina E., Faktorovich A.. Concept of creation of applied bachelor's degree programs in the system of professional education of the Russian Federation. // Educational Policy, № 11-12, 2010. С. 49-50. - [Electronic resource] - URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/kontseptsiya-sozdaniya-programm-prikladnogo-bakalavriata-v-sisteme-professionalnogo-obrazovaniya-rossiyskoy-federatsii/>.
2. Law of the Republic of Kazakhstan from July 27, 2007 № 319-III "On Education" (with amendments and additions as of 01.05.2023) [Electronic resource] - 2007. - URL: https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z070000319_/ (date of circulation 07.05.2023)

3. On introducing amendments and additions to the resolution of the Government of the Republic of Kazakhstan from August 23, 2012 № 1080 "On approval of state obligatory standards of education of corresponding levels of education" // <https://adilet.zan.kz/rus/docs/P1600000292>.

4. Chugunov D.Y., Vasiliev K.B., Frumin I.D. Introduction of applied bachelor's degree programs in the Russian education system: why and how? // Voprosy Obrazovanie Obrazovanie. - 2010. - № 4. С. 247-268. <https://cyberleninka.ru/article/n/vvedenie-programm-prikladnogo-bakalavriata-v-rossiyskuyu-sistemu-obrazovaniya-zachem-i-kak>

5. Cremonini, L. Short-Cycle Higher Education: An International Review.// 2010 – [Electronic resource] – URL: https://www.wissenschaftsmanagement-online.de/sites/www.wissenschaftsmanagement-online.de/files/migrated_wimoarticle/001_CHEPS5ShortCycleHE.pdf

6. Blinov V., Dudyrev F., Leibovich A., Yesenina E., Faktorovich A.. Concept of creation of applied bachelor's degree programs in the system of professional education of the Russian Federation. // Educational Policy, № 11-12, 2010. С. 49-50. - [Electronic resource] - URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/kontsepsiya-sozdaniya-programm-prikladnogo-bakalavriata-v-sisteme-professionalnogo-obrazovaniya-rossiyskoy-federatsii/>.

7. Finley, A. (2021). How College Contributes to Workforce Success. Association of American Colleges and Universities

8. Organisation for Economic Cooperation and Development. Qualifications systems: Bridges to lifelong learning. // OECD. – 2014. [Electronic resource] – URL: <https://www.oecd-ilibrary.org/education/qualifications->

9. ECTS Users' Guide // https://education.ec.europa.eu/sites/default/files/document-library-docs/ects-users-guide_en.pdf

10. N. A. Ibadildin, A. E. Artykbaeva. Development of educational programs of applied bachelor's degree as an approach to solving the issue of youth employment (NEET) // Bulletin of the University "Turan". 2022;(1):322-330. <https://vestnik.turan-edu.kz/jour/article/view/2380>

11. Snejana Slantcheva-Durst. Redefining Short-Cycle Higher Education Across Europe: The Challenges of Bologna // Community College Review. Volume 38, Issue 2. Pages: 111 – 132. <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0091552110384610?journalCode=crwa>

12. Snejana Slantcheva-Durst. Shifting Private-Public Patterns in Short-Cycle Higher Education Across Europe // International Higher Education №82. 2015, p 13-15. <https://ejournals.bc.edu/index.php/ihe/article/view/8868>

13. Kirsch, M. Restructuring Higher Education in a European Context: Short-Cycle Higher Education in Flanders // Community College Review, 2010. 38 (2), 133-15. <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0091552110383974>

14. Slantcheva-Durst, S., Ivanov, S. Tertiary Short-Cycle Education in Bulgaria: In Search of Identity // Community College Review, 2010. 38(2), 196-209. https://www.researchgate.net/publication/254084410_Chapter_5_Tertiary_Short-Cycle_Education_in_Bulgaria_In_Search_of_Identity/stats#fullTextFileContent

15. Daale, H. Short-Cycle Higher Education in the Netherlands: Adoption and Implementation of the New Associate Degree Qualification // Community College Review, 2010. 38(2), 176-195. <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0091552110384258>

¹А.Белошицкий, ²А.Нурмагамбетов, ³А.Мухатаев, ⁴Ю.Идиятова

¹Кафедра информационных технологий, Киевский национальный университет
строительства и архитектуры, Украина

^{2,3,4}Национальный центр развития высшего образования, Казахстан

³Astana IT University, Казахстан

РАЗРАБОТКА ТЕХНОЛОГИИ ИНТЕГРАЦИИ ПРИКЛАДНОГО БАКАЛАВРИАТА В СИСТЕМУ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ И МОДЕЛИ ЕГО РАЗВИТИЯ

Аннотация. Современные вопросы подготовки кадров со средней квалификацией являются актуальными для высшего и послевузовского образования в Казахстане. В статье представлена технология интеграции прикладного бакалавриата в систему высшего образования и модель ее разработки. С использованием методов моделирования разработана соответствующая многоступенчатая технология интеграции прикладного бакалавриата в систему высшего образования как ее короткий цикл, а также структурная модель развития прикладного бакалавриата. Разработана методологическая концепция встраивания прикладного бакалавриата в систему высшего образования с использованием компетентностного подхода и результатов обучения.

Полученные результаты помогут в реструктуризации системы послесреднего образования, способствуя подготовке высококонкурентных специалистов с прикладными навыками для экономики страны.

Ключевые слова: прикладной бакалавриат, короткий цикл, интеграция в высшее образование, модель прикладного бакалавриата

²А.Белошицкий¹, ²А.Нурмагамбетов, ³А.Мухатаев, ⁴Ю.Идиятова

¹Ақпараттық технологиялар бөлімі, Киев ұлттық құрылыс және сәулет университеті,
Украина

^{2,3,4}Жоғары білім беруді дамыту ұлттық орталығы, Қазақстан

³Astana IT University, Қазақстан

ҚОЛДАНБАЛЫ БАКАЛАВРИАТТЫҢ ЖОҒАРЫ БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІНЕ КІРІГУ ТЕХНОЛОГИЯСЫН ЖӘНЕ ОНЫ МОДЕЛЬДЕРІН ӘЗІРЛЕУ

Андатпа. Орта білікті кадрларды даярлаудың қазіргі заманғы проблемалары Қазақстанның жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру ұйымдары үшін үлкен өзектілікке ие. Мақалада қолданбалы бакалавриатты жоғары білім беру жүйесіне интеграциялау технологиясы және оны дамыту моделі ұсынылған. Модельдеу әдістерін қолдана отырып, қолданбалы бакалавриатты жоғары білім беру жүйесіне оның қысқа циклі ретінде интеграциялаудың тиісті көп сатылы технологиясы, сондай-ақ қолданбалы бакалавриатты дамытудың құрылымдық моделі жасалды. Қолданбалы бакалавриатты құзыреттілік тәсіл мен оқыту нәтижелерін пайдалана отырып, жоғары білім беру жүйесіне енгізудің әдіснамалық тұжырымдамасы әзірленді. Алынған нәтижелер ел экономикасы үшін қолданбалы дағдылары бар жоғары бәсекеге қабілетті мамандарды даярлауға ықпал ете отырып, орта білімнен кейінгі білім беру жүйесін қайта құрылымдауға көмектеседі.

Түйін сөздер: қолданбалы бакалавриат, қысқа цикл, жоғары білімге интеграция, қолданбалы бакалавр дәрежесінің моделі.

Information about authors

Andrii Biloshchytskyi - Department of Information Technologies, Kyiv National University of Construction and Architecture, Ukraine, biloshchytskyi.ao@knuba.edu.ua

Amantay Nurmagambetov - Higher Education Development National Center, Astana, Kazakhstan, a.nurmagambetov@n-k.kz

Aidos Mukhatayev - Higher Education Development National Center; Astana IT University, Astana, Kazakhstan, a.mukhatayev@n-k.kz

Yuliya Idiyatova – Higher Education Development National Center, Astana, Kazakhstan, yulia.idiyatova@gmail.com

Сведения об авторах

Андрей Белощицкий - Кафедра информационных технологий, Киевский национальный университет строительства и архитектуры, Украина, biloshchytskyi.ao@knuba.edu.ua

Амантай Нурмагамбетов - Национальный центр развития высшего образования, г. Астана, Казахстан, a.nurmagambetov@n-k.kz

Айдос Мухатаев - Национальный центр развития высшего образования, Astana IT University, г. Астана, Казахстан, a.mukhatayev@n-k.kz

Юлия Идиятова – Национальный центр развития высшего образования, Казахстан, yulia.idiyatova@gmail.com

Авторлар туралы мәліметтер

Андрей Белощицкий - Ақпараттық технологиялар бөлімі, Киев ұлттық құрылыс және сәулет университеті, Украина, biloshchytskyi.ao@knuba.edu.ua

Амантай Нурмагамбетов - Жоғары білім беруді дамыту ұлттық орталығы, Қазақстан a.nurmagambetov@n-k.kz

Айдос Мухатаев - Жоғары білім беруді дамыту ұлттық орталығы, Astana IT University, Қазақстан, a.mukhatayev@n-k.kz

Юлия Идиятова – Жоғары білім беруді дамыту ұлттық орталығы, Қазақстан, yulia.idiyatova@gmail.com

¹А.А. Мухамбетова, ²А.А. Мухатаев, ³Қ.Б. Боргекова, ⁴Г.Г. Темирова

^{1,2,3,4} Национальный центр развития высшего образования, г.Астана, Казахстан

РЕЕСТР ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ПРОГРАММ КАК ИНСТРУМЕНТ ОБЕСПЕЧЕНИЯ КАЧЕСТВА ВЫСШЕГО И ПОСЛЕВУЗОВСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Аннотация. Целью данной статьи является анализ информационной системы «Реестр образовательных программ высшего и послевузовского образования» как инструмента качественного образования. С предоставлением в 2018 году академической самостоятельности организации высшего и послевузовского образования получили возможность самостоятельно разрабатывать образовательные программы с привлечением стейкхолдеров, с учетом требований рынка труда и особенностей на основе Классификатора направлений высшего и послевузовского образования. Для учета образовательных программ высшего и послевузовского образования в Казахстане с 2019 года функционирует информационная система «Реестр образовательных программ высшего и послевузовского образования». Реестр предоставляет данные по всем образовательным программам: ее цель, трудоемкость, язык обучения, результаты обучения и дисциплины. В рамках исследования проведен анализ международного опыта и разбор казахстанской информационной системы «Реестр ОП», раскрыт механизм функционирования реестра образовательных программ в качестве информационной среды учета образовательных программ. Сделаны выводы о том, что Реестр ОП выполняет не только учетную функцию, но и позволяет осуществлять внутреннюю и внешнюю оценку содержания программ, и проводить их мониторинг; привлечение работодателей к разработке и оценке программ посредством их экспертизы, оказывает существенное влияние на повышение качества образовательных программ. Таким образом, единая сформированная информационная система «Реестр ОП» играет важную роль в цифровизации и обеспечении качества образовательных программ, реализуемых ОВПО.

Ключевые слова: образовательная программа, реестр образовательных программ, информационная система, оценка образовательных программ, качество образования.

Введение. В 2018 году с принятием Закона «О внесении изменений и дополнений в некоторые законодательные акты Республики Казахстан по вопросам расширения академической и управленческой самостоятельности высших учебных заведений», вузы получили самостоятельность в разработке и утверждении образовательных программ (ОП). До этого они разрабатывали ОП на основе ГОСО, Классификатора специальностей и Типовых учебных программ, то есть содержание образования было строго регламентировано. С 2018-2019 учебного года произошел переход с лицензирования по специальностям на лицензирование по направлениям подготовки. В рамках лицензированного направления университеты получили возможность самостоятельно разрабатывать ОП, учитывающие особенности регионального рынка труда.

Поэтому количество программ подготовки кадров значительно увеличилось. Для их учета и обеспечения качества, в Законе «Об образовании» [1] предусмотрена разработка Реестра, где вузы должны были разместить все ОП. Целью формирования

Реестра образовательных программ высшего и послевузовского образования (Реестр ОП) стало создание единой информационной среды учета образовательных программ, реализуемых вузами.

В 2019 году 12 июня была запущена информационная система «Реестр ОП» и к концу 2019 года в Реестр введены более 5000 ОП вузов Казахстана. С 2020 года одним из требований для получения лицензии на занятие образовательной деятельностью является подтверждение включения организацией образовательной программы в Реестр ОП [2].

Сопровождение информационной системы осуществляется Национальным центром развития высшего образования Министерства науки и высшего образования Республики Казахстан.

Реестр позволил автоматизировать ввод, экспертизу, хранение, поиск, ведение базы данных образовательных программ высшего и послевузовского образования, информировать заинтересованные стороны о реализуемых вузами Казахстана направлениях и программах подготовки кадров. При этом Реестр ОП выполняет не только функции систематизации программ в единой информационной базе, но и позволяет осуществлять внутреннюю и внешнюю оценку содержания программ, привлечение работодателей к разработке и оценке программ посредством их экспертизы.

Таким образом, Реестр ОП становится аналитическим инструментом и способствует обеспечению качества высшего и послевузовского образования.

Методы исследования. Целью данной статьи является анализ информационной системы «Реестр образовательных программ высшего и послевузовского образования» как инструмента обеспечения качества образования. Для достижения цели были поставлены следующие задачи:

- анализ международного опыта;
- разбор казахстанской информационной системы «Реестр ОП».

Методами исследования являются изучение, анализ, обобщение и систематизация.

Материалами для изучения и анализа послужила информация о различных формах ведения учета образовательных программ и квалификаций в зарубежных странах, полученная с интернет-ресурсов, нормативно-правовые акты по ведению Реестра ОП в Республике Казахстан, а также сведения, содержащиеся в Реестре ОП.

Литературный обзор. Высшее образование является многогранной и сложной деятельностью, внедрение информационных систем, позволяющих производить актуальную, систематизированную и структурированную информацию, становится необходимостью [3]. Система образования использует информационную систему для сбора и распространения данных [4]. Информационные системы помогают управленцам принимать решения на основе имеющихся данных [5]. В условиях стремительного развития цифровых технологий информационные системы используются для автоматизации бизнес-процессов в учебных заведениях [6], а также мониторинга и управления образовательными программами [7].

Образовательная программа является главным критерием отбора образовательных организаций в условиях глобальной конкуренции. Ключевая цель современного высшего образования – подготовка выпускников, которые способны проектировать новые виды деятельности, создавать современные и опережающие время продукты и услуги, решать поставленные задачи, гибко адаптироваться к условиям изменяющейся конъюнктуры [8].

Реализация образовательных программ, отвечающих возрастающим требованиям работодателей к подготовке кадров и сохранением ограничений по времени обучения объективно требует эволюционного развития процесса управления образовательными программами. Поэтому созданы различные информационные системы управления образовательными программами: по формализации программ в формате миварных сетей, в котором выделяются все учебные предметы, входящие в образовательную программу, и по ним строится двудольный граф процесса обучения [9]; методом математического моделирования [10]; электронной системы обслуживания образовательных программ в вузе, направленной на оптимизацию процессов администрирования образовательных программ и повышение качества функций обслуживания обучающихся, научно-педагогических работников и сотрудников [11], [12].

Используется универсальная модель информационной системы мониторинга и управления качеством образовательных программ, позволяющая получать объективные результаты оценки, оперативно вносить изменения в ее структуру, поддерживать актуальность, информировать и принимать корректирующие меры в управлении процессом разработки нормативных документов организации образования [13].

Таким образом, можно утверждать, что информационная система является важным инструментом для обеспечения качества высшего и послевузовского образования.

Результаты и обсуждение. Анализ изучения международного опыта ведения реестра показал, что аналог Реестра образовательных программ Казахстана имеется в США, в остальных странах предусмотрены Реестры квалификаций.

В США официальным документом, описывающим систематическую классификацию образовательных программ является Классификация учебных программ (далее – CIP) [14].

В Англии функционирует Реестр регулируемых квалификаций Ofqual [15], несущий ответственность за регулирование квалификаций, экзаменов и оценок в Англии. Целью Ofqual является обеспечение и содействие общественного доверия к регулируемым квалификациям. В его функции входят следующие обязанности [15]:

- обеспечить, чтобы квалификации давали надежное представление о навыках, знаниях и понимании, а также о том, что уровень достижений остается неизменным во времени.
- содействовать общественному доверию регулируемым квалификациям и оценкам.
- повышать осведомленность общественности о диапазоне квалификаций и преимуществах регулируемых квалификаций.
- обеспечить эффективность и соотношение цены и качества в регулируемых квалификациях.

В Германии информация о возможностях обучения в государственных и признанных государством немецких университетах публикуется в информационном портале Компас высшего образования, предложенный Конференцией немецких ректоров [16].

В Чехии обзор национально признанных профессиональных квалификаций представляет портал Национальный реестр квалификаций [17]. В Португалии Национальный каталог квалификаций [18] направлен на регулирование и структурирование предложений по образованию и обучению с двойной сертификацией, делая их актуальными и адаптированными к требованиям компаний и рынку труда, исходя из текущих и возникающих потребностей.

В Испании подтверждением соответствия полученной степени нормам и законодательству является включение в Реестр университетов, центров и степеней [19]. Перечень обновляется каждый год с целью актуализации. Каждое учреждение страны, предоставляющее образовательные услуги, проходит проверку на соответствие учебных программ и степеней принятым критериям в специальном органе – Совете Университетов Испании.

В Индии Национальный реестр квалификаций дает доступ ко всем квалификациям, зарегистрированным и предлагаемым в настоящее время [20]. Информация о квалификациях позволяет обучающимся и работодателям понять детали квалификации, особенно результаты, которые оцениваются, как они оцениваются и как обеспечивается качество, и возможности для трудоустройства, продвижения по службе или доступа к дальнейшим ступеням образования и обучения, которые предлагают квалификации.

В Гонконге информация о квалификациях, их операторах и оценочных агентствах по признанию предшествующего образования содержится в Реестре квалификаций - централизованной онлайн базе данных [21]. Качество всех квалификаций, зарегистрированных в Реестре, подтверждено соответствующим органом по аккредитации Гонконга.

Малазийское квалификационное агентство ведет национальный Малазийский квалификационный реестр, содержащий аккредитованные программы, квалификации и поставщиков высшего образования [22].

В России имеется государственная информационная система «Реестр примерных основных образовательных программ» [23], где размещены программы высшего образования по 8 направлениям подготовки по результатам экспертизы. Результаты освоения обучающимися основных образовательных программ определяются через освоение им универсальных, общепрофессиональных и профессиональных компетенций.

В рамках проведенного исследования были выявлены следующие сходства Реестров проанализированных стран с Реестром образовательных программ высшего и послевузовского образования Казахстана:

- возможность постоянной актуализации Реестра (*США, Англия, Германия, Чехия, Португалия, Испания, Индия, Гонконг, Малайзия, Россия*);
- наличие набора руководствующих документов/стандартов/ НПА Реестра (*Англия, Чехия, Португалия, Испания, Индия, Гонконг, Малайзия, Россия*);
- основания для включения и отзыва/исключения квалификации/ОП в Реестре (*США, Англия, США, Германия, Чехия, Португалия, Испания, Индия, Гонконг, Россия*);
- информация, содержащаяся в Реестре (код/шифр и название квалификации, наименование организации-разработчика, уровень и тип квалификации, область образования, статус квалификации/ОП, срок и язык обучения, форма и нормативная трудоемкость обучения, тип итоговой аттестации) (*Англия, Чехия, Португалия, Испания, Индия, Гонконг, Малайзия*);
- классификация образовательных программ по областям образования и направлениям подготовки кадров (*США, Англия, Чехия, Португалия, Испания, Индия, Гонконг, Малайзия, Россия*);
- наличие академического комитета/рабочей группы независимых внешних экспертов с целью оценки ОП (*Чехия, Португалия, Россия*);
- наличие учебно-методических объединений/ советов секторов по укрупненным группам специальностей и направлений подготовки по разработке ОП (*Чехия, Россия*).

Также необходимо отметить следующие отличия:

- наличие обязательной аккредитации образовательных программ для размещения в Реестре (*Малайзия*);

- наличие независимых отраслевых советов по квалификациям - технических и консультативных рабочих групп – для обеспечения обновления и усовершенствования квалификаций (Чехия, Португалия).

- разработка квалификаций специализированными независимыми организациями (AQA, Pearson, OCR, City&Guilds) и высшими учебными заведениями (Англия);

- функционирование реестра в виде классификатора образовательных программ от уровня начальной школы до PhD в форме таксономической схемы кодирования учебных программ (США).

В Казахстане функционирует Реестр ОП на единой платформе высшего образования в общем доступе для заинтересованных лиц по ссылке https://epvo.kz/#/register/education_program.

Пользователи Реестра ОП имеют возможность использования следующих функций (Рис. 1):

Рис. 1. Роли пользователей ИС «Реестр ОП ВПО»

Реестр ОП регулируется Правилами ведения реестра образовательных программ, реализуемых организациями высшего и (или) послевузовского образования, а также основания включения в реестр образовательных программ и исключения из него, утвержденными приказом Министра науки и высшего образования от 12 октября 2022 года №106 [24].

Формирование Реестра ОП позволило оценить качество образовательных программ путем проведения технической и содержательной экспертизы. Образовательная программа с целью включения в Реестр рассматривается Администратором на соответствие формальным признакам и проходит экспертизу по содержанию, которая проводится двумя экспертами – действующие и новые программы, и тремя – инновационные программы (до 2022 года проводилась одним экспертом) в

соответствии с рисунком 2. Это позволяет обеспечить целенаправленное вовлечение профессионального сообщества, работодателей с целью усиления экспертизы программ в части соответствия их содержания запросам рынка труда.

Экспертиза проводится в информационной системе «Реестр ОП». Эксперту выдается логин и пароль для входа в личный кабинет. С каждым экспертом подписывается Договор возмездного оказания услуг, вместе с тем Правила и нормы этики эксперта образовательных программ высшего и послевузовского образования, в которых прописаны обязательства по неразглашению конфиденциальной информации, полученной в ходе работы. Для оценки образовательных программ отбор экспертов из базы, в которую входят свыше 1137 экспертов по всем областям образования и направлениям подготовки кадров, 92 % из них со степенями доктора наук, кандидата наук и доктора PhD.

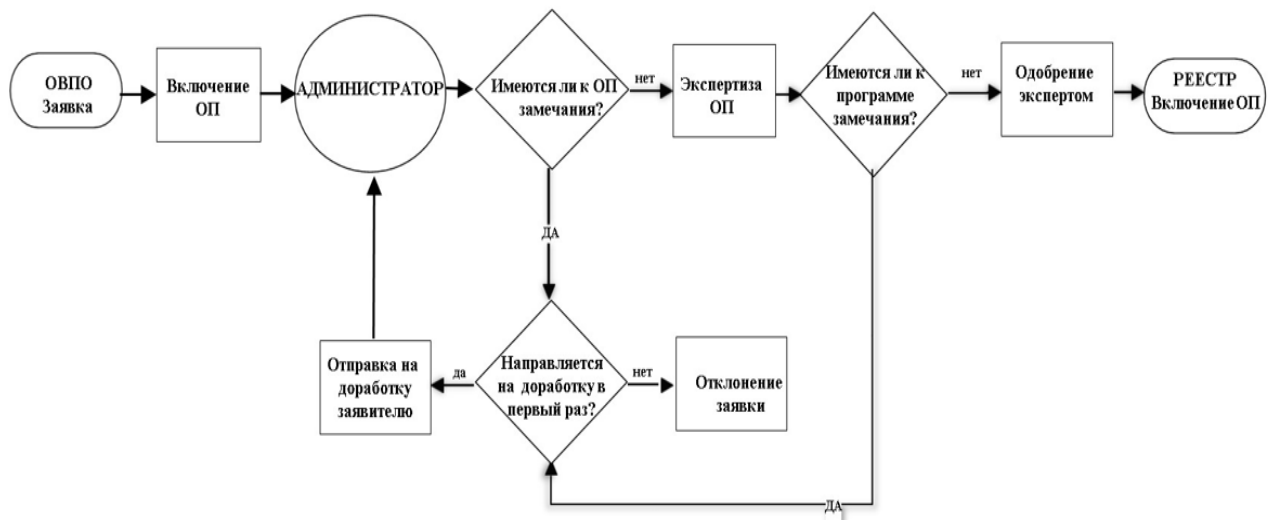

Рис. 2. Бизнес-процесс включения ОП в Реестр

Экспертиза проводится вслепую, эксперту и заявителю (вузу) не доступны данные друг-друга. При назначении эксперта учитывается соответствие его квалификации направлению подготовки кадров, в рамках которой заявлена программа, а также отсутствие конфликта интересов. Для проведения экспертизы программы по уровню магистратуры и докторантуры привлекаются только остепененные эксперты.

Эксперт проводит оценку программы на соответствие государственным общеобязательным стандартам высшего образования и послевузовского образования [25], [26], национальной рамке квалификаций и (или) отраслевым рамкам квалификаций, профессиональным стандартам (при их наличии). Анализирует соответствие наименования программы содержанию программы, заданной области образования, направлению подготовки, оценивает инновационную программу на направленность к новым видам деятельности, высокий уровень востребованности профессии, развитие инновационной экономики, принцип приоритетности отраслей экономики страны и регион.

Один из главных функций эксперта - определение степени достижимости результатов обучения по каждой дисциплине, соотносенной с формируемыми результатами обучения (РО). Для расчета коэффициента достижимости РО по заданной ОП система выполняет следующие действия:

- 1) Подсчитывает итоговый балл по каждому РО $\{RO_n\}$ заданной ОП:
 - а) берет значения, указанные в поле «Результат проверки» $\{D_n\}$: Если указано значение «Высокий», система считает его как значение «1». Если указано значение

«Средний», система считает его как значение «0,5». Если указано значение «Низкий», система считает его как значение «0».

2) Далее рассчитывает итоговый балл по каждому РО по формуле:

$$\{RO_n\} = \text{Сумма} (\{Dn\}) / N.$$

где, N – это количество дисциплин, которые формируют данный РО.

3) Далее вычисляет коэффициент достижимости РО для заданной ОП {K} по формуле:

$$\{K\} = (\text{Сумма} (\{RO_n\}) / M) * 100\%.$$

где, M – это общее количество РО заданной ОП.

Полученный результат округляется (до двух знаков после запятой).

Следовательно, система автоматически рассчитывает коэффициент достижимости РО, обеспечивая независимость и прозрачность проведения экспертизы. Порог для включения ОП в Реестр определен 75%.

В Реестре предусмотрена возможность обновления образовательных программ. Основными причинами обновления программ в Реестре являются приведение программ в соответствие с профессиональными стандартами и государственными общеобязательными стандартами высшего и послевузовского образования, корректировка цели программ и результатов обучения, добавление и исключение дисциплин, изменение количества и трудоемкости дисциплин, перенос с одного компонента в другой, устранение грамматических и технических ошибок. Схема процесса обновления представлена на рисунке 3.

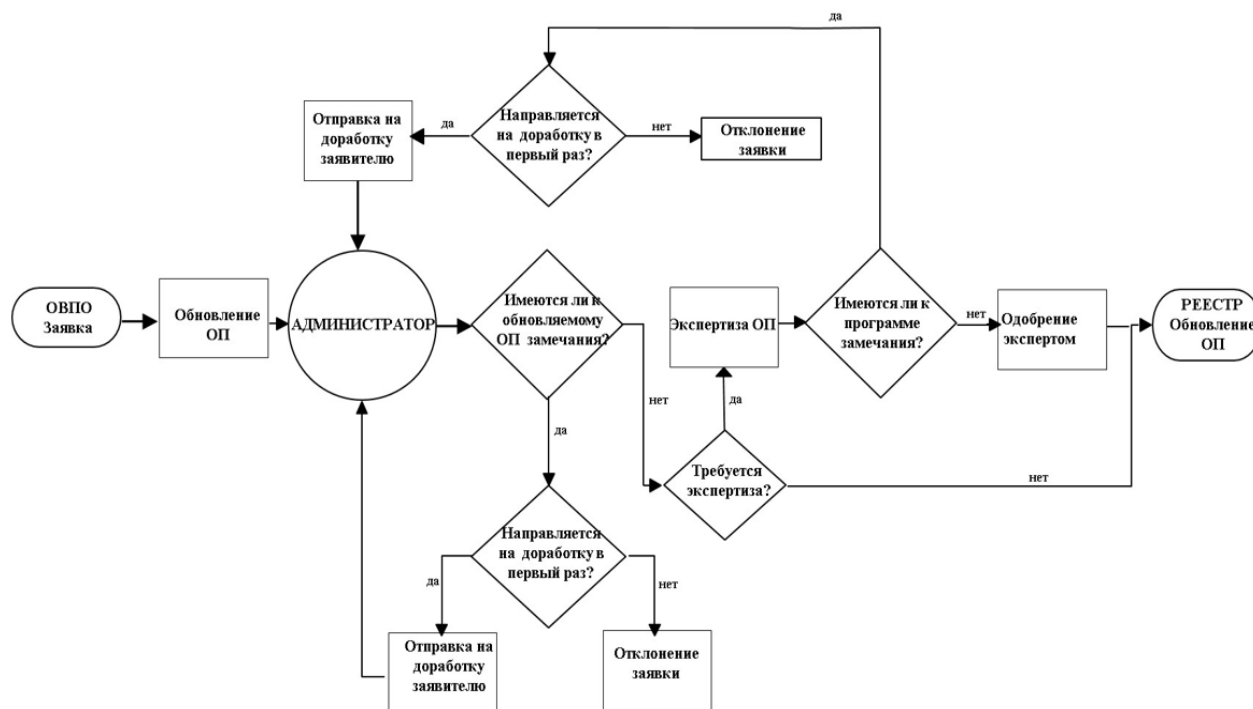

Рис. 3. Бизнес-процесс обновления ОП в Реестре

Появление новых профессий, предусматривающие получение таких навыков, как социально-личностные компетенции, проектное мышление, навыки для работы с

новыми технологиями, предусматривает необходимость исключения ранее включенных в Реестр программ в связи с потерей актуальности и отсутствием контингента.

Все заинтересованные лица имеют беспрепятственную возможность ознакомления с материалами Реестра ОП, в т.ч. с кратким описанием образовательной программы, включающим трудоемкость, язык обучения, результаты обучения и дисциплины.

В Реестр включены 8533 образовательных программ, в т.ч. бакалавриат – 4069 программы, что составляет 48%; магистратура, резидентура – 3588 программ (42%); докторантура – 876 программ (10%) по 12 областям образования Классификатора направлений подготовки кадров с высшим и послевузовским образованием [27]. ОВПО реализуют действующие 5475 (64%) ОП, новые 2749 (32%) ОП и инновационные 309 ОП (4%). Данные получены из Реестра.

Анализ образовательных программ, включенных организациями высшего и (или) послевузовского образования в Реестр, показал, что: пятую часть или 20,1% всех программ занимают программы по области образования «Бизнес, управление и право»; на втором месте по количеству ОП – программы из области образования «Педагогические науки», их количество составило 1705 программы или 20%; далее – «Инженерные, обрабатывающие и строительные отрасли» (1511 ОП или 17,7%); программы области образования «Искусство и гуманитарные науки» – 820 ОП (9,6%); «Здравоохранение» – 622 ОП (7,3%).

Таким образом, только на пять областей образования, перечисленных выше, приходится 75 % всех образовательных программ, включенных в Реестр. Следовательно, остальные 7 областей образования составляют 25 %.

Данные подтверждают увеличение спроса на аналитиков, менеджеров, укрепление статуса «Педагог» и развитие индустриальной промышленности.

Выводы. Анализ международного опыта ведения Реестров образовательных программ и квалификаций показал, что Реестр:

- представляет собой систематизированную среду о навыках, результатах обучения, поддерживающую признание реальных знаний и умений;
- служит содействию формирования общественного доверия регулируемым квалификациям;
- повышает осведомленность общественности обо всех общепризнанных квалификациях и образовательных программах;
- показывает одобренные государством академические программы.

Реестр ОП выполняет учетно-информационную функцию, позволяет автоматизировать ввод, хранение, поиск и ведение базы данных образовательных программ высшего и послевузовского образования, информировать заинтересованных пользователей о реализуемых ОВПО Республики Казахстан, а также иностранными вузами, открытыми в Казахстане, образовательных программ.

В свою очередь, включение и обновление образовательных программ осуществляется путем проведения экспертизы с привлечением высококвалифицированных, остепененных, профессиональных специалистов из образовательной, научной и производственной сфер.

Реестр ОП позволяет ОВПО подтвердить соответствие образовательной деятельности предъявляемым квалификационным требованиям, что гарантирует качество предоставления образовательных услуг.

Таким образом, единая сформированная информационная система «Реестр ОП» играет важную роль в цифровизации и обеспечении качества образовательных программ, реализуемых ОВПО.

Информация о финансировании

Статья написана в рамках государственного заказа на реализацию научной программы по бюджетной программе 217 «Развитие науки», ИРН BR18574103 на тему: «Повышение конкурентоспособности вузов Казахстана через реинжиниринг национальной системы обеспечения качества высшего образования».

Список литературы

1. Парламент Республики Казахстан. Закон Республики Казахстан «Об образовании» от 27.07.2007 г. №319-III. Ст.7, п.2, ст.21, 22. <http://adilet.zan.kz/rus/docs/Z070000319> (дата обращения: 14.09.2023)
2. Министерство науки и высшего образования Республики Казахстан. Приказ от 29 ноября 2022 года № 164 «Об утверждении Правил оказания государственной услуги «Выдача лицензии на занятие образовательной деятельностью в сфере высшего и послевузовского образования». <https://adilet.zan.kz/rus/docs/V2200030832> (дата обращения: 14.09.2023)
3. Martins J., Branco F., Au-Yong-Oliveira M., Gonçalves R., Moreira F. Higher education students perspective on education management information systems: An initial success model proposal // International Journal of Technology and Human Interaction. – 2019. – №15(2). – P. 1-10. doi:10.4018/IJTHI.2019040101.
4. Thukral R., Goel A. Framework for web services in education management // Proceedings of the 14th International Conference on Information Technology. – 2015. – P. 215-220. doi:10.1109/ICIT.2015.43.
5. Hidayat M.C., Wahab A. Utilization of education management information in decision making // Humanities and Social Sciences Reviews. – 2019. – №7(3). – P.349-355. doi:10.18510/hssr.2019.7352.
6. Khamdamov U., Abdullaev A., Sultanov K., Elov J. Models of integration of higher education management information systems // Proceedings of the International Conference on Information Science and Communications Technologies: Applications, Trends and Opportunities. – 2021. doi:10.1109/ICISCT52966.2021.9670171.
7. Makarova S., Martynov V., Zaitseva A. Problems and methods for forming educational results in the implementation of engineering education in the digital economy // Proceedings of the the 5th International Conference on Information Technologies in Engineering Education. – 2020. doi:10.1109/Inforino48376.2020.9111717.
8. Маркелова А.В. Управление образовательной программой с использованием системы поддержки принятия решений // Информатика, телекоммуникации и управление. – 2011. – №1(115). – P.187-192.
9. Guzeva T., Parsheva A., Babin V., Varlamov O., Aladin D. Management of educational programs at the university based on mivar expert systems. – 2023. doi:10.1007/978-3-031-11058-0_65.
10. Garanin M.A., Krasnova E.A. Management model of innovative university. – 2021. doi:10.1007/978-3-030-69415-9_162.
11. Samerkhanova E.K., Ruzanov P.A., Krupoderova E.P., Krupoderova K.R., Ponachugin A.V. Creation of a virtual model of educational programs management in a university. – 2020. doi:10.1007/978-3-030-47945-9_65.
12. Балакин М.А. Проектирование современной цифровой среды для управления основными образовательными программами в вузе // Азимут научных исследований:

педагогика и психология. – 2020. – Т. 9. – № 2(31). – С. 31-34. doi 10.26140/anip-2020-0902-0005. – EDN WTQIQG.

13. Logachev M.S., Orekhovskaya N.A., Seregina T.N., Shishov S., Volvak S.F. Information system for monitoring and managing the quality of educational programs // Journal of Open Innovation: Technology, Market, and Complexity. – 2021. – №7(1). doi:10.3390/JOITMC7010093.

14. The Classification of Instructional Programs. <https://nces.ed.gov/ipeds/cipcode/Default.aspx?y=55> (дата обращения: 14.09.2023)

15. Office of Qualifications and Examinations Regulation. <https://register.ofqual.gov.uk/> (дата обращения: 14.09.2023)

16. Higher Education Compass. <https://www.hochschulkompass.de/en/about-us.html> (дата обращения: 14.09.2023)

17. National Register of Qualifications. <https://www.narodnikvalifikace.cz/en-us/> (дата обращения: 14.09.2023)

18. Catálogo Nacional de Qualificações. <http://www.catalogo.anqep.gov.pt/> (дата обращения: 14.09.2023)

19. Registro de Universidades, Centros y Títulos. <https://www.educacion.gob.es/ruct/home> (дата обращения: 14.09.2023)

20. National Qualifications Register. <https://nqr.gov.in/> (дата обращения: 14.09.2023)

21. Qualifications Register. <https://www.hkqr.gov.hk/HKQRPRD/web/hkqr-en/> (дата обращения: 14.09.2023)

22. Malaysian Qualifications Register. <https://www2.mqa.gov.my/mqr/> (дата обращения: 14.09.2023)

23. Реестр примерных основных образовательных программ <https://www.fgosvo.ru/fgosvo/index/19> (дата обращения: 14.09.2023)

24. Министерство науки и высшего образования Республики Казахстан. Приказ от 12.10.2022 г. №106 «Об утверждении Правил ведения реестра образовательных программ, реализуемых организациями высшего и (или) послевузовского образования, а также основания включения в реестр образовательных программ и исключения из него». <https://adilet.zan.kz/rus/docs/V2200030139> (дата обращения: 14.09.2023)

25. Министерство науки и высшего образования Республики Казахстан. Приказ от 20.07.2022 г. № 2 «Об утверждении государственных общеобязательных стандартов высшего и послевузовского образования». <https://adilet.zan.kz/rus/docs/V2200028916> (дата обращения: 14.09.2023)

26. Министерство здравоохранения Республики Казахстан. Приказ от 4.07.2022 г. № ҚР ДСМ-63 «Об утверждении государственных общеобязательных стандартов по уровням образования в области здравоохранения». <https://adilet.zan.kz/rus/docs/V2200028716> (дата обращения: 14.09.2023)

27. Министерство науки и высшего образования Республики Казахстан. Приказ от 21.07.2023 г. № 327 «О внесении изменения в приказ Министра образования и науки Республики Казахстан от 13.10.2018 г. № 569 «Об утверждении Классификатора направлений подготовки кадров с высшим и послевузовским образованием». <https://adilet.zan.kz/rus/docs/V2300033172> (дата обращения: 14.09.2023)

References

1. Parliament Respubliki Kazahstan. Zakon Respubliki Kazahstan «Ob obrazovanii» ot 27.07.2007 g. №319-III. St.7, p.2, st.21, 22. http://adilet.zan.kz/rus/docs/Z070000319_ (data obrashcheniya: 14.09.2023) [in Russian]

2. Ministerstvo nauki i vysshego obrazovaniya Respubliki Kazahstan. Prikaz ot 29 noyabrya 2022 goda № 164 «Ob utverzhdenii Pravil okazaniya gosudarstvennoj usluzhi «Vydacha licenzii na zanyatie obrazovatel'noj deyatel'nost'yu v sfere vysshego i poslevuzovskogo obrazovaniya». <https://adilet.zan.kz/rus/docs/V2200030832> (data obrashcheniya: 14.09.2023) [in Russian]
3. Martins J., Branco F., Au-Yong-Oliveira M., Gonçaves R., Moreira F. Higher education students perspective on education management information systems: An initial success model proposal // International Journal of Technology and Human Interaction. – 2019. – №15(2). – P. 1-10. doi:10.4018/IJTHI.2019040101.
4. Thukral R., Goel A. Framework for web services in education management // Proceedings of the 14th International Conference on Information Technology. – 2015. – P. 215-220. doi:10.1109/ICIT.2015.43.
5. Hidayat M.C., Wahab A. Utilization of education management information in decision making // Humanities and Social Sciences Reviews. – 2019. – №7(3). – R.349-355. doi:10.18510/hssr.2019.7352.
6. Khamdamov U., Abdullaev A., Sultanov K., Elov J. Models of integration of higher education management information systems // Proceedings of the International Conference on Information Science and Communications Technologies: Applications, Trends and Opportunities. – 2021. doi:10.1109/ICISCT52966.2021.9670171.
7. Makarova S., Martynov V., Zaitseva A. Problems and methods for forming educational results in the implementation of engineering education in the digital economy // Proceedings of the the 5th International Conference on Information Technologies in Engineering Education. – 2020. doi:10.1109/Inforino48376.2020.9111717.
8. Markelova A.V. Upravlenie obrazovatel'noj programmoj s ispol'zovaniem sistemy podderzhki prinyatiya reshenij // Informatika, telekommunikacii i upravlenie. – 2011. – №1(115). – R.187-192. [in Russian]
9. Guzeva T., Parsheva A., Babin V., Varlamov O., Aladin D. Management of educational programs at the university based on mivar expert systems. – 2023. doi:10.1007/978-3-031-11058-0_65.
10. Garanin M.A., Krasnova E.A. Management model of innovative university. – 2021. doi:10.1007/978-3-030-69415-9_162.
11. Samerkhanova E.K., Ruzanov P.A., Krupoderova E.P., Krupoderova K.R., Ponachugin A.V. Creation of a virtual model of educational programs management in a university. – 2020. doi:10.1007/978-3-030-47945-9_65.
12. Balakin M.A. Proektirovanie sovremennoj cifrovoj sredy dlya upravleniya osnovnymi obrazovatel'nymi programmami v vuze // Azimut nauchnyh issledovanij: pedagogika i psihologiya. – 2020. – T. 9. – № 2(31). – S. 31-34. doi 10.26140/anip-2020-0902-0005. – EDN WTQIQG. [in Russian]
13. Logachev M.S., Orekhovskaya N.A., Seregina T.N., Shishov S., Volvak S.F. Information system for monitoring and managing the quality of educational programs // Journal of Open Innovation: Technology, Market, and Complexity. – 2021. – №7(1). doi:10.3390/JOITMC7010093.
14. The Classification of Instructional Programs. <https://nces.ed.gov/ipeds/cipcode/Default.aspx?y=55> (data obrashcheniya: 14.09.2023)
15. Office of Qualifications and Examinations Regulation. <https://register.ofqual.gov.uk/> (data obrashcheniya: 14.09.2023)
16. Higher Education Compass. <https://www.hochschulkompass.de/en/about-us.html> (data obrashcheniya: 14.09.2023)
17. National Register of Qualifications. <https://www.narodnikvalifikace.cz/en-us/> (data obrashcheniya: 14.09.2023)

18. Catálogo Nacional de Qualificações. <http://www.catalogo.anqep.gov.pt/> (data obrashcheniya: 14.09.2023)
19. Registro de Universidades, Centros y Títulos. <https://www.educacion.gob.es/ruct/home> (data obrashcheniya: 14.09.2023)
20. National Qualifications Register. <https://nqr.gov.in/> (data obrashcheniya: 14.09.2023)
21. Qualifications Register. <https://www.hkqr.gov.hk/HKQRPRD/web/hkqr-en/> (data obrashcheniya: 14.09.2023)
22. Malaysian Qualifications Register. <https://www2.mqa.gov.my/mqr/> (data obrashcheniya: 14.09.2023)
23. Reestr primernyh osnovnyh obrazovatel'nyh programm <https://www.fgosvo.ru/fgosvo/index/19> (data obrashcheniya: 14.09.2023)
24. Ministerstvo nauki i vysshego obrazovaniya Respubliki Kazahstan. Prikaz ot 12.10.2022 g. №106 «Ob utverzhdenii Pravil vedeniya reestra obrazovatel'nyh programm, realizuemyh organizatsiyami vysshego i (ili) poslevuzovskogo obrazovaniya, a takzhe osnovaniya vklyucheniya v reestr obrazovatel'nyh programm i isklyucheniya iz nego». <https://adilet.zan.kz/rus/docs/V2200030139> (data obrashcheniya: 14.09.2023) [in Russian]
25. Ministerstvo nauki i vysshego obrazovaniya Respubliki Kazahstan. Prikaz ot 20.07.2022 g. № 2 «Ob utverzhdenii gosudarstvennyh obshcheobyazatel'nyh standartov vysshego i poslevuzovskogo obrazovaniya». <https://adilet.zan.kz/rus/docs/V2200028916> (data obrashcheniya: 14.09.2023) [in Russian]
26. Ministerstvo zdavoohraneniya Respubliki Kazahstan. Prikaz ot 4.07.2022 g. № QR DSM-63 «Ob utverzhdenii gosudarstvennyh obshcheobyazatel'nyh standartov po urovnyam obrazovaniya v oblasti zdavoohraneniya». <https://adilet.zan.kz/rus/docs/V2200028716> (data obrashcheniya: 14.09.2023) [in Russian]
27. Ministerstvo nauki i vysshego obrazovaniya Respubliki Kazahstan. Prikaz ot 21.07.2023 g. № 327 «O vnesenii izmeneniya v prikaz Ministra obrazovaniya i nauki Respubliki Kazahstan ot 13.10.2018 g. № 569 «Ob utverzhdenii Klassifikatora napravlenij podgotovki kadrov s vysshim i poslevuzovskim obrazovaniem». <https://adilet.zan.kz/rus/docs/V2300033172> (data obrashcheniya: 14.09.2023) [in Russian]

¹А.А. Мухамбетова, ²А.А. Мухатаев, ³Қ.Б. Боргеева, ⁴Г.Г. Темирова

^{1,2,3,4}Жоғары білім беруді дамыту ұлттық орталығы, Астана қ., Қазақстан

БІЛІМ БЕРУ БАҒДАРЛАМАЛАРЫНЫҢ ТІЗІЛІМІ ЖОҒАРЫ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ ОҚУ ОРНЫНАН КЕЙІНГІ БІЛІМ БЕРУ САПАСЫН ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУ ҚҰРАЛЫ РЕТІНДЕ

Андатпа. Бұл мақаланың мақсаты - сапалы білім беру құралы ретінде «Жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру бағдарламаларының тізілімі» ақпараттық жүйесін талдау. 2018 жылы академиялық дербестікті ұсына отырып, Жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білімі бар кадрларды даярлау бағыттарының сыныптауышы негізінде жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру ұйымдары (ЖЖОКБҰ) еңбек нарығының талаптары мен ерекшеліктерін ескере отырып, стейкхолдерлерді тарта отырып, білім беру бағдарламаларын дербес әзірлеуге мүмкіндік алды. Қазақстанда жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білімнің білім беру бағдарламаларын есепке алу үшін 2019 жылдан бастап «Жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білімнің білім беру бағдарламаларының тізілімі» ақпараттық жүйесі жұмыс істейді. Тізілім барлық

білім беру бағдарламалары бойынша мәліметтерді ұсынады: оның мақсаты, еңбек сыйымдылығы, оқыту тілі, оқу нәтижелері және пәндер. Зерттеу шеңберінде халықаралық тәжірибеге талдау және «ББ тізілімі» қазақстандық ақпараттық жүйесіне талдау жүргізілді, білім беру бағдарламаларын есепке алудың ақпараттық ортасы ретінде білім беру бағдарламалары тізілімінің жұмыс істеу тетігі ашылды. ББ тізілімі тек есептік функцияны ғана емес, сонымен қатар бағдарламалардың мазмұнын ішкі және сыртқы бағалауды жүзеге асыруға және олардың мониторингін жүргізуге мүмкіндік береді деген қорытындылар жасалды; жұмыс берушілерді бағдарламаларды әзірлеуге және бағалауға олардың сараптамасы арқылы тарту білім беру бағдарламаларының сапасын арттыруға айтарлықтай әсер етеді. Осылайша, бірыңғай қалыптасқан «ББ тізілімі» ақпараттық жүйесі ЖЖОКБҰ жүзеге асыратын білім беру бағдарламаларының сапасын қамтамасыз етуде және цифрландыруда маңызды рөл атқарады.

Түйін сөздер: білім беру бағдарламасы, білім беру бағдарламаларының тізілімі, ақпараттық жүйе, білім беру бағдарламаларын бағалау, білім беру сапасы.

¹A.A Mukhambetova, ²A.A. Mukhatayev, ³K.B. Borgekova, ⁴G.G. Temirova

^{1,2,3,4}Higher education development national center, Astana, Kazakhstan

EDUCATIONAL PROGRAMS REGISTER AS A TOOL TO ENSURE THE QUALITY OF HIGHER AND POSTGRADUATE EDUCATION

Abstract. The purpose of this article is to analyze the information system “Educational programs register for higher and postgraduate education” as a tool for quality education. With the granting of academic independence in 2018, organizations of higher and postgraduate education (OHPE) were given the opportunity to independently develop educational programs with the involvement of stakeholders, taking into account the requirements of the labor market and features based on the Classifier of areas of higher and postgraduate education. The information system “Educational programs register for higher and postgraduate education” has been operating since 2019 to take into account educational programs of higher and postgraduate education in Kazakhstan. The register provides data on all educational programs: its purpose, complexity, language of instruction, learning outcomes and disciplines. As part of the study, an analysis of international experience and analysis of the Kazakh information system “EP Register” was carried out, the mechanism of functioning of the register of educational programs as an information environment for recording educational programs was revealed. It was concluded that the EP Register performs not only an accounting function, but also allows for internal and external assessment of the content of programs and their monitoring; involving employers in the development and evaluation of programs through their examination has a significant impact on improving the quality of educational programs. Thus, the unified information system “EP Register” plays an important role in digitalization and ensuring the quality of educational programs implemented by OHPE.

Keywords: educational program, educational programs register, information system, evaluation of educational programs, quality of education.

Сведения об авторах

Мухамбетова Амина Акзатовна - кандидат физико-математических наук, Национальный центр развития высшего образования, г.Астана, Казахстан, e-mail: amina-15@mail.ru, a.mukhambetova@n-k.kz

Мухатаев Айдос Агдарбекович - кандидат педагогических наук, Национальный центр развития высшего образования, г. Астана, Казахстан, e-mail: a.mukhatayev@n-k.kz

Боргекова Қарлығаш Боранбайқызы - PhD, Национальный центр развития высшего образования, г. Астана, Казахстан, e-mail: k.borgekova@n-k.kz

Темирова Гульвира Габдылкаримовна - Национальный центр развития высшего образования, г. Астана, Казахстан, e-mail: g.temirova@n-k.kz

Авторлар туралы мәліметтер

Мухамбетова Амина Акзатовна - физика-математика ғылымдарының кандидаты, Жоғары білім беруді дамыту ұлттық орталығы, Астана қ., Қазақстан, e-mail: amina-15@mail.ru, a.mukhambetova@n-k.kz

Мухатаев Айдос Агдарбекович - педагогика ғылымдарының кандидаты, Жоғары білім беруді дамыту ұлттық орталығы, Астана қ., Қазақстан, e-mail: a.mukhatayev@n-k.kz

Боргекова Қарлығаш Боранбайқызы - PhD, Жоғары білім беруді дамыту ұлттық орталығы Астана қ., Қазақстан, e-mail: k.borgekova@n-k.kz

Темирова Гульвира Габдылкаримовна - Жоғары білім беруді дамыту ұлттық орталығы, Астана қ., Қазақстан, e-mail: g.temirova@n-k.kz

Information about authors

Amina Mukhambetova - candidate of physical and mathematical sciences, Higher education development national center, Astana, Kazakhstan, e-mail: amina-15@mail.ru, a.mukhambetova@n-k.kz

Aidos Mukhatayev - candidate of pedagogical sciences, Higher education development national center, Astana, Kazakhstan, e-mail: a.mukhatayev@n-k.kz

Karlygash Borgekova - PhD, Higher education development national center, Astana, Kazakhstan, e-mail: k.borgekova@n-k.kz

Gulvira Temirova - Higher education development national center, Astana, Kazakhstan, e-mail: g.temirova@n-k.kz

SERVICE LEARNING ПӘНІН ҚОЛДАНЫСТАҒЫ ПӘНДЕРГЕ БІРІКТІРУ МӘСЕЛЕЛЕРІ

¹Сарсенбаев А.Б., ²Аширбаев Г.К.

^{1,2}Логистика және көлік академиясы, Қазақстан, Алматы қ.

Аңдатпа. Бұл мақалада «Қоғамға қызмет етуге» (Service Learning) элементтерін білім беру процесіне біріктіруге мүдделі оқытушылар пайдалана алатын ақпарат пен ресурстар берілген. Бұл мақала бұрын осы тұжырымдамамен бетпе-бет келмеген оқытушылар үшін Қоғамға қызмет ету арқылы оқытудың мәнін түсіндіруге, сондай-ақ осы саладағы зерттеу нәтижелерін талдауға бағытталған. Зерттеу материалына теориялық шолу жабық шетелдік дереккөздерді қолдану арқылы жасалды (тек университеттің оқытушылары мен студенттеріне қол жетімді) және ресурстарға қол жеткізе алмайтын, осы мәселеге қызығушылық танытатын және қоғамға қызмет ету арқылы оқытуды академиялық ортаға бейімдеуге тырысатын оқытушылар мен зерттеушілер үшін пайдалы болуы мүмкін. Сонымен қатар, біз академиялық оқытуды ілгерілетуге және жан-жақты қолдауға байланысты, сондай-ақ білім сапасын жақсартуға мүдделі адамдар үшін пайдалы ақпарат беруге тырысамыз. Қоғамға қызмет ету арқылы оқытуды пайдаланудың тиімділігін, сондай-ақ қазақстандық қоғам үшін келтірілген дереккөздерді негіздеу әрекеттері жасалды. Сонымен қатар, осы мақалада берілген ақпарат білім беру процесінің тиімділігін арттыру және барлық субъектілердің жеке дағдыларын дамыту үшін оқытушылар, студенттер және қоғамдық бірлестіктер арасында қоғамға қызмет ету арқылы оқыту элементтерін таратуға мүдделі білім беру институттары басшылығының өкілдеріне де пайдалы болуы мүмкін.

Тірек сөздер: қоғамға адал қызмет ету, еріктілер жұмысы, қоғамдық ұйымдар, жоғарғы оқу орны білімгерлері, service learning, академиялық орта, мемлекеттік және мемлекеттік емес ұйымдар, әлеуметтік топтар, пәндер байланысы.

Кіріспе. Қызметтік оқыту (service learning - қоғамға қызмет ету) – білімгердің университет қабырғасында теорияларды үйренетін және бір уақытта қоғамдық ұйымдар мен ортада (әдетте коммерциялық емес немесе әлеуметтік топ) ерікті түрде қызмет ететін және қызмет көрсету мен мамандығының маңыздылығын түсінуді тереңдету үшін рефлексиялық әрекеттерге қатысатын білім беру тәсілі.

Қызметтік оқытуды қолданыстағы пәнге қалай біріктіруге болады? Қызметтік оқыту білімгерлерге пәннің мазмұнын білуге қалай көмектеседі? Қызметке оқыту барлық оқу орындарының білімгерлерімен жақсы жұмыс істейді. Қызметтік оқыту әр пән үшін қолайлы емес, бірақ ол абстрактілі түсіну арқылы жақсы оқытын теориялық білімгерлерден бастап, белсенді, нақты тәжірибе негізінде жақсы оқытындарға дейін оқу стиліне қатысты болуы мүмкін. Қызмет етуге оқыту нәтижелері қандай болмақ? 1. Білімгерлердің пәнді аяқтау нәтижесінде не білетінін немесе не істей алатындығын қалайсыз? 2. Сіз қандай жаңа білім, тәжірибе немесе дағдыларды игергіңіз келеді? 3. Қазіргі уақытта сіз оқытатын пәндердің нәтижелері білімгерлер үшін ең аз болуы мүмкін бе? Бүгінгі мақалада осы сұрақтарға жауап беруге тырысамыз.

Басты дереккөздері. Мақалаға арқау болған басты дереккөздерінің қатарында АҚШ жоғарғы білім беру орындарының электронды ресурстары және Мичиган мемлекеттік университетінің кітапханасындағы ресурстары бар.

Зерттеу әдістері. Мақала жазу барысында хронологиялық және салыстырмалы тәсілдерді қолдандық. Шетелдік зерттеушілердің көзқарастарын салыстыра отырып, жергілікті жердегі оқу үдерісінің ерекшелігіне бейімдеуге ұмтылыс жасалды. Сонымен қатар, зерттелуге тиіс мәселенің ерекшеліктеріне сәйкес әдістемелік қолданыстар мен салыстырмалы – мерзімдік әдіске басымдылық берілді.

Сараптама және талдау бөлімі. Алдымен, жоғарыдағы сұрақтарға жауап беру арқылы әрбір білімгер өзіне осы пән қажет па әлде қажет емес па деген мәселенің басын ашып алу қажет. Қызметтік оқыту білімгерлерге күрделі пәндерді үйренуге және кейінірек қолданылуы керек «негізгі қағидаларды» терең түсінуге көмектеседі (Adam Moore, Susan Trostle Brand, 2021). Ол әсіресе оқу нәтижелеріне қол жеткізу үшін тиімді және ол дағдылар мыналарды қамтиды:

- бірнеше мүмкін шешімдер мен күрделі мәселелерді шешу үшін ақпаратты синтездеу және талдауға қажет тұжырымдамалар мен білімді - жаңа контексте қолдану және тиімді ауызша, жазбаша және визуалды байланыс орната білу;

- басқалармен бірлесіп жұмыс істеуге, әсіресе айырмашылықтар мен өзара қайшылықтарға негізделген пайымдауларды әзірлеу, оқу жауапкершілігін өз мойнына алу, пәннің білім базасын әлеуметтік мәселелерді шешу үшін пайдалану;

- сыни ойлау дағдылары мен әдеттерін дамыту, манипуляциялық дағдыны түсіну, «байланыстыру, құрылымдау, дамыту, түсіндіру, шешім қабылдау, басымдық беру» және сол сияқты дағдылар қызметке үйрету білімгерлерді пәннің мазмұнын мұқият және терең зерттеуге итермелейді.

Білім алудың өзі білімгерлерді терең әрі күрделі оқуға сирек итермелейді, ал егер білімгер білім алуға өз еркімен қатысқан болса ғана пәнді толық игеру мен оқу мүмкін болады. Дәрістер мен басқа да дәстүрлі іс-шаралар кезінде аудиторияда да, одан тыс жерлерде де білімгерлердің негізгі топтан бөліну жиі кездеседі. Сондай мини-топтарды біріктіре білу бұл негізгі басымдыққа жатады [1].

Қызметтік оқыту-бұл белсенді оқыту. Ол нақты мәселелер мен қажеттіліктерді қарастыратындықтан, білімгерлердің оқуға уақыт пен күш жұмсау ықтималдығы өте жоғары. Білімгерлер негізгі мәселелер бойынша оқытушылармен, құрдастарымен және қоғамдастық мүшелерімен байланысады және нақты тәжірибеде оқудың өзектілігін ашады.

Біз оқытушыларды қызметке үйретумен таныстырған кезде, қызмет тәжірибесін дәріс мәтінмен салыстырып, оның оқу мен оқытудың ажырамас бөлігі бола алатындығын сипаттау пайдалы деп санаймыз.

Осы ұқсастықта қызмет көрсету тәжірибесі пән үшін негізгі мәтін болып табылады. Оқытушылар білімгерлерге пәннің мазмұнын оқып (дәріс), оны тәжірибеде қолдана алатындай тиімді деп санайтын мәтіндерді немесе қызмет көрсету тәжірибесін таңдауға бақыттау керек.

Алайда, қызмет көрсетудің мәтін ретінде көрінудің бірқатар практикалық артықшылықтары бар. Біріншіден, бұл қызмет дәстүрлі оқыту потенциалы мәтіндеріне балама болып табылады және қызмет көрсету тәжірибесі де, басқа пәндік материалдар да пәннің мазмұны болып табылады. Мәтінмен ұқсастық қызмет түрлері, сонымен қатар оқытушылар қандай мәтіндер немесе қызмет тәжірибесі пәнге сәйкес келетінін және білімгерлерден қанша қызмет немесе «оқу» немесе «үйрену» қажет екенін шешеді.

Тағы бір ескеретін жайт, мәтін немесе қызмет міндетті немесе міндетті емес болып бөліну қажет. Оқытушылар толық мәтіндерді (яғни, бір ұйымда қарқынды қызмет көрсету) немесе антологияны (яғни, әртүрлі ұйымдармен өткізілетін бірнеше қысқа

тәжірибелер) қолдану керектігін анықтай отырып, «оқуды» (яғни, қызмет көрсету тәжірибесі) тағайындайды. Сонымен қатар, олар білімгерлерге мәтінді оқуға, талдауға және талқылауға мүмкіндік беретін жағдай жасайды [2].

Мәтін ретінде алынатын теориялық мәселелер, білімгерлердің бағалауы мен бағаларының қызмет көрсетуге (яғни мәтінді оқуға) емес, білімгерлер көрсете алатын, біріктіре алатын және қолдана алатын оқытуға негізделген деп болжайды. Кез-келген пәнді әзірлеу кезінде Оқытушылардың көпшілігі мүмкін болатын мәтіндер мен педагогикалық әдістердің кең жүйесін қарастырады және білімгерлерге оқу нәтижелеріне қол жеткізуге көмектесетіндерді таңдайды.

Қызметтік оқытуды қолданыстағы пәнге біріктіру барысында оқытушылар ағымдағы мәтіндер мен тапсырмаларды қызметтік тәжірибемен немесе "мәтіндермен" алмастыруға тырысуы керек, бұл білімгерлердің оқуына және пән нәтижелеріне қол жеткізуге ықпал етеді.

Гуманитарлық ғылымдарға «Қызметтік оқытуды» қалай қолдануға болады? Service-Learning-тің әлеуметтік ғылымдар мен дайындық пәніндеріне тигізетін құндылығын көре аламыз, бірақ STEM (немесе жаратылыстану бойынша) туралы не айтуға болады? Қызметтік оқыту пәнаралық пәнде қалай жұмыс істейді? Рефлексия сияқты, оқытушылар маған «басқа» пәндерде қалай қызмет ету керектігін түсінетіндерін айтады, бірақ олар өз пәндерінде қалай жұмыс істей алатындығын көрмейді. Қызметтік оқыту - мінез-құлықтық және әлеуметтік ғылымдарда, медициналық кәсіптерде, білім беруде және ауыл шаруашылығында өзінің керек екендігін Батыс елдерінде 30 жыл бұрын дәлелдеді [3].

Әр түрлі деңгейдегі оқытудың «Қызмет көрсетуге» үйретудің көптеген мысалдары болса да, дәстүрлі гуманитарлық ғылымдардың басқа салаларының оқытушылары оның философия, тіл, әдебиет, өнер, музыка және тарих сияқты пәндерге қолданылуы туралы жиі ойланады.

Мичиган университетінің қабырғасында өткізілген семинарда оқытушылардың бірі «таза» гуманитарлық ғылымдардан басқа жерде қызмет етуді елестете алмайтынын айтты.

Біз одан өзі оқытатын пәннің мысалын келтіруді өтіндік, ол сол кезде өз пәніне «білімгерлер жеткіліксіз қатысады немесе олар қажет деп санайтын дәрежеде қажетті оқу нәтижелеріне қол жеткізе алмайтынын» атап өтті. Ол, бізге неміс ертегілеріндегі жалпы білім беру пәнін оқып жатқанын айтты. Халықтық мәдениеттің көрінісі, ұлттық әдебиеттің формасы, балалар әңгімелері, танымал кинолардың сюжеті, қатыгездік пен зорлық-зомбылық көріністерін жою арқылы ертегілерді тазартуға тырысқан цензура тақырыптары және үшінші Рейхтың насихат ретінде қолданған идеологиясын терең қарастыратынын айтты. Ол, өз «білімгерлерін балалық және қарапайымдылық деп саналатын материалмен баурап алу қиынға соқты» - деген тұжырымдамасын жасады. Ортақ пікірталас кезінде, біз оған дәріс пәнін білімгерлерге жақын жерде орналасқан жергілікті бастауыш мектеп білімгерлеріне ертегілерге негізделген көріністерді оқып, көпшілікке ұсынатын пән ретінде қайта құруды ұсындық. Осылайша, балалар өздерінің оқу бағдарламасының шеңберіне кірмейтін мәдени байытуға ие болады, ал қызметке үйреніп жүрген білімгерлер ертегілердің балаларға әсерін байқап, олардың маңыздылығы мен күші туралы өз түсініктерін тереңдете алады [4].

Сыни тұрғыдан түсіну, «Әдебиеттің» әлеуметтік рөлі, цензураның оң және теріс жақтары, халық ертегілерінің тұрақты құндылығы және кедей аудандардағы мектептердегі білім теңсіздігінің көрінісі сияқты тақырыптарға бағытталуы мүмкін. Жалпы, STEM пәндері бойынша пәнге «Қызметтік оқытуды» интеграциялау оқытушылар үшін пайдалы да, қиын да міндет болып табылады. Мамандықтарға арналмаған жалпы білім беру пәнінен сабақ беретін STEM оқытушылары қызметке

көбірек жүгінеді - білімгерлерді жаңа нәрселерді ашуға мүмкіндік беретін белсенді оқу тәжірибесіне тарту арқылы оқуға ынталандыруды үйренеді.

STEM саласында оқу - нақты мәселелерді шешу үшін білімгерлер пән мазмұнының математикалық және ғылыми маңыздылығын арттырады. Қызмет көрсету сауаттылығының тағы бір артықшылығы - олар өз білімдерін қоғамдық мәселелерді түсінуге, саясат пен шешімдерді әзірлеуге, бұқаралық ақпарат құралдарында және Интернетте көрген ақпараттың сенімділігі мен дәлдігін бағалауға қолдана алады. STEM саласында кәсіби маман, оқытушы немесе зерттеуші болғысы келетін білімгерлер үшін - оқытушылар білімгерлерді өздерінің пәндерінің *этикалық, құқықтық, демократиялық және әлеуметтік аспектілері* туралы түсініктерін тереңдету үшін «Қызметтік» оқуға тартады. Жергілікті колледждерде ұсынылған микробиология пәнінен алынған бұл гипотетикалық мысалда оқытушы педагогикалық әдіске қосымша ретінде қызмет көрсетуді таңдады, өйткені микробиология пәні колледж білімгерлерінің сабаққа қатысуының, жетістігінің және аяқталуының ең төменгі көрсеткіштерінің бірі болды [5].

Сонымен қатар, оқытушы білімгерлер мен көпшілік арасында әр түрлі іс-шаралар үшін кеңінен қолданылатын кампус аумағында орналасқан көлге су жағалауына көбірек алаңдады. Бірнеше семестр бойы ол өзінің микробиолог білімгерлерін, көптеген жылдар бойы адам қауіпсіздігі үшін сынақтан өтпеген көлге қатысты оқу-қызметтік іс-шараларға қатысуға шақырды. Білімгерлер су сынақтарын жинау және талдау, алынған деректерді құжаттау арқылы іріктеу, тестілеу және зертханалық зерттеу әдістерін кеңінен пайдаланды.

Олар, сонымен қатар көлден өсімдіктер мен жануарлардың үлгілерін жинап, анықтады. Содан кейін келесі сынып білімгерлері көлдің болашақ коллекциялармен салыстыру үшін негіз ретінде пайдалануға болатын флора мен фаунаның түрлерінің тізімін жасады. Жануарлар мен өсімдіктер көлде өмір сүре алатындығын, бірақ адамдар үшін қауіпсіз болу үшін тым ластанғанын анықтаған білімгерлер өздерінің талдаулары туралы жазбаша есептер дайындады, оларды тиісті үкіметтік және коммерциялық емес ұйымдарға тапсырды.

Сондай-ақ, білімгерлер саясаткерлер мен редакторларға хат жазды, көлді тазартуды қолдайтын жарияланымдар мен қолдар жинады. Азаматтардың қоршаған ортаны сақтаушы ретіндегі рөлін, қоғамдық орындарды реттеу және қадағалаудың оң және теріс жақтарын, сондай-ақ кедей қауымдастықтардағы ластанған су объектілерінің бай аудандарға қарағанда тез таралуын қарастыратын зерттеулер жасады. Білімгерлердің сабаққа қатысуы, бағалары, сондай-ақ, қызмет бойынша оқытуға негізделген пәнді өтуге, пәнге қызығушылығы едәуір артты.

STEM салаларында, сондай-ақ кеңес беру кәсіби қызмет болып табылатын басқа салаларда, Қызметтік оқыту - білімгерлерге қоғамдық ұйымдар мен басқа ұйымдарға қызмет көрсету кезінде кеңес беру дағдыларын үйренуге және қолдануға мүмкіндік береді [6].

Графикалық дизайн, маркетинг, менеджмент, бухгалтерлік есеп, веб-әзірлеу және т.б. факультеттерінің білімгерлері коммерциялық емес сектор ұйымдарына көп нәрсе ұсына алады деп шешім шығару қиын емес. Алайда, бастауыш және жоғары деңгейде математиканы немесе жаратылыстану пәндерін оқитын білімгерлер өздерінің оқуын жақсартатын және құнды қызметтер ұсынатын Қызметтік тренингтерге қатыса алады.

Кәсіби жазу пәніндегі білімгерлер коммерциялық емес ұйымдарға гранттық өтінімдер, тоқсандық немесе жылдық есептер, брошюралар және веб-сайт мәтіндері сияқты сапалы түсіндірме хатты қажет ететін көптеген мәселелерді шешуге көмектесе алады.

Уақытты қажет ететін және қарқынды шоғырлануды қажет ететін бұл жұмыс - клиенттерге қызмет көрсету және коммерциялық емес ұйымды басқарудың күнделікті

міндеттерін басқару кезінде қызметкерлер үшін қиын міндет болып табылады. Дифференциалдық теңдеулер және математикалық модельдеу сияқты тақырыптар бойынша жетілдірілген математикалық пәндерді оқитын білімгерлер осындай тұжырымдамаларды әлеуметтік мәселелердің кең ауқымын, соның ішінде халықтың өсуі мен оның шамадан тыс көп болуын, табиғи ресурстарды шамадан тыс өндіруді, аурулардың таралуын және адам қызметінің салдарын зерттеу үшін қолдана алады [7].

Содан кейін, осы пәндердің тыңдаушылары математикалық модельдеу мен үкіметтік және корпоративтік саясатты дамытудың өзара әрекеттесуін түсініп, өз жұмысының нәтижелерін жергілікті және көпұлтты корпорацияларға, сондай-ақ экономикалық мәселелерге арналған коммерциялық емес ұйымдарға бақылауды қамтамасыз ететін мемлекеттік және үкіметтік ұйымдарға ұсына алады. Олардың ой-пікірлері климаттың өзгеруі мен балық қорының сарқылуын болжай алатындығына қарамастан, қоғамды қорғаныс және сақтау шараларын қабылдауға мәжбүрлеу қиын.

Қызметтік оқыту - бұл пәнаралық байланыс үшін керемет педагогика, әсіресе кең және күрделі мәселелерге назар аударатындар, оларды тұрақтылық, халықаралық, аймақтану және қалалық жоспарлау сияқты бір пән бойынша қарастыра алмайды. Мұндай пәнде білімгерлер басқа пәндердің көзқарастарын қолдана отырып, өз пәндеріне сәйкес идеялар бере отырып, пәнаралық топтарда жұмыс істей алады. Мысалы, латын иммиграциясы пәні - медициналық білім беру, мейірбике ісі, испан тілі және құқық білімгерлерін иммигранттар қауымдастығының қажеттіліктерін бағалауға және қанағаттандыруға тарта алады. Адамның дамуы, кинезиология, инженерия және ландшафт сәулетін зерттейтін білімгерлер - жақын маңдағы қоғамдық бақ пен ойын алаңын жобалау және салу үшін бірлесіп жұмыс істей алады [8].

Қоғамға қызмет ету принциптері академиялық қатаң тәжірибені, мысалы, қызметке емес, оқу үшін академиялық кредит беру; оқу мақсаттары мен қызмет көрсету орындарын таңдау критерийлерін нақты көрсету; білімгерлерді қоғамда оқуға дайындау; қоғамдағы оқытудың құндылығын аудиториядағы оқумен теңестіру секілді бағытта жұмыс жасауы өажет.

Қызмет көрсетуге үйреніп жатқан білімгерлер дәстүрлі пән секілді академиялық мазмұнды игеруі керек, сонымен қатар оны қоғамдастық жағдайында қолдануы керек. Сондай-ақ, олар құрылымданбаған немесе нашар құрылымдалған қоғамдастық тәжірибесінен қалай үйренуге болатындығын және қоғамдастық негізіндегі оқытуды басқа оқу материалдары мен іс-әрекеттерін зерттеумен байланыстыруды үйренуі керек.

Оқытушылар қызметтік оқытуды пәнге қалай біріктіруге және сонымен бірге, барлық қажетті академиялық мазмұнды қалай қамтуға болатындығы туралы жиі ойланады.

Ол үшін,

1. Академиялық кредит қызмет үшін емес, оқу үшін берілетінін ұмытпаңыз;
2. Академиялық қатаңдықты елеменіз;
3. Оқу мақсаттарын қойыңыз;
4. Қызметтің орналасқан жерін таңдау критерийлерін орнатыңыз;
5. Қоғамдастық білімін жинау және пәннің оқу мақсаттарын жүзеге асыру үшін білімді оқыту стратегияларын қамтамасыз етіңіз;
6. Білімгерлерді қоғамдастықта оқуға және қызмет етуге дайындаңыз;
7. Білімгерлердің қоғамдағы оқудағы рөлі мен аудиториядағы оқу рөлінің арасындағы айырмашылықты азайтыңыз;
8. Оқытушылардың оқытушылық рөлін қайта қарастыруға баса назар аударыңыз;
9. Білімгерлердің оқу нәтижелерін өзгертуге және бақылауды, бағалауды жоғалтуға дайын болыңыз;
10. Пәннің қоғамдық жауапкершілікке барынша бағытталуын қадағалаңыз.

Білімгерлерге басқа педагогикалық әдістерге қарағанда, оқу материалдары мен дағдыларын жақсы меңгеруді қоса алғанда, кем дегенде оншақты оқу нәтижелеріне қол жеткізуге мүмкіндік береді. Мысалы, үш кредит бойынша пәнді оқитын білімгерлер - сабақтың әр сағатында пәннің мазмұнын зерттеуге және басқа да зерттеулерге екі-үш сағат жұмсауы керек деген жалпы нәтижеге сәйкес, қызмет пен теориялық оқу шамамен 50/50 дейін ескерілуі керек.

Ұзақтығы мен қарқындылығына қарамастан, қызмет көрсету тәжірибесі басқа оқу тәжірибелерімен, соның ішінде, дәрістермен, оқумен, зерттеумен, аудиториядағы пікірталастармен, мәселелерді шешумен және әр түрлі ойлау түрлерімен бірге пәннің құрамына қосылуы керек. Қажетті жұмыс сағаттарының санына қарамастан, қоғамдастықтың оқу контексті ретінде қосылуы мұқият қадағалануы керек. Сонымен қатар, білімгерлер оқу нәтижелеріне қол жеткізуге мүмкіндік беретін қызмет түрлеріне қатысуы керек. Мысалы, білім беру саясатына сәйкес мектеп жұмысында құжаттарды тапсыру мектеп қызметкерлері үшін қаншалықты пайдалы болса да, ол қолайлы қызметке жатпайды [9].

Техникалық қызмет көрсету тәжірибесін пәннің мазмұнымен әдейі байланыстыратын мұқият құрылымдалған сыни ойлау – «қатаң оқыту» және «жәй оқыту» стратегиясы және терең білім берудің кілті болып табылады.

Дәстүрлі пәндердің білімгерлері мәтінді оқу үшін баға немесе сынақ алмайтыны сияқты, қызмет көрсету білімгерлері қызмет көрсету үшін баға немесе сынақ алмайды. Керісінше, оқуды көрсеткені үшін бағалар мен кредиттер беріледі.

Келесі сұрақтарға көшсек, Оқу бағдарламасы қандай формаларды қабылдайды? Қызметтік оқыту міндетті немесе міндетті емес пәндерге сәйкес болуы керек пе? Қызмет көрсетудің әртүрлі формаларының артықшылықтары мен кемшіліктері қандай? Қызметтік оқыту жалпы білім беретін оқу бағдарламасына қалай біріктірілген?

Төменде сипатталатын жауаптар - толық немесе ерекше жауаптар емес. Алайда, оларды жеке-жеке анықтау және сипаттау, олардың мақсаттарын, проблемаларын және ерекше қырларын бөліп көрсетуге мүмкіндік береді. Олар пәнаралық мәселелер болуы мүмкін. Қызмет көрсету аясы - кампустың жанында немесе одан алыс жерде және ішкі немесе халықаралық аймақта болуы мүмкін. Кейбір жағдайларда, білімгерлер оқу жоспарында көрсетілген критерийлерді басшылыққа ала отырып, оқытушы немесе қызмет көрсету орталығы ұсынған қызмет мәзірінен қызмет көрсету тәжірибесін таңдайды [9].

Басқа жағдайларда, талап етілетін жұмыс тәжірибесі - оқытушы бір немесе бірнеше қоғамдық ұйымдармен орнатқан тұрақты серіктестікке негізделген. Қызметтік іс-әрекет жеке немесе топтарда жүзеге асырылуы мүмкін және пән шеңберіндегі оқыту нәтижелеріне, қоғамдастықтың қажеттіліктеріне және білім деңгейіне, білімгерлердің дағдылары мен тәжірибесіне негізделуі мүмкін.

Пәнне негізделген қызметтерді оқыту қызметі клиентпен тікелей қарым-қатынасты, жобаларды, қауымдастық негізіндегі кеңестер мен зерттеулерді қамтуы мүмкін.

Аталмыш пән кампуста, желіде немесе екеуінің ортасында болуы мүмкін. Қызметтік оқыту пәнінің модельдері олардың жеке-жеке алғандағы артықшылықтары, кемшіліктері мен мысалдарымен бірге төменде келтірілген. Пәннің барлық білімгерлері «қызмет-оқуға» қатысады. Рефлексия бүкіл пәнмен біріктірілген және оқу нәтижелерімен байланысты.

Сонымен, бұл пән «жалпы білім беру» бағдарламасына немесе мамандыққа кіруі және пәнаралық болуы мүмкін.

Артықшылығы: барлық білімгерлер қызметке қатысатындықтан, аудиториядағы пікірталастар мен топтық ойлар үшін, шешімді табу мен жүзеге асыру үшін ортақ негіз бар.

Кемшілігі: кейбір білімгерлердің қызметке қатысуын қиындататын немесе мүмкіндік бермейтін себептері болуы мүмкін, мысалы, жұмыстық, отбасылық міндеттер, діни немесе көңіл-күй мәселелері, т.б.

Химия пәнін оқитын білімгерлер, қорғасынмен улану деңгейі қауіпті адамдарды анықтау үшін, табысы аз аудандағы ескі үйлердің қабырғаларына бояуды талдау жұмыстарын жүзеге асырады. Олар қорғасынмен уланудың, әсіресе балаларға зиянды әсерін зерттейді; табысы аз аудандарда қорғасынның басым болуының әлеуметтік-экономикалық салдарын қарастырады; мектеп қызметкерлері мен ата-аналарды оқытуды жүзеге асырады; зардап шеккен отбасыларға көмек көздерін іздейді. Қызмет көрсету бойынша бойынша оқыту - міндетті емес пән. Бірақ, ол пәнді оқыта отырып білімгерлер - кейс-стадиялар, ғылыми-зерттеу жұмыстары немесе басқа жобаларды қоса алғанда, пәннің мақсаттарына жетудің екі немесе одан да көп нұсқаларының бірін таңдайды [10].

Артықшылықтары: оқу жүктемесі көп немесе басқа міндеттері бар білімгерлер, бұл қызметті материалдық немесе эмоционалды түрде қиын деп санайтындар, сондай-ақ қызметке қатысуға қарсы тұра алатындар осы пәнді оқудан бас тартуы мүмкін. Егер пәнді оқитын білімгерлер аз болса, пәннің мазмұнына сәйкес келетін және қауымдастық серіктесін ауырлық түсірмейтін қызмет көрсету тәжірибесін табу және бақылау оңайырақ болуы мүмкін.

Кемшіліктері: егер қоғамға қызмет ету жүзеге аспаса, ол жеке пәннің ажырамас бөлігі емес, қосымшасы ретінде көрінуі мүмкін. Қатысқан білімгерлерге қарағанда, мансаптық оқыту нұсқасына қатыспайтын білімгерлер үшін әртүрлі кеңестер мен рефлексия формалары қажет болуы мүмкін. Мысалы: білімгерлер веб-сайт жасайтын информатика пәнін алайық. Қызмет көрсетуге бейімделген білімгерлер нақты қоғамдық ұйым туралы біліп, зерттеп, оның қажеттіліктері мен клиенттерін қанағаттандыру үшін веб-сайт жасайды. Басқа білімгерлер ойдағы, өмірде жоқ ұйым үшін, уақытша веб-сайт жасайды.

Білімгерлер қосымша қызмет ала алатын «Қызмет көрсету» пәнінің оқу жүйесіне сай, білімгерлер кез-келген пәннің оқытушысымен оқуға келісім жасай алады, онда оқытушы базалық пәнді толықтыратын «Қызметтік оқыту» компонентін жасау үшін білімгермен жұмыс істеуге дайын.

Оқу туралы келісім-шарт, әдетте, қызметтердің сипатын, олардың пәнге қатынасын, білімгер өтуі керек жұмыс сағаттарының санын және рефлексия қалай болатынын анықтайды. Көбінесе мақала немесе сынып презентациясы сияқты соңғы өнім бар. Артықшылықтары: білімгерлер өздерінің арнайы пәндеріне «Қызметтік оқытуды» қосуды бастай алады. Кейде оқытушы қызметке үйретумен таныстыру үшін ғана қызмет етеді. Немесе оқытушы бүкіл оқу жоспарын қайта қарастырмай, «Қызмет ету» арқылы оқыту нұсқасын ұсына алады, бұл оқытушыларға жүктемені азайтады, білімгерлерге қызмет көрсету тәжірибесін ұсыну және оқытудың қалай көрсетілетіні үшін жауапкершілік жүктейді. Егер қызметші білімгерлер аудиторияда өздерінің оқулары туралы презентация ұсынса, сыныптың басқа мүшелері өз тәжірибелерінен пайда көре алады [10].

Кемшіліктері: егер білімгерлердің өздері қызмет көрсету сайттарын таңдаса, оқытушы туындауы мүмкін қақтығыстарды шеше алмайды. Көп жағдайда бұл мәселе білімгерлерге топтық немесе ұжымдық жұмысқа, ортақ оймен бөлімуге мүмкіндік бермейді. Бұл, сонымен қатар бірнеше тәуелсіз зерттеулерді басқаруға ұқсас оқытушыға арналған қосымша жұмысты қамтиды. Мысалы: әлеуметтік мәселелер бойынша,

элеуметтану пәнінде қосымша ұпай алған білімгерлер, өздері таңдаған қоғамдық ұйымда белгілі бір сағат жұмыс істеу үшін оқытушымен оқуға келісім жасай алады және олар элеуметтік мәселелердің «бірін шешеді». Сынып алдында өздері білген деректер мен теориялардың, қызмет ету барысында бастан кешкен оқиғалармен қалай байланысты екендігі туралы презентациялар жасайды.

Бірінші оқу жылы тәжірибесі (1 курс немесе семестр). Қызметтік оқыту көбінесе білімгерлерді «Қызметтік оқыту» тұжырымдамасымен, университет орналасқан қауымдастықпен және білімгерлердің жазу, сыни ойлау және пәндік дағдыларды қалай дамыта алатындығымен таныстыру үшін бірінші жылдық семинарларға немесе пәнге біріктіріледі.

Тәжірибелік оқыту. Мамандықтарға негізделген бірінші жылдық пән, сонымен қатар осы саладағы мамандардың не істейтінін және пәннің элеуметтік мәселелерді қалай шешетінін көрсету үшін «Қызметтік оқытуды» қолданады.

Артықшылықтары: жаңа білімгерлердің көпшілігі колледжге қоғамдық жұмыс тәжірибесі бар тұлға ретінде келеді. Қызметке оқытуды оқудың бірінші жылындағы пәнге қосу білімгерлерге осы тәжірибеге сүйене отырып, егер олардың көпшілігі осы пәнге үстірт қарайтын болса оларды сыни тұрғыдан түсіну тұжырымдамасымен және практикасымен таныстыруға мүмкіндік береді. Білімгерлер өз жұмыстарын аяқтап, топтарда ой-пікірталас жасау арқылы құрдастарымен кездесуге және үйренуге мүмкіндіктері бар. Бұл, сонымен қатар білімгерлерді қоғамдастық мүшесі болу дегеннің не екенін және колледждегі білім нәтижесі ретінде азаматтық пен азаматтық белсенділіктің маңыздылығын талқылауға тартудың жақсы тәсілі.

Кемшіліктері: пән бір-үш кредиттен тұратындықтан және әдетте колледж өміріне бейімделуге байланысты көптеген тақырыптарды қамтығандықтан, жұмыс тәжірибесі уақыты тым қысқа болуы мүмкін және ол пәнге қатысы жоқ сияқты көрінуі мүмкін. Сонымен қатар, көбінесе жас және тәжірибесіз жаңа білімгерлерге, қызмет көрсету үшін қажетті білім мен дағдылар жетіспеуі мүмкін. Мысалы, «колледжге кіріспе» атты бір жылдық оқудың сегіз апталық семинары, білімгерлердің бес сағаттық уақыты «күнделік жүргізу» арқылы жеке және топтық ойлауды қамтиды. Бұдан кейін білімгер, оқыту орталығымен жұмыс істейтін білімгер-стажердің белсенді ұйымдарында, бір күндік іс-шаралар, балама үзілістер және қызметке оқыту пәнін қоса алғанда, қызметке оқытудың басқа мүмкіндіктері туралы презентациясы жасайды. Мысалға, жаңа тарих пәні мамандарын колледж тарихын зерттеумен таныстыратын пән білімгерлерді кішігірім жергілікті мұражайда фотосуреттерді жинақтап, реттеп, жүйелеуге арналған үздіксіз оқу жобасына тартады, бұл оларға тарих пәнінің қандай болатынын көруге мүмкіндік береді. Білімгерлер құжаттардың түпнұсқаларын зерттеудің маңыздылығы, оларды сақтау мәселелері және білімді құру мен сақтаудағы және қоғамдық өмірдегі мұражайлардың рөлі туралы ойланады.

Қызметтік оқыту тағылымдамасы немесе өз бетінше оқу жайлы қысқаша айта кетсек. Бұл қарқынды тәжірибе білімгерлерге, қоғамдық жұмыстарды аптасына кемінде он сағат жұмыс істеуге мүмкіндік береді. Жеке немесе семинар форматында білімгерлер оқытушымен кездеседі. Бұл сабақтар онлайн немесе жеке кездесу форматында болуы мүмкін. Білімгерлер өз білімдері мен дағдыларын тікелей қызмет көрсету, жоба немесе кеңес беру арқылы қоғамдық ұйымның жұмысын алға жылжыту үшін қолданады.

Олар, сонымен қатар өз тәжірибелерін академиялық материалмен байланыстыратын тұрақты рефлексияға қатысады. Академиялық бөлімдерде көбінесе білімгерлерге әртүрлі кредит алуға мүмкіндік беретін тағылымдамаларға немесе тәуелсіз сабақтарға қолдануға болатын пән нөмірі болады. Оған қосымша оқу шарты қажет болуы мүмкін.

Артықшылықтары: білімгерлер айтарлықтай практикалық тәжірибе алуға және олардың жұмысқа орналасуы мен магистратураға түсуін жақсартатын құнды білім мен дағдыларды дамытуға мүмкіндік алады. Білімгерлер, сонымен қатар қоғамдық ұйымға айтарлықтай үлес қосады. Өзін-өзі оқытуға бірегей қызығушылықтары бар білімгерлер үшін икемді нұсқаны ұсынады.

Кемшіліктері: егер білімгерлер қоғамдастықтан өз орнын табуға қызығушылық білдірмесе, оқытушыларға тағылымдамалар мен тәуелсіз зерттеулерге сәйкес келетін қарқынды қызмет көрсету тәжірибесін дамыту және бақылау үшін көп уақыт пен күш қажет болады. Егер басшылық тарапынан қолдау көрсетілмесе, бұл оқытушылар үшін күрделі мәселе болуы мүмкін. Сондай-ақ, қоғамдық ұйымдарға осындай қарқынды тәжірибе үшін қажет қадағалау деңгейін қамтамасыз ету қиынға соғады.

Білімгердің сабаққа сәйкес өтетін тағылымдамалар немесе ерікті жұмыс уақытына қаржы төленбеуі мүмкін екенін ескерген жөн. Мысалы, әйелдер мәселелерін зерттеулерге мамандандырылған білімгерлер - әйелдер мәселелерімен айналысатын қоғамдық ұйымда міндетті тағылымдамадан өтеді. Олардың қызметтерінің сипаты ұйымның клиенттерімен тікелей байланысудан бастап, әйелдер үшін тегін жұмыс жасайтын адвокаттыққа дейінгі аралықты қарастыру мүмкін, мысалы, жалғызбасты аналарға арналған нұсқаулық дайындау сияқты жобалық жұмыстар қазіргі кезде өте сұранысқа ие.

«Халықаралық құқық» мамандығында оқитын білімгер, балалар еңбегіне қарсы халықаралық ұйыммен тәуелсіз зерттеу жүргізу туралы келісім жасай алады. Білімгер әр түрлі елдердегі балалар еңбегі туралы заңдарды салыстыру арқылы өзіндік зерттеу жүргізе алады және ұйымның онлайн журналына бірқатар мақалалар жаза алады.

«Педагогика», «Құқықтану», медициналық мамандықтарында оқитын және басқа да әлеуметтік қызметтер көрсететін мамандықтарда оқитын, кәсіби бағдарламаларды иегеретін білімгерлері өз саласы бойынша осындай қызметтерді ұсына алады.

Негізінде, қоғамдастықта жұмыс істеу, көбінесе пәндік жұмыс кезінде бірнеше кезеңге және әдетте өте ұзақ уақытқа созылады. Кез-келген мамандықты қызметтік оқытуға бейімдеу үшін өзара серіктестік, сыни тұрғыдан түсіну және академиялық мазмұнмен интеграциялау қажет [10].

Артықшылықтары: Білімгерлер мүмкіндігі бар жұмыс жағдайында халықпен тікелей жұмыс жасай алады. Олар теорияларды іс жүзінде тексеріп, оқыған статистиканың адами өлшемі туралы түсінік бере алады. Қоғамдық ұйымдар, соның ішінде ауруханалар, мектептер мен балабақшалар өз жұмыс құрамын толықтыру үшін оқытылған білімгерлердің арасынан таңдау жасай отырып, оқытушыларға және кәсіптік оқу орындарының басқа ресурстарына қол жеткізуден айтарлықтай пайда көреді.

Кемшілігі: барлық білімгерлер үшін жеткілікті жұмыс орынын анықтау қиын болуы мүмкін. Кейбір мекемелер бір немесе бірнеше қоғамдық ұйымдармен бірлесіп, жұмыс орындарының санын көбейтетін және ұйымдардың мүмкіндіктерін кеңейтетін, жергілікті жерде жұмыс істейтін білімгерлерге ұйым ұсына алмайтын қызметтерді ұсынуға мүмкіндік беретін қазіргі бағдарламаларды жасады.

Мысалы, «Әлеуметтануды» оқитын, әлеуметтік жұмыс бағдарламасының болашақ мамандары үйдегі зорлық-зомбылықтың себептері мен салдары туралы теорияларды зерттейді, содан кейін зорлық көрген әйелдерге арналған баспана тұрғындарымен жұмыс істейді. Ал, университеттің «Аудиология», «Логотерапия» білімгерлері қоғамдық орталықта демалыс емдеу орталығын ашады, ол жерде білімгерлер оқытушылардың немесе арнайы мамандардың жетекшілігімен, есту және сөйлеу сынақтарын өткізеді және табысы төмен тұрғындарға тегін терапия жүргізеді.

Университеттің «Заң мектебі» балаларды дамыту бағдарламасымен қатар, ата-аналарға, тәрбиешілерге және қоғамның басқа мүшелеріне, балалардың әл-ауқатына,

соның ішінде қамқоршылық пен асырап алуға, білім алу құқығына, балаларды тәрбиелеу үдерісіне әділ қарауға, әке-шеше болуға бейімдеу және т.б. арналған семинарлар сериясын әзірлеу және өткізу үшін жұмыс істейді. Қоғамдық зерттеу пәндерінің білімгерлері оқытушының жетекшілігімен барлық серіктестер мен қоғамдық ұйымға пайда әкелетін қауымдастықпен зерттеулерге қатысады. Қауымдастық мүшелері зерттеу тақырыптарын анықтайды және зерттеу үдерісінің әр кезеңіне қатысады [11].

Нәтижесінде, білімгерлер жоғары тиімді білім беру бағдарламаларын зерттеу нәтижелерінде жақсы құжатталған бакалавриат зерттеулерінің барлық артықшылықтарын пайдалана алады.

Нәтижелер. Қорыта келгенде, бүгінгі мақалада «Қоғамға қызмет етуге оқыту» бағыты бойынша академиялық ортаның кейбір мамандықтарында оқитын білімгердің - қоғамда өз мамандығына сәйкес қандай көмек көрсете алады, нақты не жасауға болады, қандай бағытта жұмыс жасау қажет, т.б. сұрақтарға жауап беруге тырыстық.

Сонымен қатар, әрбір мамандықтардың білімгерлеріне нақты жол көрсете отырып, қызмет көрсету барысында кездесетін қиыншылықтар мен шешуге тиіс мәселелерді және әрбір нақты мамандықтар бойынша «Қоғамға қызмет ету» пәнін оқытудың артықшылықтары мен кемшіліктерін атап көрсетілді. Болашақта академиялық ортаға осы пәнді толыққанды енгізу барысында осы жерде көрсетілген нұсқаулықтардың пайдасы болады деген ойдамыз.

Мақаланы жазу барысында өз кеңесін беріп, мақалаға байланысты құнды ойларымен бөліскен MSU профессорлары John Dirkx және Adam Grimm алғыс айтамыз.

Әдебиеттер тізімі

1. Adam Moore, Susan Trostle Brand (2021). A Grand Challenge, Research Anthology on Instilling Social Justice in the Classroom, 10.4018/978-1-7998-7706-6, 122-137. <https://www.igi-global.com/gateway/book/265223>
2. Alex H. Poole, Denise Agosto, Xia Lin, Erjia Yan (2022). “Librarianship as Citizenship”: The Promise of Community-Based Learning in North American Library and Information Science Education, Journal of Education for Library and Information Science, 10.3138/jelis-2020-0090, 63, 2, 153-169. <https://utpjournals.press/doi/10.3138/jelis-2020-0090>
3. Amanda Alexander, Ross H. Schlemmer (2021). The Convergence of Critical Pedagogy with Arts-Based Service-Learning, Research Anthology on Instilling Social Justice in the Classroom, 10.4018/978-1-7998-7706-6, 1006-1028. <https://www.igi-global.com/gateway/book/265223>
4. Audrey J. Murrell, Gloria O. Onosu (2022). Mentoring Diverse Leaders: The Necessity of Identity Work, HRD Perspectives on Developmental Relationships, 10.1007/978-3-030-85033-3, 175-195. <https://link.springer.com/book/10.1007/978-3-030-85033-3> (in English)
5. Christine L. Sheppard, Jia Gilani, Elena Neiterman (2022). Examining critical reflection skills in an undergraduate gerontology course, Educational Gerontology, 10.1080/03601277.2022.2047505, 1-13. <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/03601277.2022.2047505>
6. Emily Faulconer, C.J.Y. Kam (2022). Service-Learning in Undergraduate General Chemistry: A Review, Journal of Experiential Education, 10.1177/10538259221092141, (105382592210921). <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/10538259221092141>

7. Helene Krauthamer, Matthew Petti (2022). English at Your Service, Research Anthology on Service Learning and Community Engagement Teaching Practices, 10.4018/978-1-6684-3877-0, 143-161. <https://www.igi-global.com/gateway/book/286748>
8. Katharina Resch, Ilse Schrittmesser, Mariella Knapp (2022). Overcoming the theory-practice divide in teacher education with the ‘Partner School Programme’. A conceptual mapping, European Journal of Teacher Education, 10.1080/02619768.2022.2058928, 1-17. <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/02619768.2022.2058928>
9. Shiloh James Howland, Dayoung Kim, Brent K. Jesiek (2022). Senior Engineering Students’ Reflection on Their Learning of Ethics and Morality: A Qualitative Investigation of Influences and Lessons Learned, International Journal of Ethics Education, 10.1007/s40889-022-00139-5, 7, 1, 171-199. <https://link.springer.com/article/10.1007/s40889-022-00139-5>
10. Vinitha Gupta, Ratneswary Rasiah, Jason James Turner (2022). Integrating Service Learning Into Higher Education Curriculum, Research Anthology on Service Learning and Community Engagement Teaching Practices, 10.4018/978-1-6684-3877-0, 334-353. <https://www.igi-global.com/gateway/book/286748>
11. Jennifer Goff, Eddie Hill, Angela Eckhoff, Tammi Dice (2020). Examining the High-impact Practice of Service-learning: Written Reflections of Undergraduate Recreation Majors, SCHOLE: A Journal of Leisure Studies and Recreation Education, 10.1080/1937156X.2020.1720444, 1-14. <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/1937156X.2020.1720444>

References

1. Adam Moore, Susan Trostle Brand (2021). A Grand Challenge, Research Anthology on Instilling Social Justice in the Classroom, 10.4018/978-1-7998-7706-6, 122-137. <https://www.igi-global.com/gateway/book/265223>
2. Alex H. Poole, Denise Agosto, Xia Lin, Erjia Yan (2022). “Librarianship as Citizenship”: The Promise of Community-Based Learning in North American Library and Information Science Education, Journal of Education for Library and Information Science, 10.3138/jelis-2020-0090, 63, 2, 153-169. <https://utpjournals.press/doi/10.3138/jelis-2020-0090>
3. Amanda Alexander, Ross H. Schlemmer (2021). The Convergence of Critical Pedagogy with Arts-Based Service-Learning, Research Anthology on Instilling Social Justice in the Classroom, <https://www.igi-global.com/gateway/book/265223>
4. Audrey J. Murrell, Gloria O. Onosu (2022). Mentoring Diverse Leaders: The Necessity of Identity Work, HRD Perspectives on Developmental Relationships, <https://link.springer.com/book/10.1007/978-3-030-85033-3>
5. Christine L. Sheppard, Jia Gilani, Elena Neiterman (2022). Examining critical reflection skills in an undergraduate gerontology course, Educational Gerontology, 10.1080/03601277.2022.2047505, 1-13. <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/03601277.2022.2047505>
6. Emily Faulconer, C.J.Y. Kam (2022). Service-Learning in Undergraduate General Chemistry: A Review, Journal of Experiential Education, 10.1177/10538259221092141, (105382592210921). <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/10538259221092141>
7. Helene Krauthamer, Matthew Petti (2022). English at Your Service, Research Anthology on Service Learning and Community Engagement Teaching Practices, 10.4018/978-1-6684-3877-0, 143-161. <https://www.igi-global.com/gateway/book/286748>
8. Katharina Resch, Ilse Schrittmesser, Mariella Knapp (2022). Overcoming the theory-practice divide in teacher education with the ‘Partner School Programme’. A conceptual

mapping, European Journal of Teacher Education, 10.1080/02619768.2022.2058928, 1-17.
<https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/02619768.2022.2058928>

9. Shiloh James Howland, Dayoung Kim, Brent K. Jesiek (2022). Senior Engineering Students' Reflection on Their Learning of Ethics and Morality: A Qualitative Investigation of Influences and Lessons Learned, International Journal of Ethics Education, 10.1007/s40889-022-00139-5, 7, 1, 171-199. <https://link.springer.com/article/10.1007/s40889-022-00139-5>

10. Vinitha Guptan, Ratneswary Rasiah, Jason James Turner (2022). Integrating Service Learning Into Higher Education Curriculum, Research Anthology on Service Learning and Community Engagement Teaching Practices, 10.4018/978-1-6684-3877-0, 334-353. <https://www.igi-global.com/gateway/book/286748> (Date - 24.07.2022)

11. Jennifer Goff, Eddie Hill, Angela Eckhoff, Tammi Dice (2020). Examining the High-impact Practice of Service-learning: Written Reflections of Undergraduate Recreation Majors, SCHOLE: A Journal of Leisure Studies and Recreation Education, <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/1937156X.2020.1720444>

¹Сарсенбаев А.Б., ²Аширбаев Г.К.

^{1,2}Академия логистики и транспорта, Казахстан, г. Алматы

ВОПРОСЫ ИНТЕГРАЦИИ SERVICE LEARNING В СУЩЕСТВУЮЩИЕ ДИСЦИПЛИНЫ

Аннотация. В данной статье представлена информация и ресурсы, которые могут быть использованы преподавателями, которые заинтересованы в интеграции элементов Service Learning в образовательный процесс. Данная статья направлена на объяснение сущности обучения через служение обществу для тех преподавателей, которые ранее не сталкивались с данным понятием, а также предприняты попытки анализа результатов исследований в данной области. Теоретический обзор материала исследования был произведен с использованием закрытых зарубежных источников (доступ предоставлен только преподавателям и студентам университета), и могут быть полезны для преподавателей и исследователей, которые не имеют доступа к ресурсам, интересуются этой проблемой и стремятся адаптировать обучение через служение обществу к академической среде. Кроме того, мы стремимся предоставить информацию, которая будет полезна для людей, связанных с продвижением и всесторонней поддержкой академического обучения, а также заинтересованных в улучшении качества образования. Произведены попытки обоснования эффективности использования обучения через служение обществу, а также цитируемых источников для казахстанского общества. Кроме того, информация предоставленная в данной статье может быть полезна и представителям руководства образовательных институтов, которые заинтересованы в распространении элементов обучения через служение обществу среди преподавателей, студентов и общественных объединений для повышения эффективности образовательного процесса и развития личностных навыков всех субъектов.

Ключевые слова: честное служение обществу, волонтерская работа, общественные организации, высшее учебное заведение, service learning, академическая среда, государственные и негосударственные организации, социальные группы, связь дисциплин.

¹Sarsenbayev A.B., ²Ashirbayev G.K.

^{1,2}Academy of Logistics and Transport, Kazakhstan, Almaty

ISSUES OF SERVICE LEARNING INTEGRATION INTO THE EXISTING DISCIPLINES

Abstract. This article provides information and resources that can be used by educators who are interested in integrating elements of Service Learning into the educational process. This article is aimed at explaining the essence of Service Learning to those teachers who have not previously encountered this concept, as well as attempts to analyze the results of research in this area. The theoretical review of the research material was made using closed foreign sources (access is granted only to university professors and students), and may be useful for teachers and researchers who do not have access to resources, are interested in this issue and seek to adapt community service learning to the academic environment. In addition, we aim to provide information that will be useful to people associated with promoting and fully supporting academic learning and interested in improving the quality of education. Attempts have been made to substantiate the effectiveness of utilizing service-learning as well as cited sources for the Kazakhstani society. In addition, we aim to provide information that will be useful for people involved in promoting and fully supporting academic learning, as well as those interested in improving the quality of education. Attempts have been made to substantiate the effectiveness of utilizing service-learning as well as cited sources for the Kazakhstani society. In addition, the information provided in this article may be useful for representatives of the management of educational institutions, who are interested in disseminating elements of community service learning among teachers, students and public associations to improve the effectiveness of the educational process and the development of personal skills of all subjects.

Key words: honest public service, volunteer work, community organizations, higher education institution, service learning, academic environment, governmental and non-governmental organizations, social groups, linking disciplines.

Авторлар туралы мәліметтер

Сарсенбаев А.Б. - тарих ғылымдарының кандидаты, доцент, Логистика және көлік академиясының қауым. профессоры, Қазақстан; e-mail: a.sarsenbaev@alt.edu.kz

Аширбаев Г. К. - техника ғылымдарының кандидаты, доцент, Логистика және көлік академиясының профессоры Қазақстан; e-mail: g.ashirbaev@alt.edu.kz

Сведения об авторах

Сарсенбаев А.Б. - к.и.н., доцент, профессор Академии логистики и транспорта, Казахстан; e-mail: a.sarsenbaev@alt.edu.kz

Аширбаев Г. К. - кандидат технических наук, доцент, профессор Академии логистики и транспорта Казахстана; e-mail: g.ashirbaev@alt.edu.kz

Information about authors

Sarsenbayev A.B. - Candidate of Historical Sciences, Associate Professor, Professor of the Academy of Logistics and Transport, Kazakhstan; e-mail: a.sarsenbaev@alt.edu.kz

Ashirbayev G.K. - Candidate of Technical Sciences, Associate Professor, Professor of the Academy of Logistics and Transport of Kazakhstan; e-mail: g.ashirbaev@alt.edu.kz

¹Попандопуло А.С., ²Кудышева А.А., ³Кажикенова Г.М., ⁴Нурғалиева М.Е.,
⁵Кударова Н.А.

^{1,3,4}Торайғыров университеті, Қазақстан, Павлодар қ.

²Оңтүстік-Қазақстан мемлекеттік педагогикалық университеті, Қазақстан,
Шымкент қ.

⁵Астана халықаралық университеті, Қазақстан, Астана қ.

МЕКТЕП ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ МЕКТЕП БІЛІМ АЛУШЫЛАРЫНЫҢ МЕТАКОГНИТИВТІК ҚАБІЛЕТТЕРІН ДАМУ САБАҚТАСТЫҒЫ

Андатпа. Мақала метакогнитивтік мәселелерін жалпы педагогикалық және психологиялық дискурстың кең ауқымында қарастыруға арналған. Мақалада метакогнитивті әдіснамалық мәселелеріне теориялық шолу, оның мектептегі оқу іс-әрекетіндегі және жоғары мектептегі оқу процесіндегі рөлін сипаттау, сонымен қатар метакогнитивті процестерді диагностикалау және оңтайландыру мәселелерін қарастыру ұсынылған. Сонымен қатар, мақалада метакогнитивизмнің негізгі ұғымдары келтірілген, бұл метакогнитивтік тәсіл туралы түсінік қалыптастыруға мүмкіндік береді. Сондай-ақ, метакогнитивті компоненттері және олардың тұлға құрылымындағы рөлі туралы ақпарат берілген. Аталған ерекшеліктерді зерделеу білім алушыларға метакогнитивтік процестердің жұмыс істеуінің жалпы заңдылықтарын түсінуге және оқу мен кәсіби қызметтегі метакогнитивті проблемаларын зерттеуге дайындалуға мүмкіндік береді. Авторлар әртүрлі деңгейдегі білім алушылардың: оқушылардың, студенттердің, жоғары білімі бар адамдардың оқу процесінде метакогнитивті көріну мәселелерін баяндайды. Мақалада келтірілген ақпарат білім беру мәселелерін шешуде метакогнитивтік саланың қалыптасуы мен өзектілігі туралы толық түсінік алуға мүмкіндік береді. Мақала метакогнитивизмнің теориялық мәселелері бойынша білімді ашады және метакогнитивтік процестерді бақылау және оңтайландыру бойынша практикалық жұмыс дағдыларын қалыптастыруға мүмкіндік береді.

Түйін сөздер: метакогнитивті, метакогнитивизм, метапәндік тәсіл, метакогнитивтік қабілеттер, метакогнитивтік процестер, метакогнитивтік бағдарламалар, метакогнитивтік әдістер.

Кіріспе. Қазіргі заманғы білім пәндік білімі бар білім алушылардың ойлауы мен іс-әрекетінің әмбебап тәсілдерін қалыптастыруға мүмкіндік береді. Метапәндік дағдылар мектеп түлектеріне өзін-өзі анықтауда табысты болуға, кәсіби салада өзін табуға және мақсатты түрде өмір жоспарларын құруға мүмкіндік береді.

Метатану идеясы «ойлау туралы ойлау» әрекеті ретінде адамның өзінің когнитивтік күйзелістерін ойлау қабілеті сияқты ескі. Атап айтқанда, Сократтың «Мен ештеңе білмейтінімді білемін» деген сөз тіркесі метапроцессорлардың нәтижесінде пайда болды.

XIX ғасырдың аяғында психология дербес ғылым ретінде пайда болған сәттен бастап метатанудың аспектілері әртүрлі атаулармен зерттеудің ажырамас бөлігі болды, соның ішінде «жігерлі ойлау» (vigorous thinking) (Gray, 1925) [1], «білім сезімі» – feeling of knowing (Hart, Kuhlén, 1965 [2], «тілдің ұшында» сезімі – tip of the tongue (Brown, McNeill, 1966) [3]. Психологиялық білімнің түрлі бағыттарында зерттелетін мұндай типтегі көптеген құбылыстар 80-ші жылдары метатануды зерттеу саласына енгізілді.

Метатану білімді, стратегияны, сезімдерді қамтитын метатану құрылымын сипаттайтын J. H. Flavell шығармалары шыққаннан кейін когнитивтік психология және даму психологиясынан бөлек пәнге айнала бастады [4]. Егер 1970 жылдары зерттеушілердің негізгі назары метакогнитивті білімдер мен сезімдерге бағытталған болса, онда 1980 жылдары метакогнитивті бақылау мен стратегияны зерттеуге баса назар аударылды. Содан бері метатану психология мен онымен байланысты пәндердің қызығушылығының мәні болып қала берді.

Зерттеу әдістері. Қазіргі педагогика мен психологияда метатанудың анықтамасы әлі күнге дейін пікірталас сипатында. Дәстүрлі түрде метатану адамның психикалық белсенділігі ретінде анықталады, оның барысында өзінің танымдық процестерін зерделеу, бақылау және басқару жүзеге асырылады [4]. Метатану өзінің ойлау сапасын және өзінің танымдық күш-жігер өнімдерін бақылау, сондай-ақ түсіну мен эмоционалды күй процестерінің біріктіру ретінде түсіндіріледі [5].

Метатану – бұл біздің танымымыздың барлық аспектілеріне енетін өтпелі процесс. Метатану тақырыбына үлкен қызығушылық оның түсіндірмелі және болжамды әлеуетімен байланысты. Метатану оқыту процесін түсіну, өз бақылауларын реттеу және тілдік қабілеттерді пайдалану қабілетін көрсетеді. Сонымен, білім берудегі метатанудың заманауи зерттеулері, ең алдымен, оқу процесінің тиімділігіне және метакогнитивті стратегияларды дамыту жолдарын іздеуге бағытталған.

Оқу және кәсіптік қызметте тұлғаның табысты іске асырылуы өзінің ойлау сапасын және эмоциялық жағдайын бақылау, сондай-ақ тұлғаның прогрессивті, оң және әлеуметтік дамуы үшін белгілі бір жағдайлар ретінде дамыған метатануды талап етеді. Жеке тұлғаның психикалық өзін-өзі реттеу және қызмет жүйесін ұйымдастыру процесінде оқудағы метатану мен метакогнитивтік білімнің рөлінің маңыздылығы танылады.

Қазіргі уақытта метакогнитивизм теориялық тәсілдердің алуан түрлілігімен және орасан зор эмпирикалық материалмен сипатталатын өте кең және әр түрлі бағытты білдіреді.

Адам туралы ғылым жетістіктерінің қазіргі заманғы деңгейінде өзін-өзі дамыту міндеттерін шешу метакогнитивтік білім мен дағдыларды қалыптастырумен тығыз байланысты.

Бірқатар авторлардың пікірінше – A. Zohar, Y. J. Dogi, метакогницияларды зерттеу білім беру психологиясындағы ғылыми жұмыстың жетекші бағытына айналды [6]. Метатануды зерттеулерінің педагогика үшін маңыздылығы, біріншіден, оқу іс-әрекетіндегі қарастырылып отырған процестер тобының үлкен болуымен, екіншіден, оқуды жақсартуға арналған әлеуметтік тапсырыстың болуымен байланысты және бұл тұрғыда метакогнитивтік процестердің академиялық табыстарға болжамды әлеуеті өте жоғары.

Бүгінгі таңда білім берудегі метакогнитивтік процестерді зерттеу оқытудағы метакогнитивтік белсенділіктің рөлін көрсететін бірқатар түрлі мәселелерді қамтиды. Оның ішінде мынадай мәселелер шешіледі:

- 1) оқушылар оқу міндеттерін шешуде өз танымының мүмкіндіктері мен шектеулерін қаншалықты жақсы ұсынады;
- 2) оқу қызметін реттеудің пайдаланылатын стратегиялары қаншалықты тиімді;
- 3) педагогтың метакогнитивтік қабілеттері және оның оқушыларға метакогнитивтік білім мен стратегияларды көрсете білуі.

Негізгі бөлім. XX ғасырдан бастап бұл зерттеу саласы оқу-тәрбие процесіне қатысушылардың метакогнитивтік белсенділігінің сапасын арттыруға бағытталған арнайы әдістемелік рәсімдерді әзірлеуді қамтиды

Осы саладағы эмпирикалық зерттеулерді талдау нәтижелері А. Е. Фоминнің зерттеулеріндегі үш негізгі ереже аясында ұсынылған [7]:

1) М. К. Filho Carvalho [8], L. Stankov, J. Lee [9], A. Young, J. D. Fry [10] сияқты авторлардың сауалнамаларының әртүрлі нұсқаларының көмегімен өлшенген мониторинг дағдыларын дамытудың жоғары көрсеткіштері академиялық білім алумен және білім тестілерін табысты орындаумен оң байланыстырады;

2) метакогнитивті бақылау дағдыларын және білім тесттерін орындаудағы табыстылықты көрсететін білім алушылар осы тесттер бойынша жоғары ұпайларға, сонымен қатар оқу жетістіктерінің жоғары көрсеткіштеріне ие және J. E. Barnett, J. E. Nixon [11], L. Vol, D. J. Hacker, P. O ' Shea, D. Allen зерттеулерінде көрсетілген [12];

3) білім тестілерін орындаудың төмен көрсеткіштерін, сондай-ақ жоғары емес академиялық табыстылықты көрсететін оқушыларға өз білімдерін қайта бағалаумен сипатталады, көбінесе L. Vol, D. J. Hacker метакогнитивтік мониторингінің пайымдауларында өрескел сенімділік [13].

Метатану танымдық іс-әрекеттің барлық түрлерінің табыстылығының шарты болып табылады және қойылған міндеттердің түрі мен күрделілігіне және субъектінің танымдық тәжірибесіне байланысты әртүрлі деңгейде жұмыс істей алады.

Психологиялық-педагогикалық жұмыстарда бастауыш мектепте оқытудың алғашқы кезеңдерінде оқу іс-әрекетінің дайындық компоненттерін (пәнді, құралдарды, шарттары, рәсімдерді айқындау) және оның нәтижелерін бағалауды мұғалім жүзеге асыратындығы баса айтылады, өйткені оқу іс-әрекетінің «толық аяқталған субъектісі» ғана өздігінен бастама жасауға немесе жүзеге асыруға қабілетті (Давыдов, 1996). Мектеп жасына дейінгі балалардың метакогнитивті дамуы туралы ғалымдардың ұстанымдары қайшылықты. 1980 жылы зерттеушілер 10 жасқа дейінгі балаларда метакогнитивті дағдылар әлі қалыптаспағанын, бұл нақты пайымдаулармен сипатталатын және метакогнитивті процестермен байланысты жоғары деңгейлі ойлау дағдылары әлі қол жетімді емес ойлау кезеңінің ерекшелігімен түсіндірілді. Алайда, 2000 жылдары M. V. J. Veenman, P. Afflerbach 4-5 жас аралығындағы балалар тапсырманың күрделілігін бағалай алатындығы және оны орындау үшін қолдануға болатын стратегиялардың нұсқалары туралы біраз түсініктері бар екендігі анықталды [14]. D. Whitebread, P. Coltman көрсетілгендей, ересектердің араласуынсыз 3-5 жас аралығындағы мектеп жасына дейінгі балалар өздерінің психикалық әрекеттерін өздігінен жоспарлайды, бақылайды, бақылайды және өздерінің менталдық қызметін рефлексиялайды [15]. Бұл деректер мектеп жасына дейінгі балаларды метакогнитивті зерттеулерге субъект ретінде қосуға мүмкіндік берді. Сонымен, ғылыми және әдістемелік әдебиеттерде «мектеп жасына дейінгі баланың танымдық қызметі» ұғымы бекітілді. Т. В. Чернокова «баланың педагог ұсынған оқу іс-әрекетінің жоспарын қабылдауы және саналы түрде қолдануы және оның басшылығымен бақылау генетикалық тұрғыдан метатанудың бірінші кезеңі» деп атап өтті [16].

Алайда, мамандардың көпшілігі жеті жасқа дейінгі баланы осы іс-әрекеттің тәуелсіз субъектісі ретінде айтпайды, өйткені ол көбінесе ересек адамның басшылығымен әрекет етеді. Егер біз метатануды тек оқу іс-әрекетінің контекстінде қарастыратын болсақ, онда мектеп жасына дейінгі балалардағы метакогнитивті процестер туралы мәселе оның болмауына байланысты автоматты түрде жабық болады. Мектеп жасына дейінгі балалардағы метакогнитивті процестерді әр түрлі авторлар ойын әрекеті аясында зерттейді.

Бастауыш және орта мектеп оқушылары ұзақ уақыт бойы метакогнитивтік тұрғыдан зерттеудің басты субъектісі болды. Соңғы жылдары метатануды оқытуға қосылуын зерттеу жоғары сынып оқушыларды, студенттерді, магистранттарды, біліктілікті арттыруға қатысатын адамдарды және т.б. қозғайды. Көптеген зерттеушілер әртүрлі оқу жылдарындағы оқушыларда тұлғаның метакогнитивті саласының өзгеру динамикасының болуын атап көрсетеді.

А. А. Карпов оқытудың жаңа кезеңіне көшкен сайын тұлғаның метакогнитивтік саласының негізгі параметрлері құрылымының интеграциялану дәрежесі айқын өсетінін және олардың дивергенциясы мен саралану дәрежесі төмендейтінін көрсетті. Бұл тұжырым білім берудің бір кезеңінен екіншісіне ауысқан сайын жаңа метакогнитивтік стратегияларды, іскерліктер мен дағдыларды қалыптастыруды қоса алғанда, оқушылардың жеке тұлғасының метакогнитивтік саласының күрделенуін көрсетеді [17].

Атап айтқанда, жоғары мектепте оқу қосымша өзін-өзі даярлау мен өзін-өзі тәрбиелеуді қамтамасыз етеді. Жоғары мектептегі оқу пәндерінің жалпы саны мен оқытылатын материалдың көлемі орта (толық) жалпы білім беру мекемелеріне қарағанда едәуір көп, ал олардың күрделілігін арттыру тенденциясы университетте 1-ші бакалавриат курсынан бастап докторантураға дейінгі барлық оқу барысында табиғи түрде байқалады.

Мұндай жағдайлар оқушылардың оқу процесінде материалды игерудің әртүрлі стратегияларын қолдану шарттары болуы мүмкін, бұл тұлғаның метакогнитивті қасиеттерінің дамуына, жаңа тиімді метакогнитивті стратегиялар мен дағдылардың қалыптасуына және олардың құрылымдық ұйымдастырылу деңгейінің біртіндеп артуына әкеледі.

Білім алушы жеке тұлғасының метакогнитивтік саласының күрделенуі тұлғаның метакогнитивтік қасиеттерінің құрылымдық ұйымдастырылу деңгейінің және білім беру процесінде қолданылатын жеке тұлғаның метакогнитивтік саласының барлық стратегиялық сипаттамаларының күшеюінің белгісі болып табылады [17]. Сондай-ақ, метакогнитивті қасиеттер оқытудың да, өзін-өзі оқытудың да негізінде жатқанын атап өткен жөн.

Метакогнитивтік қасиеттерді қалыптастыру және дамыту қабілеті көп жағдайда өзін-өзі үйренушілікті осылай анықтауы мүмкін.

Ересектердің метакогнитивтік саласын зерттеу әлі де бірегей, оның ішінде оқу іс-әрекетінің аспектісінде қалып отыр. А. А. Карпов 20-22 жастағы, 40-42 жастағы және 60-62 жастағы 20 адамның шағын іріктемелерінде жеке тұлғаның метакогнитивтік саласының құрылымдық ұйымының жас динамикасын зерттеді. Зерттеу нәтижелері негізгі метакогнитивтік және метареттеушілік процестердің айқындылығының жеке шараларының параметрлері маңызды өзгерістермен сипатталмайтынын көрсетті [17].

Жас динамикасындағы көрсеткіштердің төмендеуіне кейбір үрдістер бар. Алайда, құрылымдық өзгерістер орын алуда, автор метакогнитивтік және метареттеушілік процестер мен сапалардың генетикалық динамикасының басты бағыты олардың жалпы құрылымының сапалық өзгерістері емес, олардың құрылымдық ұйымдастырылу дәрежесін арттыру болып табылатынын атап көрсетеді. А. А. Карпов метакогнитивтік және метареттеушілік процестер мен тұтастай алғанда сапалар жүйесінің генетикалық қайта құрылымдарының және олардың құрылымдық трансформацияларының барлық жиынтығы, әсіресе, екі негізгі функцияны – компенсаторлық және ресурстық функцияларды іске асыруға бағытталғанын атап көрсетеді. Бірінші функция олардың ұсынылу шараларын тұрақтандыруға және жас факторының теріс әсерін барынша азайтуға бағытталған. Екінші функция сол арқылы жеке, бірақ жеке тұлғаның жалпы менталдық ресурстарын оңтайландырудың маңызды аспектісі бола отырып, когнитивтік және реттеуші әлеуетті кеңейтуге бағытталған.

Оқушылардың оқу іс-әрекетіндегі метакогнитивті процестер

Өткен ғасырдың 70-жылдарында Дж. Флэйвелл балаларды өздері мен әлемі туралы метакогнитивтік білімге, сондай-ақ өз танымын басқару дағдыларына жүйелі түрде үйрету қажеттілігін атап өтті.

Бұл ретте, ең алдымен, балалардың танымдық белсенділіктің әмбебап сипаттамалары туралы метакогнитивтік білімдерін дамыту үшін қажетті ортаны ұйымдастыруға баса назар аударылды. Мысалы, балалар қоршаған әлемді түсінудің әртүрлі тәсілдерінің бар екендігі туралы біледі: бұл жағдайда бала белгілі бір объектіге назар аударып, оның мазмұнын есте сақтай алады, сонымен қатар белгілі бір пәндік саладағы мәселелерді шеше алады.

Ж. Н. Flavell метатанымды дамыту баланың танымдық пәндік саласын да, оның әлеуметтік ойлауын да қалыптастыру үшін маңызды екенін атап өтті. Әлеуметтік ойлаудағы метатану қарым-қатынас процесінде және әлеуметтік мәселелерді шешуде әлеуметтік танымды бақылау бағытында сипатталды, мысалы, бала мен жасөспірімнің басқа адамдардың әлеуметтік әсерін байқау және реттеу қабілеті. Метакогнитивті дағдыларды үйрету балалар мен жасөспірімдерде сендіру әсеріне қатысты сыни бағалауды қалыптастыруы керек [4].

Н. S. Waters, Т. W. Kunman жұмысында бірінші және үшінші сынып оқушыларында метатану мен зерттеу стратегияларының даму арақатынасы зерттелді. Авторлар балалар қолданатын метакогнитивті стратегиялар санының олардың материалды есте сақтау қабілетімен байланысын бағалады. Сонымен, бірінші сынып оқушылары есте сақтау үшін әдейі және мақсатты түрде метакогнитивті стратегияларды қолданбады. Кейбір үшінші сынып оқушылары есте сақтауды басқаруға қатысты метастратегияны мақсатты пайдалану элементтерін көрсетті және олар есте сақтау тапсырмаларында сәтті болды. Әрі қарай, кіші жастағы балалардың өз жадын басқарудың метакогнитивті стратегиясын қаншалықты меңгеруге қабілетті екендігі және ұқсас стратегияны алу фактісін түсіну дәрежесіне байланысты оны жаңа жағдайларға ауыстыра алатыны зерттелді [18].

А. King бесінші сынып оқушыларының метакогнитивті стратегияларын зерттеумен айналысты. Оқушылардың міндеті проблеманы сәйкестендіру, деректерді жинау, мәселелерді шешу туралы болжамды қою және тексеруді қамтитын кешенді ойын тапсырмаларын шешу болды.

Бұл ретте сыналушылар жұптарда жұмыс істеді. Мысалы, осындай тапсырмалардың бірінде матрицаның 25 шаршысының біреуінің артында жасырылған жануарды табу керек болды, әрбір әрекеттен кейін «ыстық», «жылы», «суық» қағидаты бойынша кері байланыс алды. Метакогнитивті стратегияларды бағалау үшін мектеп оқушыларына мәселені шешу процесін жоспарлауға, шешімнің ағымдағы мониторингіне және алынған нәтижені бағалауға қатысты экспериментатор арнайы дайындаған сұрақтар ұсынылды. Нәтижелердің бірі ретінде жұпта метакогнитивті өздігінен сауалнама қолданған оқушылар өздерінің ойлауын басқару үшін осы сұрақтарды пайдаланбайтын оқушылармен салыстырғанда бақылау мәселелерін шешуде сәтті болды [19].

І. Sipovskaya өз зерттеулерінде метакогнитивтік қабілеттердің қалыптасуының жоғары деңгейі мен жалпы білім беретін мектептің 9-сынып оқушыларында зияткерлік құзыреттіліктің қалыптасу көрсеткіштері арасындағы байланысты сипаттады.

Осылайша, ересек жасөспірім кезіндегі зияткерлік құзыреттіліктің метакогнитивтік аспектілерінің ерекшелігін ашып, ерікті және еріксіз метакогнитивтік қабілеттермен байланысты анықтады. Сонымен қатар, зияткерлік құзыреттілік туралы интегративті метақұрылым ретінде айтуға негіз пайда болды, оның құрамдас бөліктері

жеке қабілеттер болып табылады, олардың арасында метакогнитивті қабілеттерді атап өтуге болады.

Осылайша, оқушы жастардың бәсекеге қабілеттілік ресурстары метатанудың даму деңгейімен анықталады және көбінесе оқу процесін түсіну, өз ресурстарын реттеу қабілетін көрсетеді.

Зерттеулер көрсеткендей, жасөспірімдердің метакогнитивті стратегиялары туралы білім жасына емес, оқуына байланысты қалыптасады (Schneider, 2015). Осыған сәйкес метакогнитивті оқытуға назар аударған мұғалімдер студенттерге академиялық тапсырмаларда жетістікке жету үшін өздерінің метакогнитивті білімдерін жақсы түсінуге мүмкіндік берді (Bransford et al., 2003; Hartmann, 2001).

Мұғалімдер арнайы оқу бағдарламалары немесе нақты нұсқаулар арқылы және жанама түрде оқу ортасының дизайны арқылы оқу үлгеріміне қол жеткізу үшін метакогнитивті стратегияларды тікелей үйрете алады.

В. М. Бызова, Е. И. Перикованың зерттеулерінің нәтижелері жалпы білім беретін мектептердің жоғары сынып оқушыларының (20 ұл және 39 қыз) және бірінші курс студенттерінің (29 ұл және 58 қыз) іріктеуде жоғары сынып оқушыларының метакогнитивтік қабілеттерінің жоғары ауырлығын көрсетеді [20]. Оқушылардың іріктемесінің метакогнитивті қосылу көрсеткіштері студенттердің іріктемесіне қарағанда айтарлықтай төмен болады деп күтілген. Керісінше, сипаттамалық статистиканың деректері жоғары сынып оқушыларында метакогнитивтік білім, декларацияланатын білім, рәсімдік білім, шартты білім және қателерді түзету стратегиясы сияқты барлық параметрлер бойынша метакогнитивтік қосылудың анағұрлым айқын мәнін көрсетеді. Мүмкін, алынған нәтиже жоғары сынып оқушылардың ҰБТ тапсыруға және жоғары оқу орнына түсуге дайындық кезінде бастан кешіретін когнитивті шиеленістің жоғары деңгейімен байланысты болуы мүмкін. Студенттер үшін мұның бәрі өткеннің өзінде, және олар оқу жұмысына айтарлықтай метакогнитивті тартуды қажет етпейді. Мектеп оқушыларының жалпы академиялық үлгерімі метакогнитивті қосылуымен ешқандай байланысы болмады, бұл оларды студенттердің іріктеуден ерекшелендірді.

Қыздар мен ұлдардың іріктемелеріндегі метакогнитивті қосу көрсеткіштерін салыстырмалы талдау жас жігіттердегі процедуралық білімнің үлкен ауырлығын анықтады: жаңа тәжірибені есепке алу, жұмыс сапасын бақылау және қателіктерді талдау.

Анықталған деректер оқыту процесінде метакогнитивтік ресурстардың интеграциясын көрсетеді және оқу-білім беру қызметінде метакогнитивтік реттеу жүйесінің әртүрлілігі мен қалыптасуы туралы куәландырады. Бұл жүйе оқушылардың метакогнитивтік мінез-құлқына бірқатар факторлардың (психоәлеуметтік, мәдени-тарихи және әлеуметтік-саяси) әсерін көрсетеді.

Қолайсыз факторлар болған жағдайда білім алушылардың ғана емес, сондай-ақ метакогнитивті дәрменсіз педагогтардың да тиімсіз стратегияларын түзету бойынша психологиялық тренингтер өткізу орынды. Оқу ортасының дизайнын метакогнитивтік стратегияларды оңтайландыру бойынша мамандар үшін әдістемелік және практикалық ұсынымдармен жұмыс істеу процесінде назарға алу қажет. Метакогнитивтік стратегиялар білімін практикалық пайдалану жоғары сынып оқушыларына қажетті білім алуға бәсекеге қабілеттілік деңгейін арттыруға мүмкіндік береді.

Студенттердің оқу іс-әрекетіндегі метакогнитивті процестер

Студенттер мектепте жоғары сыныптарда қалыптасқан метакогнитивтік стратегиялар мен дағдыларды пайдаланып, жаңаларын алады.

Оқу аяқталған соң студенттерде практикалық қызметте шығармашылықтың білімі мен көріністерін жақсы бекіту үшін өзін-өзі ұйымдастыру және өзін-өзі бақылау жетілдіріледі. J. H. Flavell есептегендей, метакогнитивтік стратегияларды когнитивтік стратегиялар сияқты сатып алуға болады. Сонымен қатар, метакогнитивтік стратегияларды пайдалану субъективті шындыққа, оның ішінде метакогнитивтік тәжірибенің мазмұнына бағытталуы мүмкін. Мысалы, ертеңгі емтиханға дайындалып жатқан студент сұрақтардың бірін жеткілікті меңгермегенін сезеді. Бұл метакогнитивтік сезім оны осы мәселені өзіндік білу деңгейін бағалауға итермелейді (метакогнитивтік стратегия). Егер мұндай баға жоғары болмаса, онда студент мәтінді қайта оқиды (когнитивтік стратегия) [4].

Оқушылардың өзін-өзі реттеу және метакогнитивтік қабілеттерін дамыту олардың оқу үлгеріміне әсер ететін маңызды факторлардың бірі болып табылатыны көрсетілді.

Метакогнитивті қатысуы бар студенттер оқу іс-әрекетінде, сондай-ақ жалпы шешім қабылдауда табысты болды, себебі олар тиімді оқыту стратегиясын түсінді. Зерттеулерде академиялық үлгерім көрсеткіші метакогнитивтік қосылумен айқын байланысты тапты, бұл метакогнитивтік қосылуды оқу іс-әрекетінде шешім қабылдау тиімділігінің критерийі ретінде қарастыруға мүмкіндік береді [20].

А. А. Карпов гуманитарлық, жаратылыстану-ғылыми және техникалық мамандықтар студенттерінің іріктемесінде соңғы топтың білім алушылары «judgments of learning» (JOL), «metacognition in computation», «judgments of agency» деп аталатын стратегиялар кешені кіретін белгілі бір метакогнитивтік стратегияларды пайдаланатынын көрсетіп жеке тұлғаның қандай да бір күрделі әрекетті орындауға, нақты міндетті шешуге және басқаларға дайындығын тұтастай рефлексивті бағалауды білдіретін [21].

В. М. Бызова, Е. И. Перикованың зерттеулерінде гуманитарлық және жаратылыстану мамандықтарының студенттері арасында іске асырылған метакогнитивтік стратегиялар тұрғысынан зерттеуінде қиын өмірлік жағдайларды жеңудің мынадай метакогнитивтік стратегиялары сипатталды [20].

Мотивациялық көзқарастардың стратегиясы ең кең таралған (респонденттердің 23 %) болып шықты және бірқатар нұсқаларды көрсетті, біріншіден, табысқа шоғырлану: «Мен әдетте қабылдаған шешімдер сәттілікке әкеледі деген ой», «Өзімді болашақ жеңістерге ынталандырамын», «Табысты болған жағдайда алатын артықшылықтарым туралы ойлаймын», екіншіден, сәтсіздікке бағдарлану: «Мен әрқашан сәтсіздікке дайындаламын», «Жамандыққа дайындаламын», үшіншіден, өзіндік тиімділік және жоғары өзін-өзі бағалау: «Өзімнің маңыздылығымды сезіну, ерікті бақылау», «Мықты екенімді өзіме айтамын», «Нәтиже үшін бәрін сығып алатыныма сенемін».

Жағдайды және қабылданған шешімді оңтайландыру немесе ойландыру стратегиясы (респонденттердің 18 %): «Қолда бар артықшылықтар мен кемшіліктердің барлық нұсқаларын мұқият пысықтау», «Нұсқаларды мұқият ойластыру және саралау», «Осы шешімді нақты түсіну», «Шешімнің маңыздылығын түсіну».

Салдарларға шоғырлану стратегиясы және қабылданған шешімнің тәуекелдерін ескере отырып іс-қимыл жасау (респонденттердің 11%): «Нәтижелерді ойластыру», «Тәуекелдер аса жоғары болмаса, көбірек пайда әкелетін нәрсені таңдаймын», «Ұзақ мерзімді перспективада салдарды ойластыру», «Таңдау нәтижелерін және оларға менің көзқарасымды ұсыну».

Интуитивті шешімдер стратегиясы тек қыздардың іріктеуде (6 %) ғана кездесті: «Өзін-өзі тыңдау».

Респонденттердің кейбір жауаптары метафоралық мағынасы бар стратегиялар тобына біріктірілді, себебі шешім қабылдау сыртқы факторларға жіберілді (жауаптардың 7% -ы), «Монетаны тастаймын», «Сырттан келген жағдайлар маған

шешім қабылдауға көмектеседі», «Шешімді неғұрлым тез қабылдасам, ыңғайсыз жағдай соғұрлым тез аяқталады».

Өмірлік қиын жағдайларды жеңудің жеке тәжірибесіне сүйену стратегиясы (жауаптардың 11 %): «Қиындықтарды шешудің бұрынғы тәжірибесі туралы естеліктер». «Жалғыз қалу, объект туралы бәрін білу, басқаның тәжірибесін зерделеу», «Жалғыз өзі ыстық шай ішу» сияқты әлеуметтік ортадан кетуге және оңалуға ұмтылуға байланысты жағдайға мінез-құлық стратегиялары мен реакциялары (10%). Респонденттер өздерінің мүдделеріне, эмоцияларына, ойларына шоғырлану жағдайын өзі шешуге көмектесетінін атап өтті.

Қосымша стратегия ретінде «Достармен және ата-аналармен әңгімелесу» атты кеңес, мақұлдау, қолдау (1 %) алу үшін өз ойларын жақындарымен бөлісуге ұмтылысты атауға болады.

Интуитивті шешімдер стратегиясы («объективті құлық»), жеке тәжірибеге сілтеме жасау, жалғызбасты болуға ұмтылу, жақындары тарапынан кеңес іздеу немесе мақұлдау төмен саналылық стратегиясы болып табылады. Бұл стратегияларды толық метакогнитивті деп атау қиын, өйткені олар сыртқы пәндік әлем арқылы ішкі шындықты өзгертуге шоғырланған. Сипатталған метакогнитивтік стратегиялар жастардың өздері туралы метакогнитивтік білімі (мысалы, «менің мәнім осындай», «бұл менің ерекшелігім», «мас күйде шешім қабылдауым қиын»), сондай-ақ метакогнитивтік реттеу қабілеттері («Ұзақ пайымдауларға қарамастан, уәждер күресі болғанда, шешім табылмайды»). Респонденттердің пікірлерінде метакогнитивтік стратегияларды таңдауға әсер ететін өзін-өзі бағалау рөлі. Авторлардың осы бағыттағы зерттеулерін талдауды жалғастыра отырып, біз академиялық табысты студенттердің шешім қабылдауда рационализация стратегияларын және уәждеуші қондырғыларды пайдалануды сипаттайтынын көрсете алдық [20].

Ересектерді метатануды зерттеудің басқа бағыты өмірлік қиын жағдайларда тұлғаның метакогнитивтік қасиеттерін зерттеумен байланысты. Ересектердің метакогнитивтік қызметі жеке тәжірибеде бар жағдайды шешу тәсілдері тиімсіз болған өмірлік жағдайларда саналы түрде көрінеді. Өмірлік тәжірибе құрылымын метажүйелік ұйымдастыру субъектінің өмірлік оқиғаларды және дағдылы да, сыни да күнделікті жағдайларды бағалауын қамтиды.

Өмірлік қиын жағдайлардың әсерінен мінез-құлық тәсілдері, шешім қабылдауға дайындық немесе бұғаттау қалыптасады, қиындықтар мен сәтсіздіктерге теріс көзқарас қалыптасады. Өмірдің күнделікті оқиғаларының қиындықтары адамның өмір сүру сапасын, әл-ауқатын және бейімделуін төмендететін теріс күйзелістерді тудыруы мүмкін.

Мысалы, жақындармен, достармен, оқытушылармен жанжалды қарым-қатынас, емтихандағы күтпеген сәтсіздіктер. Мұндай жағдайларды еңсеріп, тиісті шешімді табу қажет. Кәдімгі өмірлік жағдайларда жастар кедергілерді еңсеру тәжірибесіне ие болады, қиындықтарға өз көзқарасын талдайды, оңтайлы тактика мен мінез-құлық стратегиясын әзірлейді.

Осы саладағы зерттеулерді талдау жоғары оқу орнына түсу жағдайын адам субъективті түрде қиын ретінде қабылдай алатынын және субъектінің тіршілік әрекетінің елеулі өзгерістерін тудыруға қабілетті екенін көрсетеді, бұл өз кезегінде жаңа жағдайларға бейімделуді қиындатуы мүмкін. Қиын өмірлік жағдайларды еңсеру және ресурстарды іздеу процесінің негізі эмоциялық интеллект саласы, рефлексивтілік, өзгерістерге ден қою стилі, қызметті өзін-өзі ұйымдастыру қабілеті болып табылатыны анықталды.

Зерттеулерді талдау барысында қызметтің өзін-өзі ұйымдастыру деңгейіне байланысты студенттердің үш тобы бөлінді. Өзін-өзі ұйымдастыру деңгейі төмен

студенттер тұрақтылыққа бағдарланып, өзгерістерге эмоциялық тұрғыдан қызу қарады, ал метакогнитивтік стратегиялар ретінде көбінесе уәждеуші қондырғыларға жүгінді. Өзін-өзі ұйымдастырудың орташа деңгейі бар студенттер көбінесе кеңесті немесе жақындарының мақұлдауын күтеді, сондай-ақ уәждеуші қондырғылар стратегиясын пайдаланды. Өзін-өзі ұйымдастыру деңгейі жоғары студенттер инновациялылыққа, өзгерістерді қабылдауға және оларды жылдам енгізу құралдарын іздеуге бағдарланды, басқалардың эмоцияларын түсінуімен, қиын өмірлік жағдайларды жеңудегі шектеулерді жеке психологиялық ерекшеліктерімен түсіндіруге бейімділігімен ерекшеленді. Дәлелдеу қондырғылары, салдарлар мен тәуекелдерге шоғырлану, жағдайды оңтайландыру немесе шешуді ойластыру сияқты стратегиялар кешенін толық көлемде пайдаландық. Аталған тәсілдер сананың жоғары деңгейінің стратегиясы болып табылады.

Зерттеу нәтижелері және оларды талқылау

Метакогнитивтік қабілеттердің тиімділігін дамыту. Метакогнитивтік қабілеттердің ерекше аспектілерін дамытуға бағытталған жекелеген тәсілдерді, әдістерді, тұтас рәсімдерді сынақтан өткізуге және психологиялық-педагогикалық практикаға енгізуге арналған көптеген жұмыстар бар. Әдістердің әртүрлілігі теориялық негіздердегі айырмашылықтар есебінен күшейтіледі.

Қазіргі таңда мектепке дейінгі, мектептегі, ЖОО, әртүрлі деңгейдегі ұйымдарда кәсіптік оқыту (ересектерді оқыту деп аталатын) процесінде өзінің тиімділігін дәлелдеген бірқатар осындай бағдарламалар қалыптасты. 1-кестеде олардың кейбіреулері берілген.

Кесте 1 – Мектепке дейінгі, мектептегі, ЖОО, әртүрлі деңгейдегі ұйымдарда кәсіптік оқыту бағдарламалары

№	Бағдарламалардың атауы	Бағдарламалардың мақсаты	Қысқаша сипаттама
1	Метакогнитивтік стратегияларды қалыптастыру бағдарламасы K. Dirkes (1985)	Академиялық жетістіктерді жақсарту, міндеттерді шешу процесінің мониторингін үйрету, субъектіде бар тәжірибе мен білімді метакогнитивтік қайта	Бағдарлама келіп түсетін ақпаратты тәжірибеде бар ақпаратпен салыстыру сияқты метакогнитивтік стратегияларды қалыптастыруға негізделеді; осы міндет үшін оңтайлы ойлау стратегияларын іріктеу және қорытынды тандау; ойлау процесін жоспарлау, мониторинг және бағалау. Бұл бағдарлама өзінің негізгі мақсаты ретінде метакогнитивтік дағдылар спектрін және оларды қолдану тәсілдерін ұлғайту деп есептейді, бұл бейімділікті арттыруға ықпал етеді. K. Dirkes метакогнитивтік мінез-құлықты қалыптастыру стратегиясын әзірледі: 1. Проблемалық жағдайларда белгілі және белгісізді нақты бөлу; 2. Ойлау процесін вербализациялау; 3. «Ойлау күнделігін» жүргізу; 4. Ойлауды жоспарлау және өзін-өзі реттеу; 5. Ойлау стратегияларын тұжырымдау; 6. Өзін-өзі бағалау.
2	«Конструктивті оқыту» мектебі (Deuser, Sternberg, 1994)	ұйымдастыру есебінен кәсіби құзыреттілік деңгейін арттыру. Бұл мақсаттар оқушылардың көпшілігі үшін қолжетімді болып табылады, себебі оқыту	ЖОО студенттерінде оқуға метакогнитивтік тәсілді қалыптастыру проблематикасына маманданған. Бағдарламаны әзірлеушілердің пікірінше, жоғары кәсіптік білім алу директивалық оқытудан стратегиялық тұрғыдан да мазмұнды емес, өзгеше. Бұл жағдайда метакогнитивтік стратегияларды пайдалану тәжірибесін жинақтау оқытудың ажырамас бөлігі болады. Бұл бағдарлама алдыңғы бағдарламаға жақын, алайда бұл жерде негізгі міндет жоғары білім беру жүйесінде оқытудың «метакогнитивтік контекстін» құру. Бағдарламада «метакогнитивтік пікірталас» (топтардағы оқыту процесі мен стратегиясын талдау) және метатану дағдыларды шешуді талап ететін арнайы міндеттерді қамтитын практикум сияқты екі ерекше оқыту нысаны әзірленді.

3	«Рефлексивті ассистент» бағдарламасы (Gama, 2000)	процесінде төмен тәртіпке қатысты реттеушілік дағдылар қалыптасады: метаойлау, метажады, яғни бастапқы,	Метакогнитивтік оқытудың бірінші танылған компьютерлік бағдарламасы болды. Компьютерлік бағдарлама сыналушыға бірқатар математикалық және логикалық міндеттерді шешуді ұсынады. Бұл ретте шешім барысында міндет проблемаланады – сыналушыға өзінің алдына қойған мақсаттары, шешудің баламалы нұсқалары, шешу стратегияларын таңдау тәсілдері, шешу барысын қадағалау және өз қызметін бағалау туралы сұрақтар қойылады. Мәселелердің мақсаты негізгі метакогнитивтік дағдыларды өзектендіру және дамыту болып табылады.
4	Кәсіптік білім берудегі кросс-технология (Чернявская, Филимонов, 2011)	талдамалық процестерге қатысты реттеушілік функцияларды орындайтын процестер. Мақсатты қою, жоспарлау, болжау сияқты интегралдық процестер де ішінара қалыптасады.	Рефлексивті қабілеттерді дәйекті дамытуға бағытталған. Кросс-технологиялардың ерекшеліктері түрлі жүйелердің мақсатты өзара әрекеттесуін, «қиылысуын» құрайды, а) түрлі сезім мүшелері: көру, есту, кинестетика; б) мидың сол және оң жарты шарлары (рационалды және иррационалды аспектілер); в) топ (ұжым) мүшелері: студенттер, сарапшылар, жаттықтырушылар; г) математика, информатика, физика, лингвистика, психология пәндері; д) мәдени үлгілер (шаблондар). Технологияның осындай ерекшеліктері студенттердің оқудағы пәнаралық байланыстарын дамытуға және тұтастай алғанда жеке адамның сезімін қалыптастыруға мүмкіндік береді. Жоғарыда аталған бағдарламалардың барлығы академиялық жетістіктерді жақсартуға, міндеттерді шешу процесін мониторингілеуге үйретуге, субъектіде бар тәжірибе мен білімді метакогнитивтік қайта ұйымдастыру есебінен кәсіби құзыреттілік деңгейін арттыруға бағытталған.

Жоғарыда сипатталған бағдарламалар – оқыту әдістеріндегі барлық айырмашылықтармен – бір түбегейлі ұқсастыққа ие: олар оқу іс-әрекетінің «міндеттеріне» және салыстырмалы түрде төмен деңгейдегі метакогнитивті дағдыларды үйретуге бағытталған.

Әзірленген бағдарламалардан басқа метатанымдық дағдыларды оқыту бойынша техникалар бар. Мұндай тәсілдерге рефлексивті сұрақтар мен ынталандыруды, «метакогнитивті ормандарды», модельдеу, өзіне арналған сұрақтар, дауыстап ойлауды және өздері үшін түсіндіруді, өзін бағалауды, графиктерді, суреттерді, схемаларды және т.б. жатқызған жөн (цит. Карпов, 2015) [21] және 2-кестеде келтірілген.

Кесте 2 – А. А. Карпов бойынша метатанымдық дағдыларды оқыту техникасы

№	Техниканың атауы	Сипаттама
1	Рефлексиялық сұрақтар және ынталандыру	Сабақ барысында мұғалімдер жұмысының маңызды құралы болып табылады. Олар оқушылардың назарын егжей-тегжейлі шоғырландыруға мүмкіндік береді, сыни тұрғыдан ойлауға және жалпы іс-әрекеттерді жоспарлауға негіз жасайды.
2	Метакогнитивті ормандар	Оқушының өздігінен не істей алатыны мен басқалардың басшылығымен не істей алатыны арасындағы алшақтықты еңсеруге көмектесетін қолдау нысаны болып табылады. Бұл жағдайда оқушы шын мәнінде қажет ететін көмекті дұрыс бағалау өте маңызды, ал қандай көмек қазірдің өзінде артық. Мұндай қолдаудың міндеті оқушыны неғұрлым дербес ететін метакогнитивтік дағдыны әзірлеуді көздейді.
3	Модельдеу	Күнделікті өмірде және оқытуда жиі қолданылады, мысалы, мұғалімдер қандай да бір міндетті қалай шешетінін дауыстап айтып, сол арқылы оқушылар үшін «сараптамалық модельдермен» сөйлейді. Жобалық модельдеу топта бірлескен міндетті шешуді көздейді, ол кезде оқушылар шешудің ықтимал тәсілдерін қарауға тартылады және олар қызмет процесінде осындай пайымдау түріне қабілеттілігін қабылдайды.

4	Өзіңізге арналған сұрақтар	Өзіңе сұрақтар қою – өзін-өзі оқытудың өте тиімді жолы. Оқушылар осындай техниканы әр түрлі жағдайларда жиі тәжірибе жинақтаған сайын, бұл әдетке айналып, уақыт өте келе автоматтандырылуы мүмкін. Бұл техника оқушының сезіну деңгейін және оның когнитивтік саланың өзін-өзі реттеу деңгейін арттырады, сондай-ақ процеске қызығушылығын және оның уәждемесіне ықпал етеді.
5	Дауыстап ойлау және өзіңіз үшін түсіндіру	Ішкі процестер (ойлау) вербализацияланатын және сыртқы болып келетін ішкі процестерді экстерналдау техникасы болып табылады. Бұл әдісті мұғалімдер «сараптамалық модельдер» рөлінде де, жұптарда немесе топтарда жұмыс істейтін оқушылар да, сондай-ақ дербес пайдалануы мүмкін. Өзіңе түсіндіру басқаларға түсіндіруден гөрі тиімді деп есептеледі, өйткені оқушының бар білімін белсенді пайдаланады. Алайда зерттеулер көрсеткендей, оқушылардың көпшілігі бұл техниканы өздігінен пайдалана алмайды және басшылыққа және кейбір жаттығуларға мұқтаж.
6	Өзін-өзі бағалау	Осы мақсатта оқу процесінде оқушы өзінің білім деңгейін түсіну және тексеру үшін ғана пайдаланатын тесттер қолданылуы мүмкін.
7	Графиктер, сызбалар және суреттер	Мәтінді түсінуге немесе түрлі тапсырмаларды шешуге көмектесе алады. Мәтінге қатысты графиктер оның құрылымын анықтауға, ұғымдардың өзара байланысын («тұжырымдамалық карта») және т.б. көруге көмектесе алады.

Оқу іс-әрекеті процесінде метатануды оқыту бойынша көптеген бағдарламалар жоғарыда көрсетілген техникалардың элементтерін қамтиды. Осындай бағдарламалардың бірі М. S. Medina, A. N. Castleberry, A. M. Persky («learning through guided experience») еңбектерін зерттеу тәжірибесі негізінде оқыту [21]. Авторлар метакогнитивтік процестерді когнитивтік процестермен бірге дамытқан дұрыс, оқу сабақтары кезінде не істеуге болатынына назар аударады. Сондықтан бұл бағдарлама оқыту процесіне метакогнитивтік қабілеттерді дамытуға ықпал ететін элементтерді енгізуді ұсынады. Мұндай элементтер оқытудың әрбір нысаны үшін (дәрістер, практикалар, семинарлар, емтихандар және т.б.) тиісті сұрақтар түрінде көрсетілуі мүмкін. Әдістердің үлгілері оқушының білім деңгейіне және сыныптағы оқушылардың санына байланысты өзгертілуі мүмкін. Бағдарлама жоспарлау, мониторинг және бағалау дағдыларын жақсартуға негізделеді (3-кесте).

Білім алушылар оқу мақсаттарына назар аударған кезде жақсы жоспарлайды және оқиды. Оқу мақсаттарын нақты талқылау метакогнитивті процестерді тудырады, бұл өз кезегінде білім алушының оқу процесін түсінуінің қозғаушы күші болып табылады.

Жаңа тақырыпты үйрену кезінде білім алушылардың метакогнитивтік білімдерін жандандыру үшін оларға пән туралы қазірдің өзінде не білетінін айтып, қандай білімнің жетіспейтінін ойластыруға болады. Білім алушыға қарама-қарсы ақпаратты талдауға назар аудару қажет белгілі және белгісіз айнымалылары бар тапсырма ұсынылған кезде проблемалық оқыту әдістерін қолдану ең жарқын мысал болып табылады. Жоспарлауды дамытуға арналған сұрақтар 3-кестеде келтірілген.

Дәріс немесе оқу іс-әрекеті барысында оқу мінез-құлқы мен өз ойларын бақылау білім алушыларға оқу процесінің маңыздылығын еске салады. Танымдық іс-әрекетті бақылау дәріс кезінде білім алушыда туындайтын конспект немесе сұрақтар арқылы жүзеге асырылуы мүмкін. Оқытушы білім алушыларға метакогнитивті мониторингте көмектеседі, егер ол дәрістің құрылымдық бөліктерін бөліп көрсетсе, онда күрделену түрі бойынша ақпаратты жекеменшіктен жалпыға ұсынады немесе жаңадан баяндалған материалды жалпылау үшін сұрақтар қояды. Білім алушыларға олардың ойлау процестеріне мониторинг жүргізуде көмектесудің басқа жолы – толық емес мысалдар беру және білім алушылардан оларды шешуді сұрап, содан кейін ықтимал қорытындыларды талқылау. Тапсырманың шағын бөліктерін бақылау арқылы мұғалім мен білім алушылар ойлаудағы қателіктерді анықтап, түзете алады.

Оқу барысында алған дағдыларын бағалай отырып, білім алушылар метакогнитивті білімінің жоғары деңгейін сақтайды және оқуға уақтылы әсер ете алады. Оқытушы білім алушыларға метакогнитивті бағалауда бақылау сұрақтарының тізімін, рейтинг шкалаларын және курстың әрбір тақырыбы бойынша материалды түсіну туралы ашық сұрақтарды ұсына отырып көмектесе алады. Білім алушының соңғы бағасын талқылау болашақта оқу стратегиясын өзгерту үшін де пайдалы. 3-кестеде білім алушылардың тиімді метакогнитивтік дағдыларын қалыптастыруға ықпал ететін сұрақтардың мысалдары келтірілген.

Кесте 3 – Метакогнитивті дағдыларды қалыптастыруға арналған сұрақтар

Оқу іс-әрекеті	Метакогнитивті дағдылар		
	Жоспарлау	Мониторинг	Баға
Сыныптағы сабақтар	«Бұл сабақтың мақсаттары қандай?» «Мен бұл тақырып туралы не білемін?»	«Мен маңызды ақпаратты егжей-тегжейден ажырата аламын ба?» «Мен мұғалімнің материалын қаншалықты түсінемін?» «Сабақ барысында менде қандай сұрақтар туындайды?»	«Бүгінгі оқу сабағы не туралы болды?» «Бүгінгі сабақ кезінде мен үшін ең қызықты нәрсе не болды?» «Бүгінгі сабақтың идеялары алдыңғы сабақтармен қалай байланысты болды?»
Тесттер немесе емтихан	«Егер мен осыған ұқсас бір нәрсені бұрын жасайтын болсам, онда мен оны жаңа біліммен қалай жақсарта аламын?»	«Зерттелген материалда мен үшін не түсініксіз болып қалады және оны қалай түсіндірмекпін?» «Мен өзіме қолжетімді барлық оқу мүмкіндіктерін қаншалықты дәрежеде пайдаланамын?» «Мен қандай оқыту стратегиясын қолдандым (оқу топтары, практикалық тесттер, шолу сессиялары)?»	«Менің емтиханға дайындығым қандай дәрежеде жақсы немесе нашар жұмыс істеді?» «Келесі жолы не ескеруім керек?» «Мен қандай сұрақтарға дұрыс жауап бермедім? Неге?»
Курстың қорытындысын шығару	«Бұл курс мен үшін не үшін маңызды болды?» «Бұл курстағы табыс менің жеке мақсаттарыммен (кәсіби/мансаптық) қалай байланысты?»	«Мен бұл бағытқа қаншалықты қызығушылық таныттым?» «Игерілген материалға қаншалықты сенімдімін?» «Бағамды игеруге деген қызығушылығымды арттыру үшін не істей аламын?» «Мен бұл курстан не үйрендім?»	«Менің нақтылау үшін тағы қандай сұрақтарым бар?» «Мен бұл курсты қалай үйрену керектігі туралы досыма қандай кеңес берер едім?» «Егер мен осы курстан сабақ берсем, оны қалай өзгертер едім?» «Мен қандай тапсырмаларға көп/аз уақыт жұмсаймын?»

Қорытынды. Көптеген материалдарды талдау метатанудың дамуына ықпал ететін көптеген бағдарламалар мен әдістерді көрсетеді, олардың ішінен әрбір адам өзіне лайықты жеке таңдай алады. Метакогнитивті дағдыларды қалыптастыру жүйелілікті қажет етеді, бірақ белгілі бір уақытта ұзақ уақытты қажет етпейді.

Оқыту процесінде метакогнитивті стратегиялардың өнімділігіне және метакогнитивті өзін-өзі реттеу қабілетіне әсер ететін жеке тұлғаның құрылымдық компоненттерін ескеру қажет: эмоционалды интеллект, іс-әрекеттің өзін-өзі ұйымдастыруы, психикалық өзін-өзі реттеу, рефлексия және психологиялық әл-ауқат деңгейлері, психосоматикалық мінез-құлық стильдері және белгісіздікке деген көзқарас. Барлық метакогнитивті факторлар тұлғаның когнитивті және аффективті салаларының

ерекшеліктеріне байланысты, ал оқушылардың тәжірибесі – белгісіздік жағдайында қиын өмірлік жағдайларды жеңудің қолайсыз тәжірибесі.

Ризашылық

Мақала ҚР ҒЖБМ «Жаңартылған білім беру жүйесінде оқытудың жетістілігінің негізгі факторы ретінде білім алушылардың метакогнитивтік қабілеттерін дамытуды психологиялық-педагогикалық сүйемелдеу» тақырыбында жас ғалымдарды гранттық қаржыландырудың 2022-2024 жылдарға арналған «Жас ғалым» жобасы шеңберінде АР13268772 ЖЖ негізінде жария етіледі.

Әдебиеттер тізімі

1. Gray, W. S. (1925) The twenty-fourth yearbook of the National Society for the Study of Education: Part I. – Bloomington, IL: Public School Publishing, 1925. – 410 p
2. Hart J. T., Kuhlen R. G. Memory and the feeling-of knowing experience // Journal of Educational Psychology. – 1965. – № 56. – P. 208–216.
3. Brown R., McNeill D. The “tip of the tongue” phenomenon // Journal of Verbal Learning and Verbal Behavior. – 1966. – № 5. – P. 325–337
4. Flavell J. H. Metacognition and cognitive monitoring a new area of cognitive developmental Inquiry // American Psychologist. – 1979. – № 34 (10). – P. 906–911.
5. White B. Y., Frederiksen J. R. Inquiry, Modeling, and Metacognition: Making Science Accessible to All Students // Cognition and Instruction. – 1998. – Vol. 16. – № 1. – P. 3–118
6. Zohar A., Dori Y. J. Introduction // Metacognition in Science Education: Trends in Current Research (Contemporary Trends and Issues in Science Education) / eds. A. Zohar, Y.J. Dori. Spinger. – 2012. – P. 1–20.
7. Фомин А. Е. Теория и практика метакогнитивного обучения // Развитие профессионального мышления: исследовательские подходы и образовательные технологии. – 2015. – С. 87–143.
8. Carvalho Filho M. K. de. Confidence judgments in real classroom settings: monitoring performance in different types of tests // International Journal of Psychology. – 2009. – № 44 (2). – P. 93–108
9. Stankov L., Lee J. Confidence and cognitive test performance // Journal of Educational Psychology. – 2008. – № 100 (4). – P. 961–976.
10. Young A., Fry J. D. Metacognitive awareness and academic achievement in college students // Journal of the Scholarship of Teaching and Learning. – 2008. – № 8 (2). – P. 1–10.
11. Barnett J. E., Hixon J. E. Effects of grade level and subject on student test score predictions // The Journal of Educational Research. – 1997. – № 90 (3). – P. 170–174.
12. Bol L., Hacker D. J., O’Shea P., Allen D. The influence of overt practice, achievement level, and explanatory style on calibration accuracy and performance // The Journal of Experimental Education. – 2005. – № 73 (4). – P. 269–290.
13. Bol L., Hacker D. J. A comparison of the effects of practice tests and traditional review on performance and calibration // The Journal of experimental education. – 2001. – № 69 (2). – P. 133–151.
14. Veenman M. V. J., van Hout-Wolters B. H. A. M., Afflerbach P. Metacognition and Learning: Conceptual and Methodological Considerations // Metacognition and Learning. – 2006 – Vol. 1. – № 1. – P. 3–14.
15. Whitebread D., Coltman P. Aspects of Pedagogy Supporting Metacognition and Self-Regulation in Mathematical Learning of Young Children: Evidence from an Observational Study // ZDM International Journal on Mathematics Education. – 2010. – Vol. 42. – № 2. – P. 163–178.

16. Чернокова Т. Е. Метапознание: проблемы структуры, типологии, развития. – Архангельск: Изд-во САФУ, 2014. – 168 с.

17. Карпов А. А. Структура метакогнитивной регуляции управленческой деятельности: монография / А. А. Карпов; Яросл. гос. ун-т им. П. Г. Демидова. – Ярославль: ЯрГУ, 2018. – 784 с.

18. Waters H. S., Kunnmann T. W. Metacognition and strategy discovery in early childhood // Metacognition, strategy use, and instruction / H.S. Waters and W. Schneider, eds. N.Y.: The Guilford Press, 2010. – P. 3–22.

19. King A. Effects of training in strategic questioning on children's problemsolving performance // Journal of Educational Psychology. – 1991. – № 83 (3). – P. 307–317

20. Бызова В. М., Перикова Е. И. Психология метакогнитивизма: вызовы современности: монография. СПб.: Скифия-Принт, 2020. – 140 с.

21. Карпов А. А. Основные тенденции развития современного метакогнитивизма: методические указания. – Ярославль: ЯрГУ, 2015. – 72 с.

22. Medina M. S., Castleberry A. N., Persky A. M. Strategies for improving learner metacognition in health professional education // American journal of pharmaceutical education. – 2017. – № 81 (4). – Article 78.

References

1. Gray, W. S. (1925) The twenty-fourth yearbook of the National Society for the Study of Education: Part I. – Bloomington, IL: Public School Publishing, 1925. – 410 p

2. Hart J. T., Kuhlen R. G. Memory and the feeling-of knowing experience // Journal of Educational Psychology. – 1965. – № 56. – P. 208–216.

3. Brown R., McNeill D. The “tip of the tongue” phenomenon // Journal of Verbal Learning and Verbal Behavior. – 1966. – № 5. – P. 325–337

4. Flavell J. H. Metacognition and cognitive monitoring a new area of cognitive developmental inquiry // American Psychologist. – 1979. – № 34 (10). – P. 906–911.

5. White B. Y., Frederiksen J. R. Inquiry, Modeling, and Metacognition: Making Science Accessible to All Students // Cognition and Instruction. – 1998. – Vol. 16. – № 1. – P. 3–118

6. Zohar A., Dori Y. J. Introduction // Metacognition in Science Education: Trends in Current Research (Contemporary Trends and Issues in Science Education) / eds. A. Zohar, Y.J. Dori. Springer. – 2012. – P. 1–20.

7. Fomin A. E. Teoriya i praktika metakognitivnogo obucheniya // Razvitie professional'nogo myshleniya: issledovatel'skie podhody i obrazovatel'nye tekhnologii. – 2015. – S. 87–143.

8. Carvalho Filho M. K. de. Confidence judgments in real classroom settings: monitoring performance in different types of tests // International Journal of Psychology. – 2009. – № 44 (2). – P. 93–108

9. Stankov L., Lee J. Confidence and cognitive test performance // Journal of Educational Psychology. – 2008. – № 100 (4). – P. 961–976.

10. Young A., Fry J. D. Metacognitive awareness and academic achievement in college students // Journal of the Scholarship of Teaching and Learning. – 2008. – № 8 (2). – P. 1–10.

11. Barnett J. E., Hixon J. E. Effects of grade level and subject on student test score predictions // The Journal of Educational Research. – 1997. – № 90 (3). – P. 170–174.

12. Bol L., Hacker D. J., O'Shea P., Allen D. The influence of overt practice, achievement level, and explanatory style on calibration accuracy and performance // The Journal of Experimental Education. – 2005. – № 73 (4). – P. 269–290.

13. Bol L., Hacker D. J. A comparison of the effects of practice tests and traditional review on performance and calibration // The Journal of experimental education. – 2001. – № 69 (2). – P. 133–151.
14. Veenman M. V. J., van Hout-Wolters B. H. A. M., Afflerbach P. Metacognition and Learning: Conceptual and Methodological Considerations // Metacognition and Learning. – 2006 – Vol. 1. – № 1. – P. 3–14.
15. Whitebread D., Coltman P. Aspects of Pedagogy Supporting Metacognition and Self-Regulation in Mathematical Learning of Young Children: Evidence from an Observational Study // ZDM International Journal on Mathematics Education. – 2010. – Vol. 42. – № 2. – P. 163–178.
16. Chernokova T. E. Metapoznanie: problemy struktury, tipologii, razvitiya. – Arhangel'sk: Izd-vo SAFU, 2014. – 168 s.
17. Karpov A. A. Struktura metakognitivnoj regulyacii upravlencheskoj deyatel'nosti: monografiya / A. A. Karpov; YArosl. gos. un-t im. P. G. Demidova. – YAroslavl': YArGU, 2018. – 784 s.
18. Waters H. S., Kunnmann T. W. Metacognition and strategy discovery in early childhood // Metacognition, strategy use, and instruction / H.S. Waters and W. Schneider, eds. N.Y.: The Guilford Press, 2010. – P. 3–22.
19. King A. Effects of training in strategic questioning on children's problemsolving performance // Journal of Educational Psychology. – 1991. – № 83 (3). – P. 307–317
20. Byzova V. M., Perikova E. I. Psihologiya metakognitivizma: vyzovy sovremennosti: monografiya. SPb.: Skifiya-Print, 2020. – 140 s.
21. Karpov A. A. Osnovnye tendencii razvitiya sovremennogo metakognitivizma: metodicheskie ukazaniya. – YAroslavl': YArGU, 2015. – 72 s.
22. Medina M. S., Castleberry A. N., Persky A. M. Strategies for improving learner metacognition in health professional education // American journal of pharmaceutical education. – 2017. – № 81 (4). – Article 78.

¹Попандопуло А.С., ²Кудышева А.А., ³Кажикенова Г.М., ⁴Нургалиева М.Е.,
⁵Кударова Н.А.

^{1,3,4}Торайгыров Университет, Казахстан, г. Павлодар

²Южно-Казахстанский государственный педагогический университет, Казахстан,
г. Шымкент

⁵Международный университет Астана, Казахстан, г. Астана

ПРЕИМУЩЕСТВЕННОСТЬ РАЗВИТИЯ МЕТАКОГНИТИВНЫХ СПОСОБНОСТЕЙ ОБУЧАЮЩИХСЯ ШКОЛ И ВЫСШЕЙ ШКОЛЫ

Аннотация. Статья посвящена рассмотрению проблематики метапознания в широком ключе общепедагогического и психологического дискурса. В статье представлен теоретический обзор методологических вопросов метапознания, описание его роли в учебной школьной деятельности и в процессе обучения высшей школы, а также рассмотрение проблем диагностики и оптимизации метакогнитивных процессов. В данной статье представлены основные понятия метакогнитивизма, которое позволяет сформировать представление о метакогнитивном подходе. Также представлена информация о компонентах метапознания и их роли в структуре личности. Изучение указанных особенностей позволит обучающимся понять общие закономерности функционирования метакогнитивных процессов и подготовиться к изучению проблем метапознания в учебной и профессиональной деятельности Авторы освещают вопросы

проявления метапознания в учебном процессе обучающихся разного уровня подготовки: школьники, студенты, лица с высшим образованием. Представленная в статье информация дает возможность получить полное представление о формировании и актуализации метакогнитивной сферы при решении образовательных задач. Статья раскрывает знания по теоретическим вопросам метакогнитивизма и позволяет сформировать навыки практической работы по контролю и оптимизации метакогнитивных процессов.

Ключевые слова: метапознание, метакогнитивизм, метапредметный подход, метакогнитивные способности, метакогнитивные процессы, метакогнитивные программы, метакогнитивные техники.

¹Popandopulo A.S., ²Kudysheva A.A., ³Kazhikenova G.M., ⁴Nurgaliev M.E.,
⁵Kudarova N.A.

^{1,3,4}Toraigyrov University, Kazakhstan, Pavlodar.

²South Kazakhstan State Pedagogical University, Kazakhstan, Shymkent

⁵Astana International University, Kazakhstan, Astana

CONTINUITY OF METACOGNITIVE ABILITIES DEVELOPMENT OF SCHOOL AND HIGH SCHOOL STUDENTS

Abstract. The article is devoted to the consideration of metacognition problems in the broad key of general pedagogical and psychological discourse. The article presents a theoretical review of methodological issues of metacognition, description of its role in educational school activity and in the process of higher school education, as well as consideration of the problems of diagnostics and optimization of metacognitive processes. This article presents the basic concepts of metacognition, which allows to form an idea of metacognitive approach. Also information about the components of metacognition and their role in the structure of personality is presented. The study of these features will allow students to understand the general regularities of metacognitive processes functioning and to prepare for the study of metacognition problems in educational and professional activities. The authors cover the issues of metacognition manifestation in the learning process of students of different levels of training: schoolchildren, students, persons with higher education. The information presented in the article gives an opportunity to get a complete picture of the formation and actualization of metacognitive sphere when solving educational tasks. The article reveals the knowledge on theoretical issues of metacognition and allows to form the skills of practical work on control and optimization of metacognitive processes.

Key words: metacognition, metacognitivism, metacognitive approach, metacognitive abilities, metacognitive processes, metacognitive programs, metacognitive techniques.

Авторлар туралы мәліметтер

Попандопуло А. С. – PhD, «Тұлғалық дамыту және білім беру» кафедрасының постдокторанты, «Торайғыров университеті» КЕАҚ, Павлодар қ., Қазақстан; e-mail: anaralynara79@mail.ru

Кудышева А. А. – педагогика ғылымдарының кандидаты, профессор, «Оңтүстік Қазақстан мемлекеттік педагогикалық университеті» КЕАҚ, Шымкент қ., Қазақстан; e-mail: a.a.kudysheva@gmail.com

Кажикенова Г. М. – PhD докторы, «Тұлғалық дамыту және білім беру» кафедрасының қауымдастырылған профессоры, «Торайғыров университеті» КЕАҚ, Павлодар қ., Қазақстан; e-mail: gulnara709@mail.ru

Нурғалиева М. Е. – PhD докторы, «Тұлғалық дамыту және білім беру» кафедрасының қауымдастырылған профессоры, «Торайғыров университеті» КЕАҚ, Павлодар қ., Қазақстан; e-mail: murshida80@mail.ru

Кударова Н. А. – PhD, педагогикалық институтының қауымдастырылған профессоры, Астана халықаралық университеті, Астана қ.; e-mail: nazgul.kudarova@gmail.ru

Сведения об авторах

Попандопуло А. С. – постдокторант, PhD кафедрасы «Личностное развитие и образование», НАО «Торайғыров университет»; г. Павлодар, Казахстан; e-mail: anaralinara79@mail.ru

Кудышева А. А. – кандидат педагогических наук, профессор, НАО «Южно-Казахстанский государственный педагогический университет»; г. Шымкент, Казахстан; e-mail: a.a.kudysheva@gmail.com

Кажикенова Г. М. – PhD, ассоциированный профессор кафедрасы «Личностное развитие и образование», НАО «Торайғыров университет»; г. Павлодар, Казахстан; e-mail: gulnara709@mail.ru

Нурғалиева М. Е. – PhD, ассоциированный профессор кафедрасы «Личностное развитие и образование», НАО «Торайғыров университет»; г. Павлодар, Казахстан; e-mail: murshida80@mail.ru

Кударова Н. А. – PhD, ассоциированный профессор педагогического института, Международный университет Астаны, г. Астана, Казахстан; e-mail: nazgul.kudarova@gmail.ru

Information about authors

Popandopulo A. S. – Postdoctoral researcher, PhD, Department of Personal Development and Education, NJSC «Toraighyrov University», Pavlodar, Kazakhstan; e-mail: anaralinara79@mail.ru

Kudysheva A. A. – Candidate of Pedagogical Sciences, Professor, NJSC «South Kazakhstan State Pedagogical University», Shymkent, Kazakhstan; e-mail: a.a.kudysheva@gmail.com

Kazhikenova G. M. – PhD, Associate Professor of the Department of Personal Development and Education, NJSC «Toraighyrov University», Pavlodar, Kazakhstan; e-mail: gulnara709@mail.ru

Nurgaliyeva M. E. – PhD, Associate Professor of the Department of Personal Development and Education, NJSC «Toraighyrov University», Pavlodar, Kazakhstan; e-mail: murshida80@mail.ru

Kudarova N. A. – PhD, associate professor of Pedagogical Institute, Astana International University, Astana, Kazakhstan; e-mail: murshida80@mail.ru

¹Мурзалинова А.Ж., ²Сакаева А.Н., ³Уалиева Н.Т., ⁴Кабдинова А.А.,
⁵Мукушева С.Б.

^{1,3}Северо-Казахстанский университет имени Манаша Козыбаева, Петропавловск,
Казахстан

^{2,5}Карагандинский университет имени академика Е.А. Букетова, Караганда, Казахстан

⁴Филиал АО «Национальный центр повышения квалификации «Өрлеу» Институт
профессионального развития», Петропавловск, Казахстан

ФОРМИРОВАНИЕ КОМПЕТЕНЦИЙ НЕПРЕРЫВНОГО ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ КАК БАЗОВЫХ В ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКЕ БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ

Аннотация. Содержание статьи составляют материалы исследования по формированию компетенций непрерывного профессионального развития будущих педагогов (как базовых) в интеграции с предметными и педагогическими компетенциями. Приводится критериальная структура базовых компетенций, формирование которых мотивирует академические достижения обучающихся и, следовательно, отвечает качеству профессиональной подготовки. Предлагаемые ресурсы интеграции: Рабочая тетрадь саморазвития и образовательный канал - обоснованы как функциональные инструменты экосистемы профессионального развития будущих педагогов, которые рассматриваются как агенты управления процессов преодоления собственных затруднений и реализации потребностей профессиональной идентификации. Выводы исследования связаны с мягким вхождением в профессию будущих педагогов, когда процессы адаптации обеспечиваются умениями планирования, контроля и оценки собственных стратегий обучения. В условиях сдвига образовательной парадигмы компетенции непрерывного профессионального развития создают основу улучшения образовательной практики.

Ключевые слова: профессиональное образование будущих педагогов, компетенции непрерывного профессионального развития, интеграция компетенций, анкетирование, рабочая тетрадь саморазвития, образовательный канал, самоуправление развитием.

Введение. Парадигма образования в сложном обществе требует усложнения личности в направлении развития компетенций будущего, что актуализирует непрерывность образования и профессионального развития. В этой связи мы видим проблему критически недостаточной интеграции в профессиональной подготовке будущих педагогов предметных знаний, педагогических компетенций и компетенций непрерывного профессионального развития (далее - НПП-компетенции), тогда как качество учителя «можно оценить по его мастерству в своей предметной области и его способности управлять содержанием академического обучения и развивать свой потенциал» [1].

При игнорировании данной проблемы риски заключаются в подготовке педагогов, испытывающих трудности в:

- работе с собственными затруднениями в педагогической деятельности, характер которой непрерывно усложняется;

- решении педагогических задач и проблем образовательной практики, все более непохожих одна на другую в современных условиях;

- выстраивании траектории индивидуального развития в профессии и самоуправляемого продвижения в ней для устойчивой профессиональной идентификации.

Таким образом, тема исследования «Формирование компетенций непрерывного профессионального развития у обучающихся и выпускников направления «Педагогические науки» в условиях академической самостоятельности вуза» предполагает решение проблем:

1) профессиональной подготовки будущих педагогов, функциональность которой обеспечивается системой компетенций на стыке с качествами личности и ценностями непрерывного развития в профессии (*Learn. Unlearn. Relearn*);

2) становления самоуправляемых обучающихся с их естественным непрерывным обучением везде и всегда («Self-guided learners»);

3) формирования непозиционного лидерства в педагогическом сообществе, объясняемого «как практика, включающая в себя навыки, которые можно развить, и стратегии, которые можно освоить» [2];

4) образования для сложного общества с его новой практикой, позволяющей обучающимся приобретать необходимые компетенции для развития, улучшения, реализации потенциала, работы в направлении лучшего будущего (*Becoming*).

Цель исследования - обоснование ресурсов и механизмов развития профессионально-педагогической компетентности на основе интеграции предметных, педагогических и НПП-компетенций при базовой роли последних.

Методы и организация исследования.

Базовый категориальный аппарат нашего исследования включает понятие «*НПП-компетенции*» - комплекс умений будущего педагога для эффективного планирования, контроля и оценки собственных стратегий обучения, подтверждающий готовность и способности к решению профессиональных затруднений и педагогических задач в направлении оптимизации ресурсов и усилий самообразования и самореализации.

В рамках понятийного анализа использованы: 1) процессный, деятельностный, личностно-ориентированный подходы; 2) методы анализа требований работодателей, изучения отечественного и зарубежного опыта, контент-анализа нормативных правовых актов в открытом доступе.

Описание структуры НПП-компетенций, критерии и индикаторы их проявления в деятельности будущего педагога представлены в таблице 1.

Таблица 1 - Рамка НПП-компетенций обучающихся вуза по направлению «Педагогические науки»

Компетенция 1. Определение профессиональных затруднений в профессиональной деятельности и организация деятельности для их конструктивного разрешения	
<i>Критерии</i>	<i>Индикаторы</i>
1.1 Идентификация профессионального затруднения	1.1.1 Проявляет мотивацию и способность к проведению диагностики профессиональной деятельности для выявления профессионального затруднения 1.1.2 Демонстрирует навыки работы с полученными в ходе диагностики результатами для уточнения причин профессионального затруднения 1.1.3 Идентифицирует выявленное затруднение для планирования работы по его устранению в профессиональной деятельности

<p>1.2 Организация деятельности для конструктивного разрешения профессионального затруднения и перехода на профессиональные достижения</p>	<p>1.2.1 Демонстрирует навыки целеполагания для разрешения профессионального затруднения 1.2.2 Определяет опережающий контент развития, условия и способы его применения для решения профессионального затруднения 1.2.3 Проявляет готовность и способность к прогнозированию своего профессионального развития в краткосрочной (1 год), среднесрочной (3 года) и долгосрочной перспективе (5 лет и более) для предупреждения профессиональных затруднений и с фокусом на профессиональные достижения</p>
<p>Компетенция 2. Способность к организации работы с информацией и информационно-коммуникационными технологиями (ИКТ) для профессионального развития - собственного и коллег</p>	
<p>2.1 Отбор и применение информации и ИКТ для профессионально-го развития</p>	<p>2.1.1 Использует ИКТ для отбора требуемого опережающего контента профессионального развития 2.1.2 Применяет методы работы с информацией и ИКТ в качестве собственных стратегий обучения, направленных на решение профессиональных затруднений и профессиональных задач</p>
<p>2.2 Преобразование и создание профессиональной информации, в т.ч. с помощью программного обеспечения</p>	<p>2.2.1 Демонстрирует навыки разработки цифрового учебно-методического обеспечения образовательного процесса как достижение профессионального развития 2.2.2 Демонстрирует навыки использования элементов геймификации в процессе собственного обучения 2.2.3 Создает собственный продукт (учебный, исследовательский, методический) как достижение профессионального развития</p>
<p>2.3 Обмен информацией (профессиональная коммуникация), в т.ч. с использованием цифровых средств коммуникации</p>	<p>2.3.1 Демонстрирует навыки коммуникации в устной и письменной формах для решения задач профессионального общения и взаимодействия 2.3.2 Применяет ресурсы коллаборации, рефлексии и обратной связи для профессионального развития - собственного и коллег 2.3.3 Реализует принципы педагогической этики, академической и исследовательской честности в организации процессов НПП - собственного и коллег</p>
<p><i>Компетенция 3. Самоменеджмент</i></p>	
<p>3.1 Профессиональное развитие и карьерно-образовательный рост</p>	<p>3.1.1 Проектирует индивидуальную траекторию профессионального самообразования 3.1.2 Самостоятельно подбирает и осваивает дополнительные курсы в рамках образовательной программы и курсы повышения квалификации для профессионального развития 3.1.3 Отбирает и применяет ресурсы неформального и информального образования, интегрируя их с формальным образованием</p>

3.2 Профессиональное превосходство педагога	3.2.1 Демонстрирует навыки лидерства, работы в команде, эффективной коммуникации с обучающимися и коллегами 3.2.2 Реализует навыки социокультурной деятельности современного педагога: общественной, научной, спортивной, художественно-эстетической, волонтерской и др. 3.2.3 Способен к саморегуляции, стрессоустойчивости, противостоянию профессиональной деформации личности
<i>Компетенция 4. Мониторинг профессионального развития и карьерно-образовательного роста</i>	
4.1 Анализ динамики результатов профессионального развития и карьерно- образовательного роста	4.1.1 Осуществляет анализ динамики собственного профессионального развития и карьерно-образовательного роста 4.1.2 Оценивает эффективность собственного профессионального развития и карьерно-образовательного роста
4.2 Прогнозирование дальнейшего профессионального развития и карьерно- образовательного роста	4.2.1 Управляет процессами НПП - собственного и коллег - в условиях коллаборативного взаимодействия

Для выявления способностей к саморазвитию проведено анкетирование обучающихся СКУ им. М.Козыбаева (методика В.И.Зверевой, Н.В.Немовой [3], адаптированная нами).

Приведем результаты интерпретации «Групповой портрет магистранта ОП «Педагогика и психология»».

По сумме баллов респонденты в целом активно реализуют потребности в саморазвитии. Вместе с тем качественно-количественный анализ по каждому из утверждений позволяет сформулировать 3 предположения.

Предположение 1. Карьерно-образовательный рост в представлениях респондентов далеко не всегда связан с таким инструментом, как управление саморазвитием. Вероятно, поэтому рефлексия собственной учебной деятельности и чтение профессиональной литературы - менее всего используемые ресурсы. Противоречивость восприятия диалектики карьерно-образовательного роста подтверждает боязнь возрастающей ответственности при обучении в вузе, признаваемая в определенной степени.

Так, максимальный показатель анкеты - 4,87 из 5 баллов - *положительное отношение к карьерно-образовательному росту*. Наряду с этим, утверждение «Я управляю своим саморазвитием, готовя себя к профессии педагога, и это у меня получается» оценено в 3,5 балла, как и утверждение «*Возрастающая ответственность при обучении в вузе меня не пугает*» (на фоне 15-ти утверждений 3,5 - почти самый минимально оцененный: еще меньше - по 3,376. - получили 2 утверждения: «Я рефлексирую свою учебную деятельность, всегда выделяя для этого время» и «Я много читаю по тематике педагогической профессии».

Предположение 2. Предпочтения респондентов связаны с личностными качествами (открытость, самопознание и самооценка, стремление освоить новое) и

влиянием окружения, что составляет, на наш взгляд, личностно-ценностную основу, стимулирующую профессиональное развитие.

Предположение 3. Уровень «и да, и нет» данной выборки утверждений отражает эпизодический характер саморазвития, направленного на профессию.

В рамках статьи нет возможности представить исследуемую диагностику в полном объеме. Но ее результаты подтверждают необходимость интеграции предметных, педагогических и НПР-компетенций при базовой роли последних, т.к. НПР-компетенции «позволяют людям продолжать собственное обучение даже после завершения формального образования. Эти компетенции используются преподавателями для повышения своей профессиональной деятельности и личностного роста» [4].

Цели формирования НПР-компетенций отвечает разработанная нами и используемая пилотно в образовательном процессе (педагогический факультет СКУ им. М.Козыбаева) рабочая тетрадь «Путь к профессии: учись учиться» (*далее - РТ*).

Контент РТ обусловлен диагностируемыми затруднениями и познавательными потребностями студентов и магистрантов направления «Педагогические науки» и предлагает рекомендации по востребованным направлениям неформального обучения: 1) стратегиям эффективного чтения профессиональной литературы, 2) созданию разножанровых текстов академического письма, 3) стратегиям профессионального общения со стейкхолдерами и экспертами в системе образования, 4) организации и видам исследования в профессионально-ориентированной среде, 5) написанию и размещению статьи для участия в конференции, а также в периодических изданиях, 6) подготовке и продвижению образовательного стартапа, 7) выбору ресурсов и методов преодоления учебно-познавательных затруднений, 8) работе с информационно-цифровыми ресурсами, 9) диагностике темпов и результатов непрерывного профессионального развития, 10) участию в конкурсе для трудоустройства в образовательное учреждение.

Таким образом, в процессе работы обучающихся с РТ создается среда комплексного обучения с ее 4-мя компонентами [5]:

1) учебными задачами - целостными аутентичными задачами, основанными на реальных ситуациях подготовки к профессиональной деятельности для интеграции знаний, навыков и установок;

2) поддерживающей информацией, полезной для изучения и выполнения аспектов учебных задач, связанных с решением проблем, обоснованием и принятием решений;

3) процедурной информацией, представляющей алгоритм действий для выполнения учебных задач;

4) частичной практикой - практическими задачами, которые помогают пользователям иметь навыки решения учебных задач.

Еще одним ресурсом для формирования НПР-компетенций студентов и начинающих педагогов выступает созданный нами образовательный канал «Дайджест Books» (*далее - ОК*), размещенный на кроссплатформенной системе мгновенного обмена сообщениями «Telegram».

Основная цель ОК – создание интерактивной информационной площадки по развитию читательской культуры обучающихся, включающей аспекты:

1) предоставление информации посредством мотивирующего аннотирования: регулярно размещаются актуальные бестселлеры (статьи, монографии, исследования, пособия), чтение которых (с применением рекомендуемых стратегий) стимулирует процессы профессионального развития;

2) комментарии и обсуждение по результатам чтения в заинтересованном сообществе: интерактивная организация обсуждения, рефлексии, feed back, что стимулирует критическое и креативное мышление;

3) размещение на ОК продуктов исследования обучающимися (студентами, магистрантами, ППС) рекомендуемых источников, выполненных в рамках СРС и интегрированных с изучением дисциплин;

4) опросы обучающихся и начинающих педагогов (СКУ им. М.Козыбаева, КУ им. Е.Букетова, филиал АО «НЦПК Өрлеу» «ИПР по СКО») - в рамках пилота) по материалам прочитанного для мониторинга влияния чтения на активность в процессах непрерывного профессионального развития;

5) экспресс-встречи (в формате дискуссионной площадки, конференции) читателей для расширения возможностей практического применения актуального читательского материала.

«Дайджест Books» доступен подписчикам на ежедневной основе за счет интеграции различными операционными системами, включая iOS, Android, Windows, macOS и стремится создать полезный, интерактивный опыт для будущих педагогов.

Результаты исследования и их обсуждение.

В системе формирования НПР-компетенций РТ и ОК рассматриваем как *hidden curriculum* - канал передачи образовательного эффекта, выходящего за рамки образовательных стандартов и учебных программ, с предметом передачи- ценностей, социальных установок, традиций, отдельных инноваций, которые определяют прежде всего личностное развитие, специфику процессов социализации и профессиональной идентификации обучающихся [6].

Таким образом, в ситуации, когда «студенты сталкиваются с проблемой организации саморазвития: все потому, что непонятно, с чего начать, или выбранные пути самосовершенствования сложны, неинтересны и не дают быстрых результатов», РТ и ОК становятся информационно-методическим инструментом НПР, т.к. актуализируют в системно-последовательном виде методы саморазвития, знание которых «позволяет начинать и поддерживать эту деятельность студентов – будущих учителей даже при наличии умеренной по силе мотивации к профессиональному росту». При этом принцип работы обучающихся с РТ и ОК «состоит в том, чтобы рассматривать все имеющиеся возможности как определенный ресурс профессионального развития, затем искать возможности использования этих ресурсов в развитии своих способностей и компетенций» [7].

Внедрение РТ «Путь к профессии: учишься учиться» и ОК «Дайджест Books» способствует, прежде всего, переходу «от интуитивного, стереотипного и репродуктивного уровней к исследовательскому и творческому уровням профессиональной компетентности студента» [8], т.к.

1) мотивирует обучающихся - пользователей - к применению более широкого диапазона стратегий собственного обучения: чтению литературы посредством разных техник, формированию пула наиболее комфортных для них методов академического письма, написанию статей для участия в студенческих конференциях, разработке исследовательских проектов, экспертным встречам с практиками для решения педагогических задач и др.;

2) позволяет обучающимся интегрировать обучение для академических достижений с обучением для развития, когда его результаты свидетельствуют в большей степени о вхождении в профессию и имеют долгосрочный интерес (не кратковременный, в рамках занятия или изучения дисциплины) для исполнителей с точки зрения того, чему научился.

Сопровождая работу обучающихся с РТ и ОК, преподаватели приобщают пользователей к мониторингу, рассматриваемому как «метакогнитивное мышление студентов относительно собственного обучения» [5, с. 323]. Ожидаемым результатом становится саморегулируемое (насколько хорошо освоено то или иное направление неформального обучения) и самонаправленное (переход от одного направления по мере освоения к другому) обучение.

Подчеркнем, что для устойчивого самоуправления обучающимися собственным профессиональным развитием саморегулируемое обучение проявляется в явном виде, когда «стратегии и приемы саморегулируемого обучения сами становятся содержанием обучения и преподаются ученикам как любые другие навыки» [9]. Так, в комплекс дескрипторов успеха, формулируемых для оценивания каждой СРС, входит «степень преодоления затруднения при выполнении самостоятельной работы посредством неформального /информального обучения». РТ и ОК актуализируют неявное саморегулируемого обучения, «как результат определенным образом спроектированной среды, стимулирующей учащихся к регулированию своего обучения» [10].

Структура, содержание и языковое оформление РТ и ОК отвечают задачам персонализированного НПП - адресного саморазвития, контент которого 1) обусловлен познавательными затруднениями обучающихся, 2) обоснован исходным уровнем профессиональной подготовки и имеющимися потребностями будущих педагогов, 3) восполняет дефицит осознанных обучающимися профессиональных компетенций, необходимых для профессиональной идентификации.

В этой связи работа обучающихся с РТ и ОК предполагает рефлексивное обучение стратегиям НПП. Обратимся к позиции, значимой для нашего исследования: «Рефлексия стимулирует обучение студентов следующим образом: происходит замедление учебного процесса и появляется время для переосмысления идей; у студентов появляется возможность почувствовать, что они «владеют» своими знаниями и пониманием, потому что принимали участие в их создании; развиваются способности метапознания, когда студенты могут контролировать и осмысливать свое обучение; метакогнитивные способности связаны с эффективным обучением; повышается способность справляться со сложным материалом» [11].

Выводы. Качество профессиональной подготовки будущих педагогов в условиях парадигмы четырехмерного образования (Чарльз Фадель) включает предметные (что преподавать), педагогические (как преподавать) компетенции в интеграции с НПП-компетенциями (как учиться, чтобы преподавать). При этом базовая роль НПП-компетенций определяется тем, что они внутренне присущи педагогам, составляют их неотъемлемое качество, развивают метапознание, востребованное в сложном обществе, непосредственно соотносятся с компетентностью.

Формирование НПП-компетенций становится устойчивым и аутентичным процессом, если протекает в образовательной экосистеме с ее стейкхолдерами профессионального сообщества и объединенными ресурсами для удовлетворения самых разнообразных потребностей будущих педагогов.

Финансирование. Статья подготовлена в рамках научного проекта ИРН АР19678852 «Формирование компетенций непрерывного профессионального развития у обучающихся и выпускников направления «Педагогические науки» в условиях академической самостоятельности вуза» по грантовому финансированию МНиВО Республики Казахстан на 2023-2025 годы.

Список литературы

1. Mardia Hi. Rahman. Professional Competence, Pedagogical Competence and the Performance of Junior High School of Science Teachers/Journal of Education and Practice. - Vol.5, №9, 2014 - с. 75-80.
2. Канай Г., Фрост Д., Закаева Г., Каликова С. Лидерство учителей Казахстана. - Алматы ИД «Жибек Жолы», 2023. - 268 с.
3. Хаврукова Н.Н. Диагностический инструментарий для методических служб и учреждений образования по выявлению профессиональных проблем и запросов педагогов, реализующих задачи воспитания. - Гомель: ГОИРО, 2020. – 29 с.
4. Thwe W.P., Kalman A.K. The regression models for lifelong learning competencies for teacher trainers, 2023. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2405844023009568?pes=vor>
5. Йерун Дж.Г. ван Мариенбор, Пол А. Киршнер. Десять шагов комплексного обучения: Четырехкомпонентная модель дизайна обучения / Пер. с англ. — Астана: Zerde Publishing, 2023. 454 с.
6. Mishina S.V. Strategies for students' lean competencies formation in the educational process of the university <https://iopscience.iop.org/article/10.1088/1742-6596/1691/1/012213/pdf>
7. Mirzagitova A.L. Akhmetov L.G. Self-Development of Pedagogical Competence of Future Teacher / International Education Studies; Vol.8, №3; 2015. Published by Canadian Center of Science and Education. с. 114-121.
8. Yessen B. Omarova, Darkhan Gabdyl-Samatovich Toktarbayeva, Igor Vyacheslavovich Rybina, Aigul Zhanayevna Saliyevaа, Fatima Niyazbekovna Zhumabekovaa, Sholpan Hamzinab, Nursulu Baitlessovaс, Janat Sakenov. Methods Of Forming Professional Competence Of Students As Future Teachers / International journal of environmental & science education. 2016, vol. 11, № 14, с. 6651-6662
9. Чернобай Е.В., Ефимова Е.А., Корешникова Ю.Н., Давлатова М.А. Педагогический дизайн: российская и зарубежная исследовательская повестка. - Национальный исследовательский университет «Высшая школа экономики», Институт образования. М.: НИУ ВШЭ, 2022. - 44 с.
10. Dignath C., Veenman M. V.J. The role of direct strategy instruction and in direct activation of self-regulated learning — Evidence from classroom observation studies // Educational Psychology Review. 2021. Vol. 33. № 2. с. 489–533
11. Шаматов Д., Катаева З., Джейсон Спаркс, Сагинтаева А. Разработка силлабуса: от качества силлабуса к качеству обучения. Методическое пособие. - Нур-Султан: Высшая школа образования Назарбаев Университета, 2022. – 68 с.

References

1. Mardia Hi. Rahman. Professional Competence, Pedagogical Competence and the Performance of Junior High School of Science Teachers//Journal of Education and Practice. - Vol.5, №9, 2014 - pp. 75-80
2. Kanaj G., Frost D., Zakaeva G., Kalikova S. Liderstvo uchitelej Kazahstana. - Almaty ID «ZHibek ZHoly», 2023. - 268 s.
3. Havrukova N.N. Diagnosticheskiy instrumentarij dlya metodicheskikh sluzhb i uchrezhdenij obrazovaniya po vyyavleniyu professional'nyh problem i zaprosov pedagogov, realizuyushchih zadachi vospitaniya. - Gomel': GOIRO, 2020. – 29 s.

4. Thwe W.P., Kalman A.K. The regression models for lifelong learning competencies for teacher trainers, 2023. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2405844023009568?pes=vor>
5. Jerun Dzh.G. van Marienbor, Pol A. Kirshner. Desyat' shagov kompleksnogo obucheniya: CHetyrekhkomponentnaya model' dizajna obucheniya / Per. s angl. — Astana: Zerde Publishing, 2023. 454 s.
6. Mishina S.V. Strategies for students' lean competencies formation in the educational process of the university // Journal of Physics: Conference Series 1691 (2020) [Electronic resource] URL: <https://iopscience.iop.org/article/10.1088/1742-6596/1691/1/012213/pdf>
7. Mirzagitova A.L. Akhmetov L.G. Self-Development of Pedagogical Competence of Future Teacher // International Education Studies; Vol.8, №3; 2015. Published by Canadian Center of Science and Education. pp. 114-121.
8. Yessen B. Omarova, Darkhan Gabdyl-Samatovich Toktarbayeva, Igor Vyacheslavovich Rybina, Aigul Zhanayevna Saliyevaa, Fatima Niyazbekovna Zhumabekovaa, Sholpan Hamzinab, Nursulu Baitlessovac, Janat Sakenov. Methods Of Forming Professional Competence Of Students As Future Teachers // International journal of environmental & science education. 2016, vol. 11, № 14, pp. 51-62
9. Chernobaj E.V., Efimova E.A., Koreshnikova YU.N., Davlatova M.A. Pedagogicheskij dizajn: rossijskaya i zarubezhnaya issledovatel'skaya povestka. - Nacional'nyj issledovatel'skij universitet «Vysshaya shkola ekonomiki», Institut obrazovaniya. M.: NIU VSHE, 2022. - 44 s.
10. Dignath C., Veenman M. V.J. The role of direct strategy instruction and in direct activation of self-regulated learning — Evidence from classroom observation studies /Educational Psychology Review. 2021. Vol. 33. № 2. pp. 489–533
11. SHamatov D., Kataeva Z., Dzhejson Sparks, Sagintaeva A. Razrabotka sillabusa: ot kachestva sillabusa k kachestvu obucheniya. Metodicheskoe posobie. - Nur-Sultan: Vysshaya shkola obrazovaniya Nazarbaev Universiteta, 2022. – 68 s.

¹Мурзалинова А.Ж., ²Сакаева А.Н., ³Уалиева Н.Т., ⁴Кабдирова А.А.,
⁵Мукушева С.Б.

^{1,3}Манаш Қозыбаев атындағы Солтүстік Қазақстан университеті, Қазақстан
^{2,5}Академик Е.А.Бөкетов атындағы Қарағанды университеті, Қазақстан
⁴«Өрлеу» «Біліктілікті арттыру ұлттық орталығы» АҚ филиалы «Кәсіби даму институты», Петропавл, Қазақстан

ҮЗДІКСІЗ КӘСІБИ ДАМУ ҚҰЗЫРЕТТІЛІКТЕРІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ БОЛАШАҚ ПЕДАГОГТЕРДІ КӘСІБИ ТҮРҒЫДА ДАЙЫНДАУДЫҢ НЕГІЗІ РЕТІНДЕ

Аңдатпа. Мақаланың мазмұнын болашақ педагогтердің (базалық ретінде) пәндік және педагогикалық құзыреттіліктерін ықпалдастырудағы үздіксіз кәсіби даму құзыреттіліктерін қалыптастыру бойынша зерттеу материалдары құрайды.

Базалық құзыреттіліктердің критериалды құрылымы ұсынылады, олардың қалыптасуы білім алушылардың академиялық жетістіктерін ынталандырады, демек, кәсіби дайындық сапасына сәйкес келеді.

Ұсынылған интеграциялық ресурстар: өзіндік қиындықтарды жеңу және кәсіби сәйкестендіру қажеттіліктерін жүзеге асыру процестерін басқару агенттері ретінде қарастырылатын өзін-өзі дамыту жұмыс дәптері және білім беру арнасы – болашақ педагогтердің кәсіби даму экожүйесінің функционалдық құралдары ретінде негізделген.

Зерттеу нәтижелері болашақ педагогтердің мамандыққа кедергісіз өтуіне байланысты, бейімделу процестері оқытудың өзіндік стратегияларын жоспарлау, бақылау және бағалау дағдыларымен қамтамасыз етілген. Білім беру парадигмасының ауысуы жағдайында үздіксіз кәсіби даму құзыреттіліктері білім беру саясатын жақсартудың негізі болып табылады.

Түйін сөздер: болашақ педагогтердің кәсіби білімі, үздіксіз кәсіби даму құзыреттіліктері, құзыреттіліктерді біріктіру, сауалнама, өзін-өзі дамыту жұмыс дәптері, білім беру арнасы, өзіндік дамытуды басқару.

¹Murzalina A.Zh., ²Sakaeva A.N., ³Ualiyeva N.T., ⁴Kabdirova A.A.,
⁵Mukusheva S.B.

^{1,3}Kozybayev North Kazakhstan University, Petropavlovsk, Kazakhstan

^{2,5}Karaganda University named after Academician E.A. Buketov, Karaganda,
Kazakhstan ⁴Branch of JSC "National Center for Advanced Training "Orleu" Institute of
Professional Development", Petropavlovsk, Kazakhstan

FORMATION OF CONTINUOUS PROFESSIONAL DEVELOPMENT COMPETENCIES AS BASIC IN PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE TEACHERS

Abstract. The content of the article consists of research materials on the formation of competencies for continuous professional development of future teachers (as basic ones) in integration with subject and pedagogical competencies. The criterial structure of basic competencies is presented in this article. The formation of basic competencies motivates students' academic achievements and, therefore, corresponds to the quality of professional training. Proposed integration resources: Self-development workbook and educational channel. They are justified as functional tools of the ecosystem of professional development of future teachers, who are considered as agents for managing the processes of overcoming their own difficulties and realizing the needs of professional identification. The findings of the study are related to the smooth entry into the profession of future teachers, when the adaptation processes are ensured by the skills of planning, monitoring and evaluating their own teaching strategies. In the context of a shift in the educational paradigm, continuous professional development competencies create the basis for improving educational practice.

Key words: professional education of future teachers, competencies of continuous professional development, integration of competencies, questionnaires, self-development workbook, educational channel, self-management of development.

Сведения об авторах

А. Мурзалинова - доктор педагогических наук, профессор кафедры педагогики и психологии, Северо-Казахстанский университет им. М.Козыбаева, Петропавловск, Казахстан

А. Сакаева – кандидат педагогических наук, ассистент профессора кафедры специального и инклюзивного образования, Карагандинский университет им. Е.А.Букетова, Караганда, Казахстан

Н. Уалиева - доктор философии (PhD) по направлению «Педагогика и психология», старший преподаватель кафедры теории и методики начального и дошкольного образования, Северо-Казахстанский университет им. М.Козыбаева, Петропавловск, Казахстан

А. Кәбдірова – магистр, заместитель директора филиала АО «НЦПК «Өрлеу» ИПР по СКО», Петропавловск, Казахстан

С. Мұқушева – кандидат педагогических наук, заведующий кафедрой дошкольной и психолого-педагогической подготовки, Карагандинский университет им. Е.А.Букетова, Караганда, Казахстан

Авторлар туралы мәліметтер

А. Мурзалинова – педагогика ғылымдарының докторы, «Педагогика және психология» кафедрасының профессоры, Манаш Қозыбаев атындағы Солтүстік Қазақстан университеті, Петропавл, Қазақстан

А. Сакаева – педагогика ғылымдарының кандидаты, [арнайы және инклюзивті білім беру кафедрасы](#)ның профессордың ассистенті, Академик Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды университеті, Қарағанды, Қазақстан

Н. Уәлиева - «Педагогика и психология» бағыты бойынша PhD докторы, "[Бастауыш және мектепке дейінгі білім беру теориясы мен әдістемесі](#)" кафедрасының аға оқытушысы Манаш Қозыбаев атындағы Солтүстік Қазақстан университеті, Петропавл, Қазақстан

А. Кәбдірова – магистр, Өрлеу» «БАҰО» АҚ филиалы «Солтүстік Қазақстан облысы бойынша КДИ» директордың орынбасары, Петропавл, Қазақстан

С. Мұқушева – педагогика ғылымдарының кандидаты, [мектепке дейінгі және психологиялық-педагогикалық даярлық кафедрасы](#)ның менеджері, Академик Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды университеті, Қарағанды, Қазақстан

Information about authors

A. Murzalinova - Doctor of Pedagogical Sciences, Professor of the Department of Pedagogy and Psychology, M. Kozybaev North Kazakhstan University, Petropavlovsk, Kazakhstan

A. Sakaeva – Candidate of Pedagogical Sciences, Assistant Professor of the Department of Special and Inclusive Education, Karaganda University named after. E.A. Buketova, Karaganda, Kazakhstan

N. Ualieva - Doctor of Philosophy (PhD) in the direction of "Pedagogy and Psychology", senior lecturer at the Department of Theory and Methodology of Primary and Preschool teaching, M. Kozybaev North Kazakhstan University, Petropavlovsk, Kazakhstan

A. Kabdirova – master’s degree, deputy director of the branch of JSC “NCPD “Orleu” IPD for North Kazakhstan region”, Petropavlovsk, Kazakhstan

S. Mukusheva – Candidate of Pedagogical Sciences, Head of the Department of Preschool and Psychological-Pedagogical Training, Karaganda University named after. E.A. Buketova, Karaganda, Kazakhstan

¹Медешова А.Б., ¹Акимова С.М., ²Курмашева Д.Н.

¹Западно-Казахстанский университет им. М. Утемисова, ²Гимназия №42 «Ақ ниет»

ДИСТАНЦИОННОЕ ОБУЧЕНИЕ В ВУЗЕ: ПРЕИМУЩЕСТВА И НЕДОСТАТКИ

Аннотация. В настоящее время очевидно, что накопление знаний само по себе утратило былое значение, поэтому задача развития потребностей и способностей человека состоит не только в самостоятельном получении и обновлении знаний, но и осуществлении этого процесс непрерывно на протяжении всей жизни. Одним из преимуществ дистанционного обучения, является гибкий график обучения, студент самостоятельно определяет в каком режиме и когда выполнять задания. Слабые стороны дистанционного обучения проявляются в отсутствии взаимодействия между преподавателем и учениками, что приводит к снижению мотивации и самодисциплины, которые необходимы для дистанционного обучения.

В статье представлены результаты социологического исследования, проведенного среди преподавателей и студентов с целью выявления преимуществ и недостатков дистанционного обучения. выявление потенциальных проблем и трудностей в работе преподавателя и студента.

Ключевые слова: дистанционное обучение, высшее образование, профессиональное образование, теория дистанционного образования, подготовка специалистов.

Введение

В последние годы во всем мире наблюдается тенденция социально-экономических изменений в обществе, что, в свою очередь, требует абсолютно новых подходов в обучении при подготовке специалистов. Если раньше человек ориентировался на принцип «обучение на всю жизнь», то сейчас пришло время парадигмы «образование через всю жизнь» и это сразу отражается в современной системе образования. Последние десятилетия, обусловленные информатизацией образования, повлекли за собой разработку методики профессионального образования в дистанционном обучении. В Казахстане развитие дистанционного обучения пришлось на период 90-х годов XX века.

На сегодняшний момент в поле зрения ученых попадают такие вопросы как разработка общей теории дистанционного образования, а также изучение опыта отечественных и зарубежных исследователей. Неиссякаемый интерес к данным темам обусловлен связью дистанционного обучения с проектированием такой системы образования, которая в рамках глобализации всех процессов, протекающих в обществе, «должна предоставлять человеку разнообразные наборы образовательных услуг, позволяющих учиться без отрыва от основного вида деятельности» [1].

В современном мире образования учеными активно ведется работа над таким актуальным вопросом как – разработка и внедрение общей теории дистанционного образования, на основе опыта не только отечественных, но и зарубежных исследователей. Столь пристальный интерес к данной проблематике связан с тем, что дистанционное обучение неотрывно связано с проектированием системы образования, которая, в современных реалиях глобализации общества и всех его процессов «должна

предоставлять человеку разнообразные наборы образовательных услуг, позволяющих учиться без отрыва от основного вида деятельности» [1].

Материалы и методы

Согласно «Правилам организации учебного процесса по дистанционному обучению и в форме онлайн-обучения по образовательным программам высшего и (или) послевузовского образования в РК» дистанционное обучение – обучение, осуществляемое при взаимодействии педагога и обучающихся на расстоянии, в том числе с применением информационно-коммуникационных технологий и телекоммуникационных средств [2].

В своих исследованиях Игнатович Т. В. считает, что дистанционные образовательные технологии – это форма обучения, а электронное обучение – это средство обучения, которое осуществляется с помощью цифровой техники и телекоммуникационных систем и позволяет получать знания с помощью виртуальных сред [3].

Как показывают в своих исследованиях Де Паэпе, Чжу и Деприк, у дистанционного обучения есть свои сильные и слабые стороны. Сильные стороны дистанционного обучения – это самостоятельное обучение, свобода во времени и местонахождении, что обуславливает экономию времени (отсутствуют поездки между домом и местом обучения), а также тот факт, что обычно, у курса дистанционного обучения стоимость меньше. К слабым сторонам можно отнести чувство обособленности, проблемы с поддержкой мотивации, отсутствие личностных коммуникаций, трудности с получением немедленной обратной связи, необходимость в качественном доступе к технологиям связи, а также определенные сложности с аккредитацией [4]. Алахмари А., рассматривая дистанционное обучение, выделяет такие преимущества, как тайм-менеджмент и цифровой контент, который доступен к изучению в любое время [5]. Как и в традиционном обучении, у каждого задания есть ограничения во времени выполнения, но студенты, дистанционной формы обучения, вольны сами решать, когда они выполнят свою работу [6].

Сингх В., Турман А. в своих исследованиях отмечают, что дистанционное обучение определяется как «обучение в синхронной или асинхронной среде» с использованием различных устройств (например, мобильных телефонов, ноутбуков и т.д.). Имея интернет-доступ студенты могут находиться где угодно (независимо), чтобы учиться и взаимодействовать с преподавателями и другими студентами [7]. Яшина Л.Т. в своей научной статье «Дистанционное обучение в университете: содержание и технологии» рассматривает дистанционное обучение как возможность получения профессионального образования в более короткие временные сроки с учетом индивидуальных наклонностей студента, возможность получения образовательных услуг в удобное время и независимо от расположения учебного заведения, возможность совмещать получение образовательных услуг и работу, использование огромного количества источников информации, широкое использование информационных и телекоммуникационных технологий [8].

Пандемия коронавируса ярко оголила проблемы, связанные с внедрением и использованием дистанционного обучения. Некоторые авторы выделяют финансовые, технические, юридические, методические проблемы, а также проблемы подготовки учителей и преподавателей к созданию электронных средств - ЦОР, MOOK [9].

Финансовые и технические вопросы связаны с дорогой стоимостью создания и технической поддержкой ЦОР, MOOK, с необходимостью пропаганды, продвижению разных платформ среди преподавателей, учащихся и студентов.

Юридические проблемы чаще всего связано с авторским правом на использование различных ресурсов, в том числе и мультимедиа в предлагаемых курсах.

Также важным вопросом является дидактическое и методическое обеспечение разработки ЦОР, МООК. Именно от уровня дидактической, методической и цифровой компетенции преподавателей зависит качество разработанных курсов.

В 2019 году исследователи Тажигулова А., Артыкбаева Е.В. провели исследование в виде опроса 128 преподавателей университетов Казахстана. Ими было установлено, что, к сожалению, «в среднем более 90 % преподавателей из опрошенных не имеют представления о платформах МООК» [10]. Также было выявлено, что для онлайн-занятий большая часть преподавателей использует программу Skype (систематически применяют 27,3%, эпизодически – 7,8% опрошенных); ZOOM (систематически применяет 5,5% преподавателей, эпизодически – 6,3 % респондентов); TrueConf и Microsoft NetMeeting эпизодически используют 6,3 % и 10,2 % опрошенных соответственно; для вебинаров преподаватели используют CommFort (3 человека), приложения Adobe Connect, Cisco WebEx, YouTube, Mirapolis Virtual Room, ClickMeeting (по 1 человеку). Можно утверждать, что в результате экстренного перехода на дистанционный формат во время пандемии значительная часть преподавателей университетов Казахстана освоили приложения ZOOM, Майкрософт Тимс, Ютуб и др.

Результаты и обсуждения

В рамках исследования стояла задача выяснить отношение ППС и студентов к организации дистанционного обучения в вузах РК. Для анкетирования были выбраны 2 региональных вуза, их названия намеренно не упоминаются в исследовании, чтобы исключить предвзятое отношение и некоторый субъективизм в оценках анкетирования.

В цели анкетирования входило: 1) изучить отношение педагогов к дистанционному образованию; 2) изучить отношение студентов к дистанционному образованию; 3) выделить положительные и отрицательные стороны работы в дистанционном формате; 4) выявить возможные проблемы и трудности в работе преподавателя и студента; 5) выявить тенденции перехода от дистанционной формы обучения к part-time обучению.

Социологический опрос включает 15 вопросов и состоит из 3 частей: 1) общая информация о респонденте 2) техническая возможность для осуществления дистанционной работы/учебы и использование программного обеспечения; 3) отношение респондентов к дистанционному обучению и определение путей его трансформации;

Первый блок имеет разные вопросы для преподавателей и студентов. Здесь необходимо было ранжировать студентов по возрасту, форме обучения, образовательной программе. Преподавателей в свою очередь нужно было разделить по следующим категориям: по принадлежности кафедре, по ученой степени, форме проведения занятий, по возрасту. Данные категории помогут в дальнейшем провести анализ зависимости возрастных ограничений на отношение к дистанционной форме обучения, также направленность ОП тоже имеет немаловажно значение на технические навыки использования ДО. Было опрошено около 20 преподавателей и 40 студентов. Возрастные градации преподавателей составили 19% (от 25 до 35 лет), 60% (от 35 до 45 лет), 21% (от 45 до 55 лет), 5 кандидатов наук, доцентов. Возраст студентов составил в большей мере 85% до 20 лет.

Следующий блок вопросов был ориентирован на выявление технических возможностей для проведения занятий в дистанционной форме. Здесь необходимо было отразить техническое оснащение пользователей, а именно вид используемой связи для

доступа к Интернет, наличие компьютерной и иной техники, необходимость дополнительного оборудования. Сюда вошли такие вопросы как:

1. Какой вид связи вы используете для доступа в Интернет? (мобильная связь, выделенная линия, другое).
2. Имеется ли у вас личный компьютер, ноутбук, планшет?
3. Требуется ли вам дополнительно принтер, сканер или другое оборудование для занятий?

Результат опроса показал, что у большей части опрошенных преподавателей, так и студентов есть возможность выхода в Интернет посредством выделенной линии или мобильной связи. Подавляющее большинство (85 % студентов и 85,7% педагогов) использует для занятий персональный компьютер или ноутбук.

Использование программного обеспечения, а именно владение компьютерными программами для выхода в интернет, начиная от браузера до специализированных платформ, обеспеченность такими платформами ВУЗа, использование сторонних бесплатных платформ и порталов.

1. Опыт работы с какой платформой дистанционного обучения вы имеете?
2. Какие дополнительные программы или службы необходимы по вашему мнению при дистанционном обучении?

При ответе на первый вопрос большинство респондентов, как среди преподавателей, так и среди студентов, указали платформы ZOOM (50%) и Google Meet (39%), Moodle LMS (25%), Google Classroom (18%).

Вопросы третьего блока связаны с выявлением достоинств и недостатков по мнению респондентов, также с отношением к дистанционному обучению в целом.

1. Какие преимущества есть в дистанционном обучении?
2. Какие недостатки есть в дистанционном обучении?
3. Какие элементы дистанционного обучения Вы считаете наиболее эффективными?
4. Оцените Ваше отношение к новым функциям преподавателя при переходе на дистанционное обучение
5. Оцените уровень Вашего взаимодействия с преподавателем в процессе дистанционного обучения.
6. Как изменилось Ваше эмоциональное состояние в период обучения в дистанционной форме?
7. Ваши пожелания преподавателям по организации образовательного процесса в дистанционной форме.

Большинство респондентов отметили экономичность дистанционного образования (48% студентов и 57,1% преподавателей) (Рис. 1). Использование современных методов обучения стало также наиболее частым ответом для преподавателей, в то время как для студентов это преимущество оказалось на предпоследнем месте. Также немаловажным преимуществом, отмеченными всеми участниками опроса, выступило индивидуальный темп обучения (среди студентов 36%, среди преподавателей 28,6%).

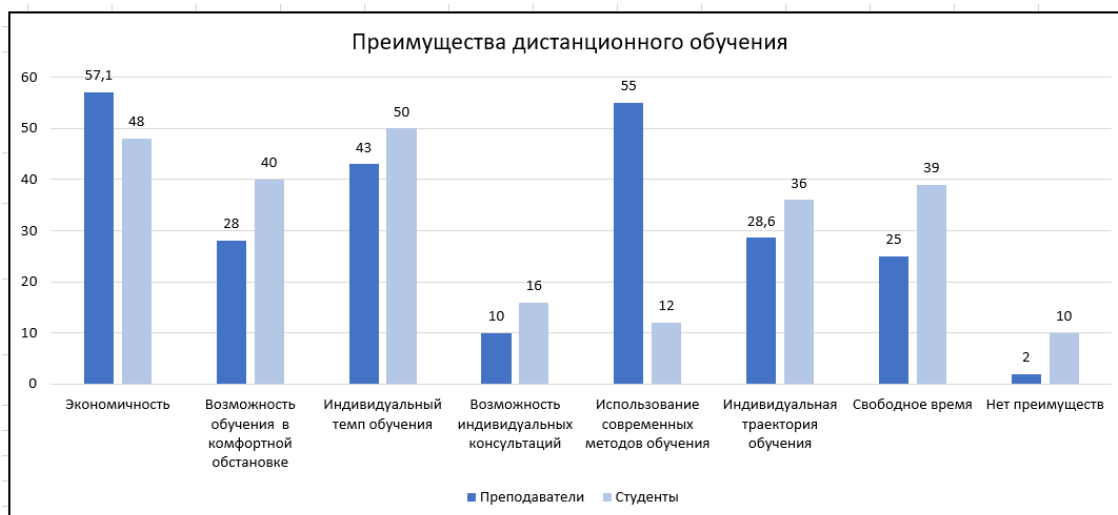

Рис. 1. Преимущества дистанционного обучения

Отвечая на вопрос о недостатках дистанционного обучения, преподаватели и студенты были едины во мнении, что одним из существенных минусов данного вида обучения является отсутствие прямого контакта преподавателя и студента. Пункт «Технические сложности» также получил существенное количество голосов (42% у студентов и 35% у преподавателей). «Высокая трудоемкость» также была выбрана большинством участников опроса (44% студентов и 77,1% преподавателей). Следующий уточняющий вопрос показал, что почти 80% преподавателей отметили увеличение времени на подготовку к занятиям, а также проверку заданий. Тогда как не все студенты отметили увеличение времени на выполнение заданий – 50%.

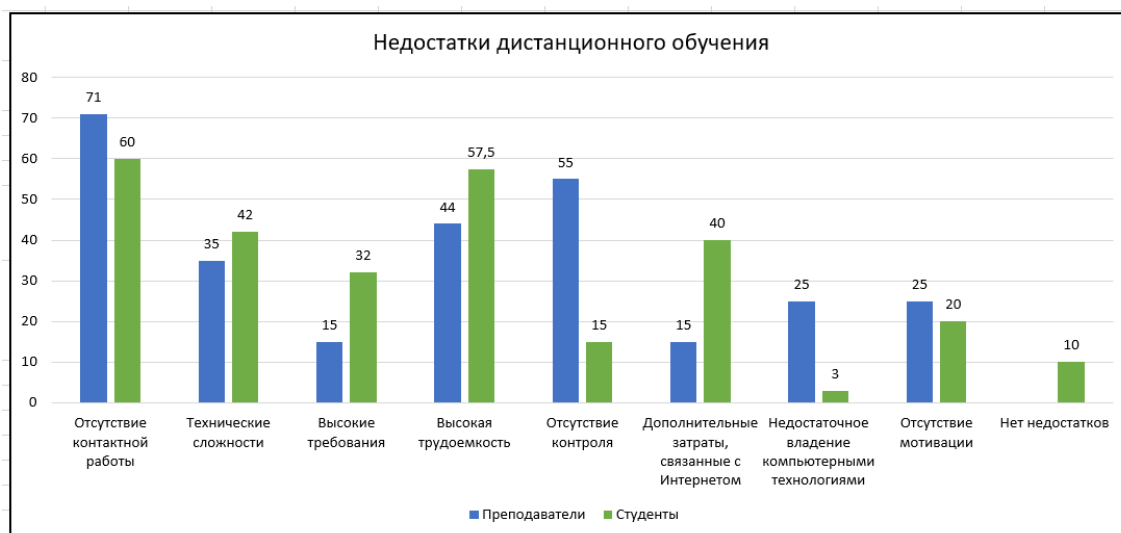

Рис. 2. Недостатки дистанционного обучения

Если бы преподаватели смогли выбрать форму обучения, то 50% выбрали бы очное образование с элементами дистанционного обучения, 38,2% выбрали бы только очное обучение, ни один из преподавателей не выбрал бы полностью дистанционный формат, остальные затруднились с ответом. Студенты в общей массе тоже придерживаются смешанного типа обучения (55%), только очное обучение выбрали 25%, полностью дистанционное – 15%, остальные затруднились ответить. Ранжирование по возрасту показало, что студенты младших курсов (возрастная категория до 20 лет) в большей

степени привержены к традиционному очному формату обучения. Данный показатель в большей степени, по мнению авторов, связан с интересом к студенческой жизни и потребностью в общении, чем с оценкой качества образования. Смешанное обучение особенно востребовано среди студентов старших курсов, которые чаще всего совмещают учебу и работу.

Выводы.

Проведенное исследование является ценным материалом для поиска новых инструментов и педагогических методик при реализации и обеспечении качественного учебного процесса в дистанционном формате. В ходе анализа результатов исследования было выявлено действительное отношение студентов и преподавателей к дистанционному обучению, а также была сделана попытка определить настрой респондентов на возможное дистанционное обучение в будущем.

Перспективой дальнейших исследований может стать применение смешанной формы дистанционного и очного обучения, благодаря чему могут быть устранены недостатки дистанционного обучения, а также внедрение новых концепций, в основе которых лежит задача повышения интерактивности за счет обеспечения эффективности коммуникативного взаимодействия участников образовательного процесса.

Информация о финансировании

Данная статья подготовлена в рамках проектно-целевого финансирования МОН РК АР14872018 «Part-time обучение в условиях цифровизации профессионального образования».

Список литературы

1. Инновационные технологии российского и зарубежного образования: коллективная монография [Текст]/ под. ред. Нагорновой А.Ю. – Ульяновск: Зебра. – 2018. – С. 653.
2. Приказ Министра науки и высшего образования Республики Казахстан от 7 августа 2023 года № 397 о внесении изменений в «Правила организации учебного процесса по дистанционному обучению и в форме онлайн-обучения по образовательным программам высшего и (или) послевузовского образования». [Электронный ресурс]. – URL: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/V1500010768>.
3. Игнатович Т.В. Использование интерактивных приложений в курсе РКИ (элементарный и базовый уровни) [Текст] // Материалы международной научной конференции «Китайско-белорусские языковые, литературные и культурные связи: история и современность». – Минск: Издательство БГУ. – 2019. – С. 257-262.
4. De Paere, L., Zhu, C., & Depryck, K. Online Dutch L2 learning in adult education: Educators' and providers' viewpoints on needs, advantages and disadvantages [Text] // Open Learning, – 2018. – 33(1). – P. 18-33. – URL: <https://doi.org/10.1080/02680513.2017.1414586>
5. Alahmari, A. The state of distance education in SaudArabia [Text] // Quarterly Review of Distance Education, – 2017. – 18(2). – P. 91-98.
6. Different Types of Distance Learning. [Electronic resource]. – URL: <https://www.campusexplorer.com/college-advice-tips/7021E31E/Different-Types-of-Distance-Learning/>.
7. Singh V., Thurman A. How many ways can we define online learning? A systematic literature review of definitions of online learning (1988-2018) [Text]// American Journal of Distance Education. – 2019. – V. 33. – P. 289-306.

8. Yashina L.I. (2019). Distance Learning at the University: Content and Technologies [Text] //Vestnik Surgutskogo Gosudarstvennogo Pedagogicheskogo universiteta [Bulletin of the Surgut State Pedagogical University]. – 1 (58), 142-147.

9. Джусубалиева Д.М., Мынбаева А.К., Мамбетказиев А.Е. Дидактические средства дистанционного обучения: проблемы и перспективы [Текст]//Вестник КазНПУ им. Абая, серия «Педагогические науки». – 2020. – №2(66). – С. 95-102.

10. Тажигулова А., Артыкбаева Е.В. Проблемы применения дистанционных образовательных технологий в высшем образовании Казахстана [Текст]//Вестник КазНУ. Серия «Педагогические науки». – 2020. - №1. – С. 116-127.

References

1. Innovacionny`e tekhnologii rossijskogo i zarubezhnogo obrazovaniya [Innovative technologies of Russian and foreign education]: kollektivnaya monografiya [Text] / pod. red. Nagornovoj A.Yu. – Ulyanovsk: Zebra. – 2018. – S. 653.

2. Prikaz Ministra nauki i vysshego obrazovaniya Respubliki Kazakhstan ot 7 avgusta 2023 goda №397 o vnesenii izmenenij v «Pravila organizacii uchebnogo processa po distancionnomu obucheniyu i v forme onlajn-obucheniya po obrazovatel`ny`m programam vysshego i (ili) poslevuzovskogo obrazovaniya» [Order of the Minister of Science and Higher Education of the Republic of Kazakhstan dated August 7, 2023 No. 397 on amendments to the "Rules for organizing the educational process for distance learning and in the form of online training in educational programs of higher and (or) postgraduate education"]. – [Electronic resource]. – URL:<https://adilet.zan.kz/rus/docs/V1500010768>.

3. Ignatovich T.V. Ispol`zovanie interaktivny`kh prilozhenij v kurse RKI (e`lementarny`j i bazovy`j urovni) [Using interactive applications in the RCT course (elementary and basic levels)] [Text] // Materialy` mezhdunarodnoj nauchnoj konferenczii «Kitajsko-beloruskie yazykov`e, literaturny`e i kul`turny`e svyazi: istoriya i sovremennost`». – Minsk: Izdatel`stvo BGU, – 2019. – S. 257-262.

4. De Paepe, L., Zhu, C., & Depryck, K. (2018). Online Dutch L2 learning in adult education: Educators' and providers' viewpoints on needs, advantages and disadvantages [Text] /Open Learning, – 2018. – 33(1). – P. 18-33. – URL: <https://doi.org/10.1080/02680513.2017.1414586>

5. Alahmari, A. The state of distance education in SaudArabia [Text] // Quarterly Review of Distance Education, – 2017. – 18(2). – P. 91-98.

6. Different Types of Distance Learning. [Electronic resource]. – URL: <https://www.campusexplorer.com/college-advice-tips/7021E31E/Different-Types-of-Distance-Learning/>.

7. Singh V., Thurman A. How many ways can we define online learning? A systematic literature review of definitions of online learning (1988-2018) // American Journal of Distance Education. – 2019. – V. 33. – 4 – 289-306.

8. Yashina L.I. (2019). Distance Learning at the University: Content and Technologies/ //Vestnik Surgutskogo Gosudarstvennogo Pedagogicheskogo universiteta [Bulletin of the Surgut State Pedagogical University]. – 2019. – 1 (58) 142-147.

9. Dzhusubalieva D.M., Mynbaeva A.K., Mambetkaziev A.E. Didakticheskie sredstva distancionnogo obuchenija: problemy i perspektivy [Didactic means of distance learning: problems and prospects] [Text] //Vestnik KazNPU im. Abaja, serija «Pedagogicheskie nauki». – 2020. – №2(66). – S. 95-102.

10. Tazhigulova A., Artykbaeva E.V. Problemy primenenija distancionnyh obrazovatel`nyh tehnologij v vysshem obrazovanii Kazahstana [Problems of application of

distance learning technologies in higher education in Kazakhstan] [Text] //Vestnik KazNU. Serija «Pedagogicheskie nauki». – 2020. - №1. – S. 116-127.

¹Медешова А.Б., ¹Акимова С.М., ²Курмашева Д.Н.

¹Махамбет Өтемісов атындағы Батыс Қазақстан университеті

²№42 "Ақ ниет" гимназиясы

УНИВЕРСИТЕТТЕ ҚАШЫҚТЫҚТАН ОҚЫТУ: АРТЫҚШЫЛЫҚТАРЫ МЕН КЕМШІЛІКТЕРІ

Андатпа. Қазіргі уақытта тек білімнің жиынтығы өзінің бұрынғы құндылығын жоғалтқаны белгілі болды. Сондықтан адамның қажеттіліктері мен дағдыларын дамыту міндеті тек білімді өз бетінше алу және жаңарту ғана емес, сонымен бірге бұл процесті өмір бойы үздіксіз жүзеге асыру болып табылады. Қашықтан оқытудың тиімділігі негізінен студенттердің оқу материалдарымен өздеріне қажетті режимде және көлемде алуға мүмкіндік беруінде. Сонымен қатар, қашықтан оқытудың әлсіз жақтары оқытушы мен студенттердің байланыс жұмысының жоқтығынан, демек, тәрбиелік әсердің жоқтығынан, қашықтан оқыту кезінде қажетті студенттердің мотивациясы мен өзін-өзі тәрбиелеп дамытудан көрінеді.

Мақалада қашықтан оқытудың оң және теріс аспектілері туралы мұғалімдер мен студенттер арасындағы социологиялық сауалнаманың нәтижелері берілген, оның мақсаттары мұғалімдер мен студенттердің қашықтан оқытуға көзқарасын зерттеу, қашықтан жұмыс істеудің оң және теріс аспектілерін көрсету, мұғалім мен оқушы жұмысындағы мүмкін проблемалар мен қиындықтарды анықтау.

Кілтті сөздер: қашықтан оқыту, жоғары білім, кәсіптік білім, қашықтықтан білім беру теориясы, мамандарды даярлау.

¹Medeshova A.B., ¹Akimova S.M., ²Kurmasheva D.N.

¹Mahambet Utemisov West Kazakhstan University

²Gymnasium №42 «Ak niet»

DISTANCE LEARNING AT THE UNIVERSITY: ADVANTAGES AND DISADVANTAGES

Abstract. Currently, it is becoming obvious that the accumulation of knowledge itself has lost its former value, therefore, the task of developing the needs and skills of a person is put forward not only to independently extract and update knowledge, but also to carry out this process continuously throughout life. The effectiveness of distance learning largely lies in the fact that students have the opportunity to work with educational materials in a mode and volume that suits them. At the same time, the weaknesses of distance learning are manifested in the lack of contact work between the teacher and the trainees, and hence the educational impact, in the development of motivation and self-discipline among students necessary for distance learning.

The article presents the results of a sociological survey of teachers and students on the positive and negative sides of distance learning, the purpose of which was to study the attitude of teachers and students to distance learning, highlighting the positive and negative sides when

working in a distance format, identifying possible problems and difficulties in the work of a teacher and a student.

Keywords: distance learning, higher education, vocational education, theory of distance education, training of specialists.

Сведения об авторах

Медешова Айгүль Бактығалиевна - к.п.н., доцент образовательных программ по подготовке учителей информатики и IT специалистов, Западно-Казахстанский университет им. М. Утемисова, г. Уральск, Казахстан; e-mail: medeshovaa@mail.ru

Акимова Сауле Муратовна - магистр, старший преподаватель образовательных программ по подготовке учителей информатики и IT специалистов, Западно-Казахстанский университет им. М. Утемисова, г. Уральск, Казахстан; e-mail: saule.akim@mail.ru

Курмашева Динара Наримановна - учитель информатики, магистр, гимназия №42 «Ақ ниет», г. Уральск, Казахстан; e-mail: kurmashevadin@mail.ru

Авторлар туралы мәліметтер

Медешова Айгүл Бактығалиқызы – п.ғ.к., информатика және IT мамандарын даярлаудың білім беру бағдарламаларының доценті; М.Өтемісов атындағы Батыс Қазақстан университеті, Орал, Қазақстан; e-mail: medeshovaa@mail.ru

Әкімова Сәуле Мұратқызы - магистр, информатика және IT мамандарын даярлау жөніндегі білім беру бағдарламаларының аға оқытушысы, М.Өтемісов атындағы Батыс Қазақстан университеті, Орал, Қазақстан; e-mail: saule.akim@mail.ru

Кұрмашева Динара Нариманқызы – магистр, информатика пәнінің мұғалімі, №42 "Ақ ниет" гимназиясы; e-mail: kurmashevadin@mail.ru

Information about authors

Aigul Medeshova - Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of Educational Programs for the Training of Teachers of Informatics and IT Specialists, M. Utemisov West Kazakhstan University, Uralsk, Kazakhstan; e-mail: medeshovaa@mail.ru

Saule Akimova - Master's Degree, Senior Lecturer of Educational Programs for the Training of Teachers of Informatics and IT Specialists, West Kazakhstan University named after M.Utemisov, Uralsk, Kazakhstan; e-mail: saule.akim@mail.ru

Dinara Kurmasheva - Computer Science Teacher, Master's Degree, Gymnasium №42 «Ak niyet», Uralsk, Kazakhstan; e-mail: kurmashevadin@mail.ru

Құрметті авторлар!

Біздің журналда жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру саласындағы өзекті мәселелерге арналған өз материалдарын орналастыруға қатысуға шақырамыз.

"Қазақстанның жоғары мектебі" журналы" келесі бағыттар бойынша ғылыми және практикалық мақалалар жариялауды жүзеге асырады:

- Жоғары білім беру саласындағы білім беру саясаты
- Жоғары білім сапасын қамтамасыз ету мәселелері
- Жоғары білім беруді цифрландыру
- Жоғары білім беруді интернационалдандыру
- Жоғары білім берудегі оқыту мен оқытудың әдістері мен стратегиялары
- Болон процесі және қазақстандық университеттер

Мақсатты аудитория

Қазақстанның жоғары оқу орындарының, ғылыми-зерттеу институттарының, талдау және қоғамдық білім беру ұйымдарының зерттеушілері, талдаушылары және білім беру практиктері үшін, сондай-ақ қазіргі қоғамдағы жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білімнің даму проблемаларына қызығушылық танытатын оқырмандардың кең ауқымы үшін ғылыми-талдамалық басылым.

Авторларға арналған ережелер

Журнал тоқсан сайын қазақ, орыс және ағылшын тілдерінде шығарылады. Плагиатты анықтау жағдайларын қоса алғанда, ғылыми нәтижелердің сенімділігі мен маңыздылығы және жұмыстардың ғылыми мазмұнының өзектілігі үшін авторлар жауапты болады.

Журналда жариялауға ғылыми мақалалар, конференциялар, диссертациялық кеңестердің жұмысы туралы хабарламалар, рецензиялар қабылданады. Жарияланатын ғылыми мақалалар (соның ішінде рецензиялар) журналдың тақырыптық бағытына сәйкес келуі тиіс.

Ғылыми мақала бұрын жарияланбаған және жаңалығы бар авторлық әзірлемелерді, қорытындыларды, ұсынымдарды қамтитын; немесе жалпы тақырыппен байланысты бұрын жарияланған ғылыми мақалаларды қарауға арналған (жүйелі шолу) ғылыми зерттеудің, эксперименттік немесе талдамалық қызметтің өз қорытындыларын және аралық немесе түпкілікті нәтижелерін баяндау болып табылады.

Редакцияға келіп түскен мақалалар қос "соқыр" рецензиялау рәсімінен өтеді. Рецензиялау рецензенттер үшін және мақала авторлары үшін жабық болып табылады. Рецензент мақалаға түзетулер енгізу қажеттілігін көрсеткен жағдайда автор үш күн ішінде жаңартылған материалды түзетіп, редакцияға жіберуі қажет. Рецензенттердің оң бағасын алған мақалалар журналдың редакциялық алқасына талқылауға және бекітуге жіберіледі. Теріс рецензиясы бар мақалалар қайта қарауға қабылданбайды.

Журналда жариялау үшін жұмыс мәтінін ұсына отырып, автор берілген мақаланың басқа ғылыми басылымда қарастырылмауын қамтамасыз етеді. Автор басқа мақаладан алынған барлық мәтіндер, кестелер, диаграммалар, иллюстрацияларды тиісті түрде рәсімдеуге міндетті. Басқа автордың мәтінін пайдалану, автордың нұсқауынсыз дәйексөздерді ойнату, басқа зерттеулердің нәтижелерін өзгерту, плагиат кез-келген түрде қабылданбайды. Ғылыми плагиатты анықтау және оның алдын алу мақсатында "ғылыми плагиатты анықтау және оның алдын алу жөніндегі қызметті ұйымдастыру туралы Ережеге" сәйкес журнал редакциясы жариялауға ұсынылған мақалалардың антиплагиатына тексеру жүргізеді. Мәтіннің өзіндік ерекшелігі кемінде 70% болуы

керек. Плагиат анықталған жағдайда редакциялық алқа мақаланы жариялаудан бас тартуға және авторға кезекті мақаланы қабылдаудан бас тартуға құқылы.

Авторлар редакция мен рецензенттердің жұмысына құрметпен және түсіністікпен қарап, көрсетілген кемшіліктерді уақтылы жоюы тиіс.

Мақала жазуға қойылатын талаптар

"Қазақстанның жоғары мектебі" ғылыми-теориялық журналында материалдар жариялау. "Open Journal System - ғылыми мақалаларды онлайн-беру және рецензиялау жүйесін пайдалана отырып жүзеге асырылады. Тіркеу немесе авторизация "материалды жіберу" бөлімінде қол жетімді. Журнал сайты <https://highedujournal.kz>

Мақалаларды ресімдеу тәртібі

Мақала келесі ережелерге сәйкес ресімделуі тиіс: жоғарғы сол жақ бұрышында – FTAMP, бос жолдан кейін, ортасында авторлардың тегі және аты-жөнінің инициалы, ғылыми дәрежесі мен ғылыми атағы (қысқартусыз, толық жазылуы қажет), төменірек ЖОО-ның немесе ғылыми мекеменің атауын, мемлекет пен қала атауын жазу керек. Ортасында бос жолдан кейін мақаланың атауы бас әріптермен жазылады. Бос жолдан кейін, парақтың ені бойынша бос жолдан кейін – аңдатпа (100-200 сөз аралаығында) және 5-7 кілттік сөздер және бос жолдан кейін, мақаланың мәтіні жазылады. Мақаланың соңында бос жолдан кейін әдебиет тізімі көрсетіледі. Әрі қарай, аударылған әдебиеттер тізімі.

Мақала атауы, авторлардың толық аты-жөні, аңдатпа және кілт сөздер үш тілде (қазақ, орыс, ағылшын) болуы тиіс. Аударма сапалы және мамандар тарапынан орындауы керек. Жеке парақта авторлардың толық аты-жөні, ғылыми (академиялық) дәрежелері мен ғылыми атақтары (бар болса), лауазымы, кафедра, ұйым, қызметтік мекен-жайлары, теле-фондары және e-mail адресі толық көрсетіледі.

Аңдатпа орыс, қазақ және ағылшын тілдерінде 100-200 сөзден тұрып, мақаланың мазмұнын көрсету керек, себебі көптеген оқырмандар үшін бұл зерттеу туралы негізгі ақпарат көзі болады.

Барлық қысқартулар мақалада бірінші рет қолданған кезде толық жазылуы керек.

Мақаланың құрылымы: кіріспе (зерттеудің өзектілігі, мақсаты мен міндеттері); Зерттеудің әдістері мен ұйымдастырылуы; зерттеу нәтижелері және оларды талқылау; қорытындылар.

Автордың (лардың) аты-жөнін*, мақаланың атауын және «Аңдатпа», «Кілт сөздер», «Кіріспе» (зерттеудің өзектілігі, мақсаты мен міндеттері), «Зерттеудің әдістері мен ұйымдастырылуы», «Зерттеу нәтижелері және оларды талқылау», «Қорытындылар», «Әдебиет тізімі» бөлімдерінің атауларын қалың қаріппен жазып көрсету қажет.* Хат - хабарға арналған авторды (бірінші авторды) автордың аты-жөнінен кейін латын әрпімен «*» белгілеу қажет, мысалы, ¹Иванов А.Т.*

Кириллицада ұсынылған әдебиеттер екі нұсқада беріледі – түпнұсқада және романизацияланған алфавитте (транслитерация):

Орыс тілінен латын тіліне аудару / Онлайн түрлендіргіш <http://www.translit.ru>

Қазақ тілінен латын әліпбиіне аудару / Онлайн конвертер <https://qazlat.kz>

Редакциялық алқа кеңес мақалаларды жариялау немесе қабылдамау құқығын өзіне қалдырады.

Біздің басылымға қайта басылған кезде сілтеме міндетті болып табылады. Біздің басылымға қайта басылған кезде сілтеме міндетті.

Уважаемые авторы!

Приглашаем принять участие в размещении в нашем журнале своих материалов, посвященных актуальным проблемам в области высшего и послевузовского образования.

Журнал «Высшая школа Казахстана» осуществляет публикацию научных и практических статей по следующим направлениям:

- Образовательная политика в области высшего образования
- Вопросы обеспечения качества высшего образования
- Цифровизация высшего образования
- Интернационализация высшего образования
- Методы и стратегии обучения и преподавания в высшем образовании
- Болонский процесс и казахстанские университеты

Целевая аудитория

Это научно-аналитическое издание для исследователей, аналитиков и практиков образования высших учебных заведений Казахстана, научно-исследовательских институтов, аналитических и общественных образовательных организаций, а также для широкого круга читателей, интересующихся проблемами развития высшего и послевузовского образования в современном обществе.

Правила для авторов

Журнал издается ежеквартально на казахском, русском и английском языках. За достоверность и значимость научных результатов и актуальность научного содержания работ, включая случаи выявления плагиата, ответственность несут авторы.

К публикации в журнале принимаются научные статьи, сообщения о конференциях, работе диссертационных советов, рецензии. Публикуемые научные статьи (в том числе обзоры) должны соответствовать тематическому направлению журнала.

Научная статья представляет собой изложение собственных выводов и промежуточных или окончательных результатов научного исследования, экспериментальной или аналитической деятельности, содержащее авторские разработки, выводы, рекомендации ранее не опубликованные и обладающие новизной; или посвященное рассмотрению ранее опубликованных научных статей, связанных общей темой (систематический обзор).

Статьи, поступившие в редакцию, проходят процедуру двойного «слепого» рецензирования. Рецензирование является закрытым для рецензентов и для авторов статей. В случае, когда рецензент указывает на необходимость внесения поправок в статью, автору в течение трех дней необходимо откорректировать и отправить обновленный материал в редакцию. Статьи, получившие положительную оценку рецензентов, отправляются на обсуждение и утверждение к публикации в редколлегию журнала. Статьи, имеющие отрицательную рецензию к повторному рассмотрению, не принимаются.

Представляя текст работы для публикации в журнале, автор гарантирует, что подаваемая статья не находится на рассмотрении в другом научном издании. Автор обязан надлежащим образом оформить все заимствования текста, таблиц, схем, диаграмм, иллюстраций. Использование чужого текста, воспроизведение цитат без указания автора, изменение результатов других исследований, плагиат в любой форме неприемлемы. В целях выявления и предотвращения научного плагиата в соответствии с «Положением об организации деятельности по выявлению и предотвращению научного плагиата» редакцией журнала проводится проверка на антиплагиат статей,

представленных для публикации. Оригинальность текста должна составлять не менее 70%. В случае обнаружения плагиата редколлегия имеет право отклонить статью от публикации и отказать автору в приёме очередной статьи.

Авторы должны с уважением и с пониманием относиться к работе редакции и рецензентов, своевременно устранять указанные недостатки.

Требования к написанию статей

Публикация материалов в научно-теоретическом журнале «Высшая школа Казахстана» осуществляется с использованием Open Journal System - системы онлайн-поддачи и рецензирования научных статей. Регистрация или авторизация доступны в разделе «Отправка материала». Сайт журнала <https://highedujournal.kz>

Порядок оформления статей

Статья должна быть оформлена в строгом соответствии со следующими правилами: в верхнем левом углу – МРНТИ, через пустую строку по центру – фамилия и инициалы автора (-ров), ученая степень и ученое звание (без сокращений), ниже без пропуска наименование вуза или научного учреждения, город и страна. Через пустую строку по центру прописными буквами – название статьи. Далее через пустую строку по ширине страницы – аннотация (от 100 до 200 слов) и ключевые слова (5-7 слов) и через пустую строку – текст статьи. В конце статьи через пустую строку – «Литература». И далее транслитерированный список литературы.

Название статьи, ФИО авторов (полностью), аннотация и ключевые слова должны быть на трех языках (казахский, русский, английский). Перевод должен быть качественным и выполнен специалистами.

Аннотация, объемом 100-200 слов, на русском, казахском и английском языках, должна отражать содержание статьи, поскольку для большинства читателей она будет главным источником информации о проведенном исследовании.

Все аббревиатуры и сокращения должны быть расшифрованы при первом использовании в статье. Структура статьи: Введение (актуальность, цель и задачи исследования); Методы и организация исследования; Результаты исследования и их обсуждение; Выводы. Необходимо выделить жирным шрифтом ФИО автора (-ров)*, наименование статьи и наименования разделов: «Аннотация», «Ключевые слова», «Введение» (актуальность, цель и задачи исследования), «Методы и организация исследования», «Результаты исследования и их обсуждение», «Выводы», «Литература». *Первого Автора для корреспонденции необходимо отметить «*» после инициалов автора, например, ¹Иванов И.И.*.

Литература, представленная на кириллице, дается в двух вариантах – в оригинале и романизированным алфавитом (транслитерация):

Перевод с русского на латиницу / Онлайн конвертер <http://www.translit.ru>

Перевод с казахского на латиницу / Онлайн конвертер <https://qazlat.kz>

Редакционная коллегия совет оставляет за собой право публикации или отклонения статей.

Ссылка при перепечатке на наше издание обязательна.

Dear authors!

We invite you to take part in the placement in our magazine of your materials on topical issues in the field of higher and postgraduate education.

The magazine "Higher education in Kazakhstan" publishes scientific and practical articles in the following areas:

- Educational policy in the field of higher education
- Issues of quality assurance of higher education
- Digitalization of higher education
- Internationalization of higher education
- Methods and strategies of teaching and learning in higher education
- The Bologna Process and Kazakhstan universities

Target audience

This is a scientific and analytical publication for researchers, analysts and practitioners of education of higher educational institutions of Kazakhstan, research institutes, analytical and public educational organizations, as well as for a wide range of readers interested in the problems of the development of higher and postgraduate education in modern society.

Rules for authors

The journal is published quarterly in Kazakh, Russian and English. The authors are responsible for the reliability and significance of scientific results and the relevance of the scientific content of works, including cases of detection of plagiarism.

Scientific articles, reports on conferences, work of dissertation councils, reviews are accepted for publication in the journal. Published scientific articles (including reviews) must correspond to the thematic area of the journal.

A scientific article is a statement of one's own conclusions and intermediate or final results of scientific research, experimental or analytical activity, containing author's developments, conclusions, recommendations that have not been previously published and are new; or reviewing previously published scientific articles related to a common topic (systematic review).

Articles submitted to the editorial office undergo a double-blind peer review procedure. Peer review is closed to reviewers and authors of articles. In the event that the reviewer indicates the need to amend the article, the author must correct and send the updated material to the editor within three days. Articles that have received a positive assessment of the reviewers are sent for discussion and approval for publication to the editorial board of the journal. Articles with a negative review are not accepted for reconsideration.

By submitting the text of the work for publication in the journal, the author guarantees that the submitted article is not under consideration in another scientific publication. The author is obliged to formalize properly all borrowings of text, tables, diagrams, diagrams, illustrations. The use of someone else's text, the reproduction of quotations without the indication of the author, changes in the results of other studies, plagiarism in any form are unacceptable. In order to identify and prevent scientific plagiarism in accordance with the "Regulations on the organization of activities to identify and prevent scientific plagiarism", the editorial board of the journal conducts an anti-plagiarism check of articles submitted for publication. The originality of the text must be no less than 70%. If plagiarism is found, the editorial board has the right to reject the article from publication and refuse to accept the next article for the author.

Authors should respect the work of the editorial board and reviewers with respect and understanding, and promptly eliminate these shortcomings.

Requirements for writing articles

Publication of materials in the scientific and theoretical journal "Higher education in Kazakhstan" is carried out using the Open Journal System, an online system for submitting and reviewing scientific articles. Registration or authorization is available in the section "Sending material". The magazine's website <https://highedujournal.kz>

The order of registration of articles

The article should be designed in strict accordance with the following rules: in the upper left corner – MRNTI, through an empty line in the center – the surname and initials of the author (s), academic degree and academic title (without abbreviations), below without a pass the name of the university or scientific institution, city and country. Through an empty line in the center in capital letters – the title of the article. Then, through an empty line along the width of the page – an abstract (from 100 to 200 words) and keywords (5-7 words) and through an empty line – the text of the article. At the end of the article, through an empty line – "Literature". And then a transliterated list of references.

The title of the article, the full name of the authors (in full), the abstract and keywords should be in three languages (Kazakh, Russian, English). The translation must be of high quality and performed by specialists.

The abstract, 100-200 words in Russian, Kazakh and English, should reflect the content of the article, since for most readers it will be the main source of information about the research. All abbreviations and abbreviations should be deciphered when first used in the article.

Structure of the article: Introduction (relevance, purpose and objectives of the study); Methods and organization of the study; Results of the study and their discussion; Conclusions. It is necessary to highlight in bold the full name of the author(s)*, the title of the article and the names of the sections: "An-notation", "Keywords", "Introduction" (relevance, purpose and objectives of the study), "Methods and organization of research", "Research results and their discussion", "Conclusions", "Literature". * The first Author for correspondence should be marked "*" after the initials of the author, for example, ¹Ivanov I.I.*.

The literature presented in Cyrillic is given in two versions – in the original and in the Romanized alphabet (transliteration):

Translation from Russian into Latin / Online converter <http://www.translit.ru>

Translation from Kazakh to Latin / Online Converter <https://qazlat.kz>

The Editorial Board of the Council reserves the right to publish or reject articles.

A link to our publication is required when reprinting.